

UNIVERSITETET I BERGEN

# Skilsmissens presseetikk

---

Masteroppgave i Medievitenskap

**Knut Kristiansen**

**18.05.2016**

▼ Innledning	3	
Sammendrag	4	
Skilsmisse som medievitenskapelig interessant felt	5	
Utgangspunkt og bakgrunn	7	
Problemstillingen	8	
Hva er presseetikk?	10	
Pressens Faglige Utvalg	14	
Metode	17	
Kritisk diskursanalyse	21	
Samliv og skilsmisse.	24	
Hvor omfattende er skilsmisse og samlivsbrudd?	29	
Privatsfære vs samfunnsfære. Skilsmisse i offentligheten.	33	
Skilsmisediskursen	35	
▼ Utvalg	37	
Klagesaker som datagrunnlag	39	
Hvordan sakene fremstår i arkivet/basen	42	
Skilsmisediskursen - eller diskursene?	44	
Kidnappingsdiskursen	44	
Wilmann-saken	46	
Wilmann-saken i PFU	51	
Wilmann-saken som case	53	
«Advokat bortførte eget barn» - Østlandets Blad, Sak 92-018 og 92-021.	55	
«Raya-saken» Se og Hør - PFU-sak 93-176 og 93/177	58	
Allers: Kommentar til fellelse - PFU-sak 094-058	60	
Uten tittel BT - PFU-sak 069/14	61	
Kidnappingsdiskursen oppsummert.	62	
Kjendisdiskursen	63	
«Livet med pappa var grusomt» VG - PFU-sak 178/09	64	
Kjendisdiskursen oppsummert	67	
Sabotasjediskursen	68	
»Får ikke treffe sønnen» - Raumnes Sak 97-063	69	
«Mor får bot for å beskytte datteren» - Dagbladet. Sak 040/00:	71	
Sabotasjediskursen oppsummert	74	
Økonomidiskursen	75	

Kvinner og Klær: Weekend-Fedre - PFU-sak 94-066:	75
Vi Menn. Far blir fattig - mor blir rik. PFU sak 109/94	78
«Blir tvunget til å jobbe mer» - Aftenposten Sak 201/02	79
«Betal lavere barnebidrag» - Dine Penger Sak 049/04:	81
<b>Økonomidiskursen oppsummert.</b>	<b>83</b>
<b>Leserbrevdiskursen</b>	<b>83</b>
«Urettferdighet og lite likestilling i våre lover» Lofot-Tidende - PFU-sak 099/00	84
«Tanker fra en rettsløs far» Lillesands-Posten - PFU-sak 114/04	85
«Hva er mishandling av barn?» Hitra-Frøya - PFU-sak 192/07	87
<b>Anonymiseringsdiskursen</b>	<b>88</b>
Sammenfatning og konklusjon	91
Avsluttende merknad	94
Kilder	95

## ▼ Innledning

Jeg har, la meg si det sånn, vært ufrivillig interessert i samlivsbrudd helt siden 1992. Som ung, nybakt far opplevde jeg plutselig samfunnet fra en helt annen side, jeg fikk se og oppleve ting jeg hverken hadde trodd ville skje, ting jeg aldri hadde reflektert over (eller kun teoretisk). Etter at de første sjokkene hadde lagt seg, så jeg videre: Skilsmisse og samlivsbrudd der barn er involvert, rammer tusenvis av mennesker hvert år. Det er et omfattende samfunnsfenomen, og utviklingen har eksplodert i nesten like stor grad som internett.

Som mediestudent var det naturlig for meg å spørre hva slags posisjon mediedekningen hadde i dette feltet. Det slo meg at det var forsket og skrevet mye om pressens dekning av feks drapssaker, om identifikasjon av gjerningsmenn og de presseetiske grensedragningene i slike saker. Men på skilsmisseområdet var det ingenting, i det minste utifra de søk jeg gjorde dengang (altså før internett). Dette ønsket jeg å skrive noe om. Jeg ville bidra til å belyse dette viktige området, og beskrive dette som et felt på linje med andre, som kriminaljournalistikk og politisk debatt. Og det var med dette utgangspunkt jeg bestemte meg for tema for hovedfagsoppgaven for over 20 år siden. Men det at jeg opplevde samlivsbrudd som hovedfagsstudent, var også sterkt medvirkende til at jeg ikke greide å fullførte arbeidet den gang. For meg var dette, som for de fleste andre, en livskrise. Det er nok lett å anta at mitt kalde akademiske blikk på oppgaven var noe sløret. Dette er noe jeg har reflektert grundig over, og da jeg valgte å ta opp igjen utdannelsen etter alle disse årene, vurderte jeg å velge et annet tema for oppgaven. Jeg foreholdt dette for Lars Arve Røssland ved instituttet (og min gamle medstudent), og skisserte for ham to andre mulige prosjekt. Han rådet meg til å fullføre oppgaven fra dengang. Jeg gjør dette med ydmykhet og prestasjonsangst. Jeg er takknemlig for at han påtok seg å være min veileder i arbeidet.

Slik jeg ser det, håper og tror jeg at mitt blikk på oppgaven er preget av saklighet og distanse - i tilstrekkelig grad. Jeg vil legge vekt på etterrettelighet i fremstillingen, slik at det vil være lett å ettergå mine funn. Ved at jeg er oppmerksom på den mulige bias som kan tillegges meg, håper jeg å kunne nøytralisere denne gjennom gode og etterprøvbare data og analyser. Hvis mine funn ikke kan gjenfinnes av andre, er de verdiløse, ikke bare i vitenskapelig forstand, men også for meg.

La meg forøvrig legge til at skilsmisse og samlivsbrudd i disse dager er et så vanlig fenomen at det kan hevdes at skilte mennesker ikke uten videre bør kjennes inhabile som følge av slik erfaring (et argument som vi skal se også har vært fremført i flere av sakene vi skal se på). Jeg håper jeg min erfaring også kan oppfattes som en del av min kompetanse når jeg nå skal skrive om dette på mediefaglig vis.

## Sammendrag

Det er mange elementer som må forstås for å forsøke å gripe oppgaven. Først gjør jeg rede for problemstillingen jeg har valgt; En drøfting av hvordan Pressens Faglige Utvalg har håndtert etiske spørsmål i skilsmisserelaterte klagesaker. Målet er å finne ut hvordan PFU, som pressens etiske selvdømmeorgan, kan oppfattes som veileder på dette området, hva som er *styringssignalet*.

Det er selvsagt viktig å ha for seg hva presseetikk betyr, og særlig hvordan dette knytter an til feltet jeg skal prøve å belyse. Her har jeg valgt å ta utgangspunkt i læreboken *Etikk for journalister* (Brurås, 2006). Som vist nedenfor, er det tilsynelatende svært mangelfullt fokus på veiledende etiske retningslinjer på dette feltet i læreboken. Mine forsøk på å finne relevant medieforskning eller veiledning om skilsmisens presseetikk forøvrig, har forlist. Slik sett tror jeg det er grunnlag for å hevde det er lite medievitenskapelig fokus på dekning skilsmisse i pressen, til forskjell fra for eksempel fotball. Dermed er det naturlig å se på hva PFUs vurdering er i disse sakene.

Ettersom materialet ikke er omfattende nok for en mer kvantitativ analyse, har jeg måttet vurdere hva slags metode som kunne være hensiktsmessig å anvende. Da jeg ikke har kunnet bygge på tidligere studier på dette området, har det heller ikke vært lett å definere, benevne, begrepene som passer inn. Dermed har det vært naturlig å gripe til innsikter og metode fra *diskursanalyse*. Det følger av denne metoden at en må forsøke å etablere hva som er det vi må forstå som rådende eller gjengs oppfatning på et område: Det vi alle kan være enige om; *Diskursordenen*. Det innebærer, slik jeg ser det, at jeg må redegjøre for en bit av virkeligheten, og her har jeg grepet noe dypere i linjene for å forsøke å gi en beskrivelse av hvordan fenomenet skilsmisse kan forstås historisk. Slik håper jeg å ha dannet grunnlag for å forstå en diskursiv praksis som vi kan se materialet i lys av.

Jeg har gruppert klagesakene etter hva de handlet om, da de spenner over flere ulike aspekter av skilsmiseditorskursen. Flere av sakene dreier seg om barnebortføring eller beskyldninger om dette, kalt kidnappingsdiskursen. I flere av sakene ser jeg et tydelig kjendiselement, og jeg har derfor valgt å definere en kjendiskurs. To av sakene handlet om samværssabotasje, om enn fra to ulike ståsted. Jeg har kalt dette sabotasjediskursen. Økonomidiskursen handler om at fire saker dreier seg om fedre som står frem og klager på urettferdighet i bidragssystemet. Og endelig leserbrevdiskursen, hvor jeg har gruppert innlegg fra fedre som føler seg urettferdig behandlet.

PFU har generelt vært streng i sine vurderinger, og nesten alle sakene har endt med fellelse.

## Skilsmisse som medievitenskapelig interessant felt

Samlivsbrudd, skilsmisse, barnefordeling - det er få samfunnsområder som har utvist en slik endring siden 70-årene. Jeg har et bestemt inntrykk av at dette som fenomen har blitt underdekket i offentligheten - og at dette også gjenspeiles, eller ihvertfall har blitt gjenspeilet, i vesentlig mindre oppmerksomhet enn den samfunnsmessige betydningen skulle tilsi. Når det gjelder medievitenskapelig oppmerksomhet, har jeg ikke funnet noen publiserte arbeider på denne problematikken. Det bør være interessant å spørre om hvorfor det er slik. En mulig forklaring kan være at familieområdet har hatt en svakere offentlig status enn «harde» spørsmål, samferdsel, økonomi, forsvar. Barne- og Likestillingsdepartementet regnes som et «lett» departement, på tross av enkeltes hardnakkede påstander om at mennesker er viktigere enn maskiner. Relevant her kan være at ulike journalistiske områder har ulik status, hvor feks politiske journalister og politisk journalistikk gjerne har høyere status enn helse og omsorgsrelaterte saker. Her er det lett å anta at skilsmisselfeltet er blitt et statusmessig stebarn for mordere og bankranere. Vi skal se at det kan være vanskelig å se at skilsmisse og samlivsbrudd er definert som et eget journalistisk felt - men vi skal forhåpentligvis se at det er et viktig samfunnsområde, som fortjener oppmerksomhet også fra medieforskere.

Familien er en av samfunnets viktigste byggesteiner, kanskje den viktigste. Det er gjennom familien vi blir til (ihvertfall de fleste av oss) og vokser opp. Vi etablerer samliv i voksen alder, og får barn. Vi har alle en familie, og dermed blir spørsmål om familie noe som gjelder alle, og i alle fall flere enn de mer spektakulære kriminelle - de er tross alt i mindretall.

Rammene for familielivet har siden tidenes morgen vært søkt regulert av samfunnet. De fleste av oss er født inn i stabile samliv, og søker i voksen alder å oppnå et varig ekteskap eller samboerforhold. Normen for samlivet har lenge vært ekteskapet, og skilsmisse var et numerisk sett ubetydelig fenomen. Siden 70-tallet har ugift samboerskap økt dramatisk, og utgjør ca halvparten av samlivene. Tilsvarende fødes opp mot halvparten av barna i dag inn i ugift samliv. Det har også vært en enorm endring i antallet foreldre som skiller lag mens barna er små.

Dette har stor samfunnsmessig betydning. Ikke bare når det gjelder den direkte påkjenningen dette er for foreldre og barn - selv om denne selvsagt er betydelig. Det får også betydning for hvordan samfunnet må forholde seg til nye familiemønstre. Det oppstår andre behov enn tidligere, feks fordrer økt antall *tokjernefamilier* flere boliger, og det blir behov for å regulere håndteringen av de nye familiemønstre. Og ikke minst har antallet konflikter om bidrag og omsorg skutt i været. De politiske spørsmål som berøres av ekteskap og skilsmisse medfører store kostnader, og er gjenstand

for heftig politisk debatt. Samliv og samlivsbrudd har med selve livet å gjøre, hvordan samfunnet fungerer; det er arbeidsfordeling, tilrettelegging for barnefamilier og likestillingsspørsmål.

Samtidig tilhører både samliv og skilsmisse *privatsfæren*. Mye av den politiske debatten på familieområdet, er nettopp spørsmålet om i hvor stor grad det er politikernes oppgave å blande seg opp i denne privatsfæren. Høyresiden kan vel sies å være tilbakeholden med å styre «foreldrenes frie valg» feks når det gjelder fordeling av permisjonstid ifbm med fødsel. Mens venstresiden gjerne inntar en større vilje til å legge føringer i politikken, som feks ved egen fedrekvote i foreldrepermisjonen. Når det gjelder organiseringen av familien etter samlivsbrudd, kan vi spore debatten tilbake til de castbergske barnelover, og jeg trekker linjen kort derfra og frem til i dag.

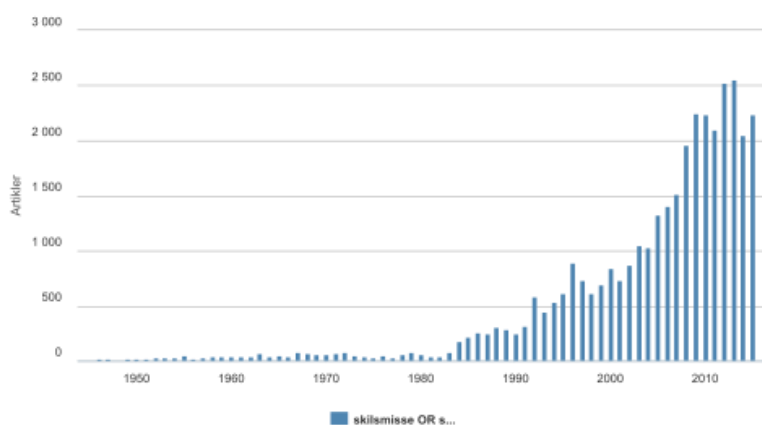
Nettopp det at skilsmisse både har stor betydning for hvordan samfunnet fungerer, OG handler om det nære, som vi så gjerne vil holde privat og fritt for innblanding - gjør at dette feltet får et vidt spenn. Avhengig av om man zoomer ut eller inn, vil man kunne berøre svært ulike problemstillinger og perspektiver. Alt dette burde tilsi at vi har med et tema som burde være, og er, gjenstand for det samfunnsvitenskapelige øye. Men hva med medievitenskapen? Er dette et tema vi ser igjen i pressen? Svaret er ja, og egentlig ganske dramatisk.

Figuren viser søk i Retriever på tre søkeord slått sammen: Artikler i norsk presse som viser skilsmisse, samlivsbrudd eller barnefordeling tilbake i tid og frem til i dag. Som man ser, har antallet artikler om dette vokst dramatisk, i stor grad sammenfallende med veksten i antallet familieoppløsninger. Det skal nevnes at når en tar ut en slik statistikk, så vil selvsagt en del av sakene ikke nødvendigvis ha

søkeordet som tema, men kan være perifert eller irrelevant til saken.

Likevel anslår jeg at det dette uttrekket viser en økning som i seg selv burde vekke medievitenskapelig interesse.

**Dekning over tid**



Jeg skal komme tilbake til omfang og

synlighet når det gjelder skilsmisse. Men vil allerede nå poengtere at omfanget av skilsmisser og samlivsbrudd langt overstiger antall barnevernssaker. Det overstiger langt antallet drap i Norge pr år, og nesten antallet fotballkamper. Selv kriminalsaker av mindre krevende karakter synes mindre i

antall og omfang enn antallet samlivsbrudd. Men likevel virker hverken de teoretiske perspektiver, eller PFUs regelverk eller saker på feltet, å fokusere på feltet. At jeg i mine litteratursøk ikke har funnet noen medievitenskapelige arbeider som har undersøkt denne delen av medievirkeligheten, synes jeg er besynderlig. Nå er det ikke slik at tror at jeg ved min oppgave vil kunne åpne opp dette som et prioritert forskningsområde. Men om jeg kunne vekke interesse for temaet, tror jeg det vil være et interessant felt å følge.

## Utgangspunkt og bakgrunn

For å beskrive et journalistisk eller presseetisk felt, kan det være ønskelig å se det store bilde, ha den hele og fulle oversikt. Hvordan er dette feltet i virkeligheten, hvilken status har det, og hva kan omfattes av det? Som vi skal se nedenfor, er skilsmisse og spørsmål om barnefordeling et svært omfattende minefelt å begi seg inn i. Umiddelbart setter behovet for presiseringer og avgrensing inn. Det må velges et angrepspunkt, et utgangspunkt for å definere hva vi skal søke etter.

Min opprinnelige tilnærming var å studere Pressens Faglige Utvalgs (PFU) avgjørelser innenfor dette temaet. Jeg besøkte Norsk Presseforbund i 1998 og fikk bruke en dag i arkivet hvor jeg fikk ta kopi av alle sakene jeg anså relevant for temaet. Jeg fikk, som drøftet nedenfor, en betydelig mengde saker ut, og antok derfor at skilsmisserelaterte presseoppslag faktisk så ut til å være vurdert i PFU forholdsvis ofte, og nok til å kunne sette opp en mer statistisk analyse, gjerne hvor jeg kunne beskrive tendenser over tid. Jeg begynte å kategorisere hvilke paragrafer i VV-plakaten som var anvendt i disse sakene for å analysere de vurderte sakene utifra type sak, hvem som har publisert saken (det var feks mulig å tenke seg at Se og Hør hadde en annen profil på dette feltet enn Aftenposten), kjønn og andre mulige variabler. Som vi skal se, ble dette en lite hensiktsmessig tilnærming, og jeg har derfor måttet endre kurs underveis i arbeidet.

Høsten 2013 skrev jeg en oppgave innen Journalistiske felt (MEVI 317), hvor tema var å undersøke mulige skjevheter i presseoppslag om barnekidnapping i lys av agendasettings- og framingteoriene. Dette var til en viss grad en replikering av et hovedfagsessay jeg skrev i 1998, hvor jeg sammenlignet pressedeckningen av to omfattende barnekidnappingssaker fra 1993. Jeg beskrev da hvordan pressedeckningen i disse to sakene utviklet seg over tid, som mediedrama (her inspirert av Martin Eides fremstilling av politikk som mediedrama (Eide, 1984)).

I MEVI317 hentet jeg ut presseoppslag basert på søk i Retriever for de senere år, snarere enn å gå i dybden på to enkeltsaker. Mitt hovedfunn fra 1998, at far ble vesentlig dårligere fremstilt enn mor, ble ikke gjenfunnet i det materialet jeg fant i den nye oppgaven. Dette hadde nok med at de to



sakene jeg analyserte dengang, var spesielle, men det kan også hende at presseetikken og den journalistiske profesjonaliteten har blitt mer sammenskrudd på dette området. Viktigst kan likevel hende det var at mor i begge sakene befant seg i Norge - nær norske medier - mens far befant seg utenlands, uten å komme til orde før lang tid hadde gått. Det skal heller ikke underslås at jeg muligens hadde mine farsbriller på, i større grad enn tilfellet vil være i dag. Sånn sett kan det være bra at jeg gjorde denne replikeringen. Jeg vil kort slå fast at de to sakene, slik jeg ser det etter å ha gått gjennom PFU-materialet, helt klart ville blitt felt for brudd på god presseskikk, hadde de vært klaget inn. Dette reiser spørsmålet om hvor mange saker som etter PFUs praksis er brudd på presseetikken, men som ikke påtales.

Jeg kan vel også nevne at måten jeg tilnærmer meg stoffet på, også har endret seg, både teoretisk og praktisk. I essayet *Kidnappet!* (Kristiansen, 1998) beskrev jeg altså utviklingen av *mediedrama*, og forsøkte å analysere *vinklingen* utifra om journalisten fremstilte far eller mor i best lys gjennom å gå i dybden på to utvalgte saker. I MEVI317 forsøkte jeg å gå videre, og benyttet *framing* som teoretisk utgangspunkt. Fremdeles slik at jeg forsøkte å identifisere kjønnsforskjeller i dekningen; Altså om mor og far fikk ulik behandling i pressen. I disse arbeidene hadde jeg altså ikke presseetikken på skilsmisseområdet som objekt. Da jeg skulle prøve å løfte dette til mastergradsnivå, ønsket jeg å utforske feltet, om det var beskrevet som et journalistisk felt, og i så fall om det gikk an å identifisere en *skilsmisens presseetikk*. Som vi skal komme tilbake til under metodekapittelet, har dette måttet bli en vekselvirkning mellom utforskning/eksplorering av det som kan eller må høre inn under tema, og den litteratur det har lyktes meg å kunne knytte til dette.

I denne utforskningsprosessen har jeg altså til å begynne med hatt et ønske om å definere et felt, for så å prøve å snevre inn til en gangbar problemstilling utifra den kunnskapen jeg har og har fått mens jeg har ledd. I metodeboken (Østbye, 2013) beskrives jo også prosessen som en vekselvirkning mellom materialet og problemstillingen; Det blir nødvendig å justere disse i forhold til hverandre gjennom prosessen.

## **Problemstillingen**

Temaet jeg i utgangspunktet ønsket å sette fokus på, var altså presseetikken på skilsmisseområdet. Det er mange spørsmål som kan stilles under et slikt tema. Hvor går grensen for hva som er presseetisk forsvarlig på dette området, og hvordan trekkes disse grensene? Har normene flyttet seg de siste 30 år, og i så fall, i hvilken retning? Fins der en «skilsmisens presseetikk»? Og hva består den av?

Det er åpenbart umulig å besvare en slik mengde spørsmål, så dermed har jeg arbeidet med å snevre meg inn mot en problemstilling som står i forhold til de data jeg har funnet, og som jeg kommer tilbake til under utvalg og metode. Den endelige problemstillingen har jeg jobbet med å utvikle etterhvert som arbeidet har vokst frem, og må altså ses som en vekselvirkning — eller samtale om du vil — mellom materialet og teorien som jeg anvender.

Det er klart at jo bedre definert problemstillingen er, jo lettere blir det å undersøke om det vi etterspør kan stemme. Samtidig tror jeg at en åpen holdning til hva som ligger i materialet her er viktig; Dersom jeg definerer for lukkede spørsmål, kan det hende at dette medfører at jeg blir blind for elefanten i rommet som ikke var med i den opprinnelige spørsmålsstillingen. Jeg tror at jeg tildels gikk i denne fellen da jeg stanset opp på dette i forrige runde: Jeg hadde vel som a priori antagelse at det var en skjevhet i pressedekningen mellom far og mor. I essayet jeg nevnte ovenfor, fant jeg at pressen vinklet sakene til fordel for mor både der mor var kidnapper og der hvor far var kidnapper. At jeg ikke fant en slik tendens da jeg gikk bredere ut og hentet sakene basert på søk i Retriever da jeg skrev oppgave om dette i MEVI317, kan tyde på at min førforståelse av far som generelt stemoderlig behandlet av pressen var feil, eller i det minste må modifiseres gjennom en bredere analyse. Det vil uansett være interessant for meg å se etter kjønn når jeg analyserer materialet, men det blir da viktig å unngå at en eventuell førforståelse kommer i veien for resultatene. Det kan også hende at *måten* man ser, influerer hva man kommer opp med. Innenfor én diskurs kan feks vinklingen, framingen, av slike saker fortone seg nøytral. Men hvis man så definerer en annen diskurs, ser det fra et annet perspektiv, kan man avsløre skjevheter.

Utvalget tillater meg ikke å ha ambisjoner om å si noe om hele feltet. Begrensningen som ligger i at dette er saker som er klaget inn til PFU, gjør at det ikke har grunnlag for å mene noe om alt det som **ikke** er klaget inn. Dermed kan jeg ikke beskrive den presseetiske skilsmisdiskurs som helhet. Det er umulig å vite omfanget av saker som ville blitt felt for brudd på Vær Varsom-Plakaten, hadde de blitt innklaget. Men det går heller ikke an å si at få klager betyr at alt er såre vel der ute.

Det materialet **kan** si noe om, er hvordan PFU vurderer skilsmisdiskursen. PFU er pressens høyeste etiske instans, og har derfor en viktig veiledende funksjon overfor journalistikken. Så kan spørsmålet være hvordan PFU som presseetisk aktør bidrar til å åpne for bevissthet, diskursivere om man vil, på dette området.

Kan måten PFU vurderer etikken på dette området bidra til at viktige samfunnsproblemer får mindre fokus enn ønskelig? Vi kan for eksempel tenke oss at pressens selvdømmeorgan opptrer strengt og reduksjonistisk opp mot ett presseetisk prinsipp nedfelt i VVPL, og dermed signaliserer, som veileder, at skilsmisse og barnefordeling er en no-go-zone. Hva er styringssignalet til PFU?

Når vi ser en mangel på veiledning fra lærebokhold, og dermed, må vi anta, journalistutdanningen på dette feltet, er det legitimt å anse presseetikk på skilsmisseområdet som et usynlig felt. Min henvendelse til PFU, referert nedenfor, har styrket, snarere enn svekket, en slik forståelse av den presseetiske virkeligheten.

Det er også en klar kjønnsdimensjon i dette. Som vi skal se, er de fleste sakene om menn som gir tilkjenne ulike opplevelser av urett begått mot dem i forbindelse med skilsmisse og barnefordeling. Jeg vil drøfte mulige implikasjoner av dette sett opp mot PFUs vurderinger.

## Hva er presseetikk?

For å kunne beskrive presseetikken innen et journalistisk felt, er det nødvendig å ha sånn noenlunde for seg hva presseetikken på området er. Svein Brurås har i sin lærebok «Etikk for journalister» (Brurås, 2006) besvart dette spørsmålet over 343 sider. Denne korte fremstillingen er delvis bygget på denne boken.

Brurås starter av med å slå fast at personvernet har vært presseetikken primære anliggende, under forståelsen av at pressen har makt til å påføre enkeltmennesker skade og lidelse. Pressen skal ta hensyn til om skaden man kan forøve overfor enkelte, overstiger offentlighetens krav til informasjon. Man skal veie verdier opp i mot hverandre for å ivareta flere hensyn. Videre er *kildenorner*, fair behandling av kildene og forsvarlige metoder ved innsamling av stoff, samt *integritetsnormer* som skal sikre journalist og redaksjons troverdighet og uavhengighet, viktige.

Brurås presiserer at presseetikken ikke bare er å se begrensninger og varsomhet. Man skal også ivareta pressens frihet og arbeidsmuligheter, være dristig og pågående i arbeidet for å ivareta sin oppgave, samfunnsoppdraget som det gjerne kalles. «*Pressens primære oppgave er å informere - om alt som kan ha offentlig interesse*» (s 8). Han slår fast at alle oppfordringer til varsomhet og tilbakeholdenhet må være unntak fra hovedprinsippet; At man skal informere. Han antyder at pressens største synd trolig er unnlattessyndene - de sakene som burde ha kommet på trykk, men ikke ble laget, eller turt publisert. Maktmisbruk som blir oversett, lidelse som blir oversett, urett som ikke blir rettet opp. Brurås' tilnærming til etikken er altså å fokusere på det som journalistene skal og bør gjøre, så får forbudene og begrensningene være unntak.

Etikk kommer opprinnelig av det greske «Ethos», «sed», «skikk» og «sedvane». (s.10). Brurås fremholder at det opprinnelig ikke var noen innholdsmessig forskjell i «etikk» og det latinske «moral». Men dette har endret seg slik at man i dag gjerne forstår etikk som teorien, mens moralen er praksis. Det kan sånn sett trekkes en parallell til forskjellen mellom hvordan man i militæret bruker «strategi» om de store, overordnede, operasjoner og «taktikk» om konkret oppdragsløsning. «Etikk», skriver Brurås, «handler både om forholdet mellom mennesker, om forpliktelser og ansvar i fellesskapet. Om enkeltmenneskers integritet og standard i forhold til gitte verdier.» Brurås fremholder etikk som en integrert del av journalistikken, man kan ikke skille det ut som eget «territorium» med klare avgrensninger. Det er etiske sider av de fleste journalistiske oppgaver, og «etiske problemstillinger ligger latent i alt fra journalisters virkelighetsoppfatning og forståelse av egen rolle til alle journalistfagets bestanddeler.»

Det er ikke bare etikk som setter rammer for utøvelsen av journalistenes profesjon. I tillegg er det en rekke lover som bidrar til å definere pressens handlingsrom. Det er viktig å ha for seg grensedragningen mellom det som er juridisk lovlig, og det som er etisk forsvarlig. Det er også forskjell på hvor etiske og juridiske normer etableres. Lover vedtas av den lovgivende forsamling, mens de etiske retningslinjene utformes både gjennom den journalistiske praksis og gjennom pressens selvdømmeorgan, Pressens Faglige Utvalg. Man vil lett kunne finne eksempler på saker som ikke vil bli pådømt etter lov i rettssalene, men som likevel er etisk uforsvarlige. Det er også riktig å bemerke at pressens selvpålagte etiske retningslinjer i Vær Varsom-plakaten gir strammere rammer enn lovverket.

Dette virker begrensende på den etiske debatten. I tillegg blir det vanskelig å skille ut etikk som eget «territorium» innenfor journalistfaget. Tilsvarende drøfter Paul Bjerke i sin doktoravhandling (Bjerke, 2009) den journalistiske profesjonsmoral, som er smalere enn allmenmoralen, et unntak fra den (s. 411).

Sentralt står prinsippet om ytringsfrihet. Dette er lovfestet i Grunnlovens § 100: «*Ytringsfrihed bør finne Sted.*» (endret fra «Trykkefrihed» i 2004). Videre slås det fast at ingen skal kunne straffes for sine ytringer, og enhver skal kunne ytre seg «frimodig» om «Statstyrelsen og hvilkensomhelst anden Gjenstand.»

Likevel er ikke ytringsfriheten uten begrensninger. I straffeloven fins en rekke bestemmelser som gjør det ulovlig å sette rikets sikkerhet i fare, fremme diskriminering, krenke privatlivets fred og andre. Videre fins lover som forvaltningsloven, lov om markedsføring, kringkastingslov og andre som begrenser ytringsfriheten. Plutselig ser man at det fins en hel rekke begrensninger i den ytringsfrihet man hevder er en grunnstein i demokratiet. Når pressen utfordrer grensene for hva som lovverket tillater, får man gjerne høre politikere som fremsetter ønske om ytterligere lovbegrensninger i pressens ytringsfrihet.

I en lærebok som Brurås' er det naturlig å anta at alle de sentrale områdene av presseetikken dekkes inn. Derfor var det med forventning jeg slo opp i index og lette etter skilsmisse. Men der kom jeg opp blank. Tilsvarende for familie, samlivsbrudd og barnefordeling. Så langt virker altså skilsmisse å være usynlig for det presseetiske blikk, ihvertfall i den journalistfaglige utdanning.

Riktignok får vi treff på barn. Brurås drøfter to aspekter av presseetiske spørsmål som kan ha med barn spesifikt å gjøre. Det ene er barn som kilder, og her manes det til varsomhet, særlig med henblikk på at barn kan tenkes å ikke kjenne rekkevidden av sine uttalelser til media. Journalisten bør tenke seg nøye om ved intervju av barn, og vurdere om foreldre eller andre foresatte bør forespørres, helst før intervjuet foretas. (s. 187).

Det er også viet et avsnitt til barn i mediene. I punk 4.8 i Vær Varsom-plakaten heter det:

*«Når barn omtales, er det god presseskikk å ta hensyn til hvilke konsekvenser medieomtalen kan få for barnet. Dette gjelder også når foresatte har gitt sitt samtykke til eksponering. Barns identitet skal som hovedregel ikke røpes i familietvister, barnevernssaker eller rettsaker.»*

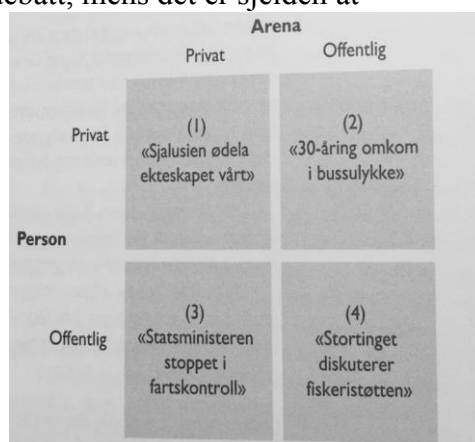
Brurås påpeker at det er en del spesielle presseetiske problemstillinger knyttet til barn. Det nevnes barn av kjendiser, som bør ha ekstra beskyttelse. Sørgende barn feks i forbindelse med dødsulykker bør skjermes. Journalisten manes til å tenke på om barnets foresatte bør kontaktes og informeres før noe blir publisert (s. 256). Likevel ikke slik at det skal være opp til foreldrene alene å kunne gi samtykke til eksponering av barna: Det påligger journalisten og redaksjonen en selvstendig ansvar for å vurdere om medieomtalen kan ha negative konsekvenser for barna.

Særlig bruker Brurås her barnevernssaker som eksempel. Her skjer det ikke sjelden at foreldrene ønsker å ty til media for å få hjelp til den urett de mener seg utsatt for. «Barnevernssaker er «godt stoff», det er konfliktsaker med sterke følelser og stor dramatik. Foreldreretten hører til det aller

dypeste og mest fundamentale både i det enkeltmenneskers privatliv og følelsesliv og i vår kultur og samfunnssystem.» (s. 257). Videre mener Brurås at pressen skal være opptatt av barnevernet - denne delen av offentlig forvaltning må inkluderes i pressens oppmerksomhet og overvåking. Presseetisk sett skal en søke å omtale disse sakene på en måte som ikke medfører at barns identitet blir kjent. Det er interessant å merke seg at Brurås drøfter spørsmålet om ensidig fremstilling av barnevernssaker; Her er «*det som regel den ene parten - nemlig barnets foreldre og deres støttespillere - som har interesse av at saken blir omtalt, og som er journalistens primærkilde*» (ibid). Siden motparten, barnevern, sosialkontor fylkesnemnd, gjerne har taushetsplikt, oppstår faren for ensidig fremstilling hvor årsakene til at barnevernet ikke griper inn kommer frem. Brurås minner om at det også er fare for å havne i den andre grøfta: Siden kun den ene parten er villig til å gi opplysninger, kan den ansvarlige journalist la vær å ta opp saker nettopp av frykt for å gi ensidig fremstilling. Den offentlige forvaltning skal være i pressens søkelys, og pressen skal avdekke kritikkverdige forhold og beskytte enkeltmennesker mot overgrep. «*Man kan ikke akseptere at man ved hjelp av taushetsplikten gjør dette til en lukket verden uten offentlig innsyn*» (ibid, s. 258).

Vi ser at selv om det altså i punkt 4.8. både nevnes barnevernssaker, familietvister og rettsaker, er det barnevernssakene som vies oppmerksomheten i lærebokens tekst. Skilsmisse og samlivsbrudd er usynlige.

*Privatlivets fred* skal respekteres. (s. 207). Dette er omfattet av straffelovens § 390, som fastsetter bøter eller fengsel inn til 3 måneder for å krenke privatlivets fred ved å gi offentlig meddelelse om personlige eller huslige forhold. Dette lovbudet illustrerer skillet mellom den offentlige og private sfære. Enhver har en personlig sfære som offentligheten ikke har rett til å få del i. Sondringen mellom privat og offentlig er stadig gjenstand for presseetisk debatt, mens det er sjelden at privatlivets fred blir prøvet gjennom rettsvesenet. Brurås hevder at årsaken til dette ligger i at pressens eget etiske regelverk både er mer presist og strengere enn loven. På bakgrunn av eksempler fra Pressens Faglige Utvalg søker han å illustrere hvordan skillet kan defineres, og anvender videre Børjesson og Weibulls firefeltmodell for de ulike motsetningene mellom privatsfæren og den offentlige. (s. 225 ibid).



Det er klart vesentlig for mitt tema her å gjøre sondringer mellom den private og offentlig sfære, og man skulle tro at man ville finne et rikt tilfang av saker hvor pressen toucher inn på privatsfæren; Samlivsbrudd og barnefordeling må sies å tilhøre den private sfære.

## Pressens Faglige Utvalg

Det teoretiske utgangspunktet hva angår presseetikken var for meg Odd Raaums «Pressens tøyelige etikk» (Raaum, 1986). Raaum gikk i denne boken gjennom de presseetiske normene og forsøkene på å håndheve dem, blant annet gjennom PFU. På tidspunktet Raaum skrev boka, hevdet han at det var gjort lite forskning på journalistikkens normer for kvalitet og etikk. Det er grunn til å tro at mye har skjedd siden den gang; Raaum ga i 1999 ut «Pressen er løs», hvor han beskrev det han kalte «etisk rensing» i pressen. Pressen har beveget seg fra partipresse til mer partiuavhengige medier, og det har vært en profesjonaliseringsprosess, hvor regelverk og etikk har utviklet seg. Raaum beskriver en prosess der medlemskapskriterier, favører for journalister og etikk, ofte har blitt påvirket av journaliststandens behov for å bygge troverdighet og tillit - egenreklame, om man vil. Raaum anlegger dermed et mer kritisk perspektiv både på utviklingen av pressen og PFU. I Lars Arve Røsslands avhandling «Presseskikkens samtale» beskrives utviklingen av Det Faglige Utvalg, som det het, fra 1930 og frem til 1972. Gjennom diskursanalytiske innsikter og en systematisk gjennomgang av alle sakene utvalget behandlet i denne perioden, tegner Røssland et bilde av den profesjonaliseringsprosess som har foregått historisk.

I utgangspunktet skulle man kunne anta at PFU som selvdømmeorgan både er en vurderende (gjennom behandling av klagesaker) og veiledende instans for pressen. Likevel kan det hende at profesjonaliseringen av PFU og det etiske regelverket over tid blir for snevert, for «jussifisert». Røssland beskriver hvordan utvalget tidlig inntok en formanende og veiledende rolle overfor pressen, mens man i nyere tid har fått et tydeligere preg av nesten juridisk drøfting opp mot Vær Varsom-plakatens bud.

Svein Brurås doktorgradsavhandling bærer tittelen «Kriminaljournalistikkens etikk» (Brurås, 2009). Han bygger sin fremstilling både på filosofiske tanker og empirisk undersøkelse av PFU-saker. Han legger til grunn tre ulike moralfilosofiske teorier; Diskursetikken, dydsetikken og nærhetsetikken. Gjennom å belyse etikk utifra ulike perspektiver, viser han hvordan konkrete saker kan vurderes ulikt utifra hvor man står. Avgjørelsen i en sak kan bero på balansen mellom ulike hensyn. Hans materiale er det han kaller PFUs «etiske erklæringer» (Brurås, 2009, s. 19), altså uttalelsene fra PFU samt tilsvarende fra de innklagede redaktører og redaksjoner.

At PFU er et klageorgan, innebærer at tilfanget av saker i utgangspunktet er avhengig av at publikum klager inn det de oppfatter som presseetiske brudd for utvalget. Man kan tenke seg at det forekommer brudd som ikke blir innklaget som følge av manglende kjennskap til utvalget og muligheten for slik klage. Videre vil det å klage over et presseetisk overtramp også kunne være en belastning som for mange virker begrensende. Brurås bemerker også (Brurås, 2009, s 53) at den institusjonaliserte presseetikken er snever, ved det at det kun er spørsmål som kan dekkes inn av Vær Varsom-plakaten som tas opp til behandling. Dette innebærer at viktige etiske spørsmål risikerer å ikke bli tatt opp.

Gjennom mange år har Norsk Presseforbund arbeidet for å øke kjennskapen til at pressen har et klageorgan og det er derfor mulig å anta at PFU idag er godt kjent i offentligheten. Både PFU, og særlig kanskje tidligere generalsekretær Per Edgar Kokkvold, har vært sterkt tilstede i offentligheten. Det er derfor grunnlag for å tro at flere kjenner til PFU og muligheten til å klage, enn tidligere. Dette angis som en av årsakene til at antallet klager har økt. Vi skal se nedenfor at jeg ikke finner at antallet klager på skilsmisseområdet har økt i takt med antall skilsmisser og antallet presseoppslag om dette.

Klagesakene som behandles i PFU har vært gjenstand for flere mediefaglige undersøkelser og beskrivelser. Foruten de nevnte ovenfor, finner jeg det relevant å nevne en rapport Institutt for Journalistikk utga i 1997, hvor Sigurd Allern undersøkte kjennskapen til pressens selvdømmeorganer, samt utdanningsmessig og bostedsmessig sammensetning av klagerne (Allern, 1997). Videre undersøkte han klagernes tilfredshet med utvalgets arbeid gjennom spørreskjema til klagerne i perioden 1990-96. Ikke helt uventet fant han at «den mest typiske klageren kan karakteriseres slik: «Det er en middelaldrende mann med høy utdanning som jobber i en ledende stilling. Han har høy inntekt og lever i et etablert familieforhold.» I mitt materiale er det ikke slik; Det er i nesten alle sakene mødre eller representanter for dem som har klaget inn saker hvor fedrene til deres barn har stått frem i avisen. Allerns undersøkelse har lite som støter an mot det jeg ønsker å undersøke. I rapporten utlegges en tabell over antall uttalelser fordelt på VV-plakatens paragrafer i perioden 1994-96: Det eneste som er å finne er kategorien «Barns identitet i familietvister», hvor det fins 3 uttalelser i 1994, 1 i 1995 og ingen i 1996. Når det gjelder spørsmål til publikum, var et av spørsmålene om man finner det riktig å publisere navn når en mor/far prøver å få rett i en sak om barnefordeling. Man kan merke seg at så langt gjelder publikums syn på navnepublisering, var dette den kategorien hvor desidert færrest mente det var riktig å publisere.



I den grad PFU opptrer som veileder for pressen, gjøres det både gjennom de vurderinger som publiseres etter behandling av klagesaker, og gjennom prinsipputtalelser; Altså uttalelser som er ment å være retningsgivende uten at de umiddelbart inkorporeres i Vær Varsom-plakaten. Man kan tenke seg at en prinsipputtalelse kan være et steg på veien til utvidelse eller endring av plakaten, men for herværende kan vi anse prinsipputtalelser som å ha en lavere trinnhøyde enn plakaten.

Tidlig i min research ble jeg oppmerksom på følgende passus fra PFU-sak 201/02:

*«Pressens Faglige Utvalg har tidligere uttalt<sup>1</sup> at også barnefordelingssaker må være et område som er underlagt pressens oppmerksomhet, forutsatt at det presseetiske regelverk samtidig etterleves. Utvalget mener det er viktig å sette søkelys på de problemer involverte kan oppleve på grunn av skilsmisser og påfølgende barnefordelingssaker.»*

Jeg antok derfor at det var fattet en prinsipputtalelse av utvalget på dette området, og etterspurte denne ved å henvende meg til Norsk Presseforbund. I utgangspunktet var dette både for å få hjelp til å hente inn de konkrete presseoppslagene og eventuelt også få innspill på ytterligere saker som burde falle inn i utvalget. Jeg ba også om hjelp til å finne uttalelsen som det ble henvist til over. NPs generalsekretær Kjersti Løken Stavrum besvarte min henvendelse slik:

*«Jeg har lest uttalelsen i sak 201/02 og skal bare først forsikre meg om at vi ikke snakker forbi hverandre. Du refererer til at det henvises til prinsipputtalelser i denne saken. Det gjør det ikke, så langt jeg kan se. ....Formuleringen <nevnt ovenfor> ... er ... en standardformulering som benyttes i en rekke saker med tematikk som utvalget har vært borti før. Det er også en vanlig begynnelse på en uttalelse rent generelt. PFU begynner gjerne med å legge til grunn at saken eller temaet var av offentlig interesse – selv om måten den er løst på eventuelt bryter med presseetikken.»*

Hun forsetter, til mitt spørsmål om PFU har utarbeidet veiledere på skilsmisens område: *«Vi utarbeider i liten grad veiledere og tolkningsdokumenter fordi det er Vær Varsom-plakaten utvalget styrer etter, og det er via de konkrete sakene utvalget gir sine vurderinger.»*

Jeg ble på en måte skuffet over dette svaret. Jeg ville gjerne sett at PFU hadde utviklet etiske regler og veiledende retningslinjer for dekning av skilsmisser, men må konstatere at så ikke er tilfellet. Det er likevel oppmuntrende, for mitt formål, å få styrket antagelsen om at jeg kan ha kommet over et presseetisk hull; Et felt som det kanskje bør etableres et mer bevisst presseetisk rammeverk for. Før

vi går inn i de konkrete sakene PFU har behandlet, er det likevel litt overmodig å kaste seg over en slik konklusjon.

Før jeg går videre, vil jeg nevne at jeg Anders Johansens arbeidsnotat «Hvem tar ansvar for etikken?» (Johansen, 1996). Professoren tok på seg å klage inn et Dagblad-oppslag til PFU, etter samtykke fra en av de beskrevne parter, daværende helseminister Werner Christie. Oppslaget var, kort beskrevet, en sammenstilling av Christies mondene enebolig, og en eldre, såkalt ressursvak, kvinnes kummerlige boforhold. Kvinnen blir i oppslaget presentert som statsrådets «nabo» selv om hun bodde 3-4 kilometer unna, i en by. Johansen hevdet i sin klage at Dagbladet laget en sammenstilling av de to personenes boforhold som virket insinuerende til ulempe for ministeren. Klagen ble ikke tatt til følge, og Dagbladet ble frikjent. Men Johansen konkluderte bitende i etterkant av prosessen:

«1. Pressens Faglige Utvalg begrenser sitt ansvarsområde til nesten utelukkende å gjelde *personvernsaker*. Selve klageordningen virker temmelig effektivt til å forhindre at andre spørsmål tas opp til behandling. Dette betyr en drastisk innsnevring av området for presseetisk refleksjon og veiledning. ... 2. Pressens Faglige Utvalg praktiserer *formaljustis* snarere enn yrkesetikk. Det er opptatt av de grenser som ikke må overtres, snarere enn av de normer som bør etterleves.»

Johansen etterlyste et PFU som forsvarer pressen mot inngrep fra det offentlig, samtidig som det tar på alvor sin forpliktelse for offentligheten. Han etterlyste faglig-etiske vurderinger som i større grad virker retningsgivende for den journalistiske praksis. Idet Johansen ba leseren selv bedømme om PFU var sitt ansvar bevisst, må jeg selvsagt ta høyde for at hans konklusjoner kanskje har blitt lyttet til. Og også at de ikke nødvendigvis er riktige helt til mål.

## Metode

Hvordan forstår vi verden? Dette er et av de store spørsmålene for menneskene. Helt siden Platon med sin hulelignelse beskrev menneskene som fanger som kun så verden gjennom silhuetter - skygger på en hulevegg; til en av dem bryter fri og forteller dem hvordan ting virkelig er - kan man si at menneskene har forsøkt å forstå og beskrive verden på stadig mer avanserte måter. Hvordan kan vi si at noe er virkelig, og hvordan kan vi undersøke virkeligheten?

Jeg skal kort søke å gjøre rede for noen teoretiske perspektiver om diskursanalyse som grunnlag for arbeidet. Dette er viktig for å danne et bilde av hvordan teori og metode forholder seg til hverandre inn mot utvalg og analyse.

I nyere teorier om kultur og samfunn har en rekke tilnærminger basert seg på *sosialkonstruksjonisme*. Denne bygger på en del generelle filosofiske antagelser, som beskrevet etter fremstilling av Vivien Burr (i Jørgensen og Phillips 1999, s. 13ff):

Sosialkonstruksjonisme har som ett nøkkelpremiss at vår viten om verden ikke umiddelbart kan tas som objektiv sannhet. Virkeligheten er ikke et speilbilde (eller skyggebilde) av virkeligheten, men får mening gjennom hvordan vi kategoriserer vår viten. Det er derfor viktig å være kritisk til det vi oppfatter som selvfølgelig sannheter. Det annet nøkkelpremiss er at vår kunnskap også er preget av vår kultur og historie. Gjennom å beskrive diskurser, kan vi identifisere at verden ikke er determinert av ytre forhold eller gitt på forhånd; Vi kan altså avsløre at den forståelse vi trodde var rett, er kanskje bare en av mange mulige forståelser eller perspektiver. Videre er sosialkonstruksjonismen bygget på premisset om at vår forståelse av verden skapes og opprettholdes i sosiale prosesser. Viten skapes i sosial interaksjon, og på samme måte som man bygger sannhet (eller «sannhet») kjemper man om hva som skal være sant og usant. Til sist bygger man på sammenhengen mellom viten og sosial handling; at innenfor ulike verdensbilder, eller diskurser, blir noen former for handlinger naturlige og riktige, mens de vil virke absurde og uforståelige i andre.

Umiddelbart er det mulig å tenke seg eksempler på at perspektiver og sosiale handlinger som er naturlige og vanlige i andre deler av verden, vil være unaturlige, for ikke å si latterlige, i vår lille avkrok. I møtet med fremmede kulturer er det lett å finne sosiale praksiser som ikke gir mening uten å gå dem nærmere etter i sømmene. Tilsvarende er det fornuftig å anta at de sosiale praksiser vi kjenner og tar for gitt, kan anses som uforståelige for de som ikke kjenner dem.

Utifra disse erkjennelser om sosialkonstruksjonisme kan man altså analysere fenomener gjennom *diskursanalyse*.

«... en diskurs er en bestemt måte at tale om og forstå verden (eller et udsnit av verden) på»  
(Jørgensen og Phillips: s 9).

Diskurs kommer av det latinske *discursus*, som betyr samtale, tale eller drøftelse. Opprinnelig oppsto diskursanalysen innenfor sosiolingvistikken, og er et generelt begrep for tilnæringsmetoder for å analysere muntlige, skriftlige og semiotiske problemstillinger. Metoden har altså sitt opphav innen språkvitenskap, lingvistik. Det er en kvalitativ metode for å analysere meningsutvekslinger, utfoldelser eller utveksling av kulturuttrykk (no: Wikipedia; diskursanalyse). Det er viktig å

erkjenne at en diskursanalytisk tilnærming vanskelig kan være objektiv, da forskeren gjør en kvalitativ vurdering av tekstene mot en beskrevet bakgrunn.

Jørgensen og Phillips beskriver tre tilnærminger til diskursanalyse; *diskursteori*, *kritisk diskursanalyse* og *diskurspsykologi*. Forfatterne plasserer disse tre tilnærmingene langs en akse som går fra at diskurs er *konstituerende* for forståelsen av verden, til at diskurs er *konstituert*. Mellom disse ytterpunktene finner der en «mellomposisjon» hvor der er et dialektisk forhold mellom det konstituerende og det konstituerte.



(figur; Jørgensen og Phillips, s 29).

I følge *diskursteorien*, kanskje best representert gjennom Laclau og Mouffes tilnærming, er vår adgang til virkeligheten alltid gjennom språket. Der skjelnes ikke mellom diskursive og ikke-diskursive sosiale praksiser. Norman Faircloughs *kritiske diskursanalyse* skjelner imidlertid mellom diskursiv praksis og annen sosial praksis. I det annet ytterpunkt, hvor diskurs fullt ut er bestemt av noe annet, som feks økonomi, gir det liten mening å analysere diskurs, men snarere undersøke de forhold man mener bestemmer diskursen. Det er særlig marxismen, hvor overbygningen er bestemt av de materielle forhold - basis, som best beskriver dette ytterpunktet.

Utgangspunktet i diskursteori er at «Sproget er ikke en afspejling af en allerede eksisterende virkelighet» (Jørgensen og Phillips). Det vil si at språket er strukturert i mønstre, kalt diskurser, hvor betydningen kan være forskjellig i forskjellige diskurser. Språket blir en «maskin» som konstituerer den sosiale verden. Språket oppfattes dermed som mer enn en kanal for informasjon, det som etablerer mening og gjør oss i stand til å forstå verden. Vi tillegger verden mening gjennom de språklige diskurser. Disse diskursive mønstre vedlikeholdes og forandres i diskursive praksiser.

Videre vil man i diskursteori søke å finne hva som vedlikeholder og endrer mønstrene, der språket settes i spill.

Michel Foucault regnes som grunnlegger av diskursanalysen, og hans teorier og begreper har fått stor betydning for feltet. Han definerer diskurs slik (Jørgensen og Phillips, s. 22):

*«Vi vil kalde en gruppe av ytringer for diskurs i det omfang, de udgår fra den samme diskursive formation [...Diskursen] består af et begrenset antal ytringer, som man kan definere mulighetsbetingelserne for (Foucault 1969: 153/1972: 117).»*

Foucault bygger på premisset om at sannhet er en diskursiv konstruksjon, og at ulike vitensregimer får betydning for hva som oppfattes som sant eller usant. Videre mener han at diskurser setter regler for hva som gir mening, hva som er lov å si, eller som vil bære mening. Han utvikler så en teori om forholdet mellom makt og viten. Makt skaper vår sosiale verden, gjennom å konstituere diskurser, viten, kropper og subjektiviteter. Dette medfører både at makten iscenesetter vår sosiale verden, og at andre muligheter utelukkes; Makt blir derved både produktiv og begrensende.

Foucault hevder også at det aldri er mulig å nå frem til Sannheten, da det aldri vil være mulig å kunne snakke fra en posisjon utenfor diskursen. Men innenfor diskursen vil man kunne si at det skapes «sannhetseffekter». I stedet for å spørre om noe er sant eller usant, blir det fruktbart å analysere de prosesser som gjør at diskurser konstrueres slik at det ser ut som de gir sanne eller usanne bilder av virkeligheten.

Kampen om betydningsdannelse er gjennomgående i det diskursteoretiske perspektiv. Siden ingen diskurs kan etableres totalt, kan ingen enkeltdiskurs «vinne» kampen om beskrivelsen av virkeligheten, gjennom *antagonisme*; De ulike diskursene vil kjempe om herredømmet, såkalt *hegemonisk intervensjon*. En hegemonisk diskurs vil alltid utfordres av andre diskurser som støter an mot den. Jørgensen og Phillips bruker eksempel fra første verdenskrig, der det at arbeidsfolk fra ulike land aksepterte å gå til krig mot hverandre, tolkes som at den hegemoniske artikulasjon «tyskere» og «franskmenn» lyktes på bekostning av artikulasjonen «arbeidere».

Diskursanalysen vil bero på *dekonstruere* de ulike elementene i den hegemoniske intervensjon. Slik kan analytikerene vise at elementene kunne vært satt sammen på en annen måte, som kunne skapt andre forståelser av virkeligheten, andre diskurser.

Det er et poeng at diskursanalytikeren selv aldri vil kunne frigjøre seg fra den diskursen han er i, og når han skal dekonstruere elementene må han ta høyde for at han selv er forankret i diskursiv strukturering. Det blir vanskelig å se dem som diskurser, altså sosialt konstruerte betydningssystemer, som kunne vært annerledes. Særlig fordi man som forsker ofte er en del av den kultur som undersøkes.

Diskursanalytikeren er ikke ute etter å komme «bak» diskursen, finne ut hva folk «egentlig mener». Men jobbe med det som faktisk er blitt sagt eller skrevet; Hvilket mønster er det i utsagnene, hvilke sosiale konsekvenser er det av ulike diskursive fremstillinger. Det kan bli vanskelig å si noe om, undersøke, de diskurser man selv er tett på, eller mener noe om. Samtidig bør man kjenne det tema man skal undersøke godt, for å kunne gi en god beskrivelse av feltet man skal undersøke. Her har man et dilemma, som må løses gjennom å tydeliggjøre hvordan man har arbeidet og blottlegge grepene, slik at de kan bli gjenstand for etterprøving og kritikk.

## **Kritisk diskursanalyse**

Norman Fairclough regnes som en av grunnleggerne av kritisk diskursanalyse. Ifølge Jørgensen og Phillips har denne tilnærmingen den best utviklede teori og metode for forskning innen kommunikasjon, kultur og samfunn. Det er dermed mest nærliggende for meg å trekke på Faircloughs tilnærming i mitt arbeide videre.

Kritisk diskursanalyse kan sies å hvile på fem felles trekk, som jeg skal gå gjennom etter fremstillingen i Jørgensen og Phillips.

1) Sosiale og kulturelle prosesser og strukturer har en delvis lingvistisk-diskursiv karakter.

*Diskursiv praksis* konstituerer den sosiale verden. Det er gjennom de daglige produksjoner og forbruk av diskursive praksiser at sosial og kulturell reproduksjon finner sted. Men samtidig erkjenner Fairclough at der også fins fenomener i samfunnet som ikke har lingvistisk-diskursiv karakter. Selv om Fairclough er lingvist, anerkjenner at diskurs ikke bare omfatter tale og skrift, men også bilder.

2) Diskurs er både konstituerende og konstituert.

Som vi så ovenfor, ligger kritisk diskursanalyse mellom de to ytterpunktene mellom konstituerende og konstituert, altså i et dialektisk forhold. Dermed skal en ta hensyn til at språk både er en form for handling og er historisk og sosialt plassert. Eksempelvis bruker Fairclough familien, hvor forholdet mellom barn og foreldre er delvis diskursivt konstituert, og delvis en reell institusjon med konkrete

praksiser. Disse er opprinnelig diskursivt konstituert, men er så fiksert i institusjoner og ikke-diskursive praksiser. Han legger altså til grunn at vi i familien ikke starter med blanke ark, men har en fast forankring i materielle sosiale strukturer. Dette kan for eksempel være lovgivning om barn og familie, som skaper tydelige forventninger og handlingsrom for menneskene i familien. Dette vil bli tydelig når jeg går gjennom noe av bakgrunnen for forholdet mellom far og mor slik det er i dag, og den betydelige utvikling som har vært de senere år. Videre vil dette ha betydning for fars og mors handlingsrom etter samlivsbrudd, både når det gjelder hva som med rimelighet forventes av hver av dem, men også hvordan de beskrives, for eksempel i pressen.

### 3) Språkbruk skal analyseres empirisk i den sosiale sammenhengen.

En analyse baserer seg empirisk på konkret lingvistisk analyse av språkbruk i den sosiale interaksjon. For mitt tema blir materialet konkrete presseoppslag innenfor temaet skilsmisse, samt den presseetiske drøftingen som har foregått gjennom klagebehandlingen i PFU.

### 4) Diskurs fungerer ideologisk

Det at diskursen fungerer ideologisk, innebærer at diskursiv praksis bidrar til å skape og reprodusere ulike maktforhold mellom sosiale grupper. Dette kalles ideologiske effekter. Eksempelvis kan en se på begrepet «vanlig samvær» i barneloven. Utgangspunktet for omsorgsløsningen ved skilsmisse er at det er avtalefrihet mellom foreldrene, og bestemmelsen om «vanlig samvær» er en unntaksbestemmelse hvis man ikke kommer til enighet. Likevel kan man hevde at mange oppfatter «vanlig samvær» som en norm og dermed utgangspunkt for forhandlingene mellom foreldrene når skilsmisse inntreffer. Far forventes å gå inn i rollen som samværsforelder, mens mor forventes å ha eller «beholde» omsorgen.

*«Kritisk diskursanalyse er altså kritisk i den forstand, at den ser det som sin oppgave at avsløre den diskursive praksis' rolle i oppretholdelsen af den sociale verden og herunder sociale relationer, der indebærer ulige magtforhold. Formålet er at bidrage til social forandring i retning af mere lige magtforhold i kommunikationsprocesserne og i samfunnet helhed. (ibid. s76).»*

Vi kan feks tenke oss at hvis der er en situasjon hvor to juridisk likestilte foreldre både har ulik oppfatning av sine juridiske og sosiale rettigheter, og de også behandles av andre som om de står ulikt, så vil den initielle likestillingen forvitte til fordel for de forventninger både partene og deres omgivelser har. Hvis den diskursive praksis skaper ulike handlingsrom for far enn for mor, på tross av at de i utgangspunktet står likt, vil dette være interessant å belyse og «avsløre».

## 5) Kritisk forskning.

I kritisk diskursanalyse er det vanskelig å etablere en politisk nøytral eller objektiv tilnærming. Såfremt man tilkjenner, så langt det er mulig, sine forutsetninger og hensikter, er det legitimt å oppfatte forskningen etter denne lest som å sikte mot å avsløre roller som diskursive praksiser spiller i opprettholdelse av ulike maktforhold. Gjennom slik kritikk kan man kanskje oppnå bevissthet om skjevheter og bidra til endring. Det er derfor viktig at jeg opptrer ærlig så langt angår hvor jeg står, eller har stått. Så får jeg håpe at mitt perspektiv kan tilføre diskusjonen noe fornuftig.

Lars Arve Røssland beskriver diskursanalysens relevans for studiet av journalistikk. Som utgangspunkt må diskursanalysen ha *«med analyseformer som nettopp fokuserer på dei måtane, eller middela, nokon bruker for å fortelja noko»* (Røssland, 2000, s 7). Han hevder i fortsettelsen at hovedrelevansen for studier av journalistikk bunner i en stadig sterkere understreking av journalistikk-forskning som story-telling. Det følger at man i diskursanalysen bør være opptatt av *hvordan* historier fra virkeligheten fortelles (s. 11). Dette knytter an til det arbeidet jeg tidligere har gjort, altså essay og oppgaven i MEVI317, men der har jeg anvendt andre begreper som vinkling og framing. Som vi skal se under drøftingen av de benevningene som anvendes på de ulike aktørene i skilsmissehistoriene, kommer det frem at det er forskjell på hvordan feks menn og kvinner fremstilles i relasjon til barn - helt generelt. I møte med materialet, er det naturlig å anta at det har betydning for fremstillingen i pressen.

Norman Fairclough velger å kalle sin tilnærming en metodologi, snarere enn en metode, fordi han ser analysen ikke bare som å velge og utøve fastlagte metoder, men som en teoridrevet prosess for å konstruere «objects of research». «Constructing an object of research for a research topic is converting it into a 'researchable object': cogent, coherent and researchable research questions» (Fairclough, 2010, s 5). Jeg anser utifra dette at når jeg ser på dette, må det være et viktig formål her å benevne kategorier som gjør det mulig å tenke videre undersøkelser på dette temaet. Videre formulerer Fairclough som formål (ibid, s 6) at målet med den kritiske analyse er å lage tolkninger og forklaringer av områder av det sosiale liv som både identifiserer årsakene til sosial urettferdighet og gir kunnskap som kan bidra til å fjerne eller mildne dem.

Når formålet er å si noe om pressens dekning eller etikk i skilsmisssaker, så blir det også nødvendig å beskrive de ulike rammer og sosiale praksiser som gjør seg gjeldende. Hva er den selvfølgelige kunnskap, hva er det vi alle «vet»? Hvilke sosiale praksiser er det vi kan identifisere, som det er pressens oppgave å formidle til folket?



I det videre skal jeg altså beskrive hva vi forstår ved samliv og skilsmisse, med en rask og ganske tynn trukket linje fra førkristen tid og frem til i dag.

## **Samliv og skilsmisse.**

Om en skal si noe om skilsmisens presseetikk, bør en vel danne seg et bilde av hva skilsmisse er. I dette avsnittet redegjør jeg for hva vi forstår ved ekteskap, skilsmisse, samboerskap og samlivsbrudd. Kort beskrives noe av utviklingen som har medført store sosiale og juridiske endringer i forholdet mellom mann og kvinne, og i forholdet til barna. Dette mener jeg er viktig for å illustrere bakgrunnen for forholdet mellom kjønnene i dag, hvordan diskursordenen er, om man vil. Etter denne gjennomgangen skal vi drøfte hvordan samlivsbrudd og skilsmisse har vært, og er, i offentligheten.

Forholdet mellom mann og kvinne har siden sivilisasjonens morgen vært regulert på forskjellige måter både gjennom regler og sosiale normer. Reguleringene omfatter en rekke rettigheter mellom partene, som maktforholdet mellom mann og kone, seksuell omgang, kontroll over barn, arv osv. Det er kort sagt alt som regulerer rammen for samlivet mellom mann og kvinne (og i nyere tid, også mellom likekjønnede).

Illustrerende kan det være at to av de ti bud omhandler ekteskapet: Det sjette budet lyder: «Du skal ikke bryte ekteskapet.» Og videre, det tiende budet: «Du skal ikke begjære din nestes ektefelle, eller hans arbeidsfolk eller andre som hører til hos din neste.»

I Norge går ikke den skrevne historie riktig så langt tilbake i tid. Først i Gulatingsloven fra ca 1260 finner man den første nedskrevne lov vi har om ekteskap i Norge, men det er naturlig å anta at denne bygde på tidligere normer og påbud.

Rettshistorikeren Jørn Øyrehagen Sunde trekker linjene for regulering av ekteskapet fra vikingtiden og frem til i dag<sup>2</sup>. Han viser til at Norge langt fra var så homogent som folk flest kanskje tror; lange avstander og dårlig kommunikasjon medførte at skikkene fikk utfolde seg ganske forskjellig fra sted til sted. Det var også slik at samboerskap var ganske vanlig, selv om dette ble forbudt fra 1200-tallet. (Og faktisk helt frem til 1972). Øyrehagen Sunde hevder at monogamiet (det ble slutt på «frillene») og vigsel ble stadig tøffere håndhevet gjennom middelalderen og frem som den eneste vei inn i samlivet. Fra reformasjonen, hvor den protestantiske kirke overtok hegemoniet, begynte

---

<sup>2</sup> <http://ndla.no/nb/node/12245>

man å straffeforfølge leiermål (sex) utenfor ekteskapet. Det ble en stor skam å få og ha barn uten å være lovformelig gift. Kvinnene som fikk «lausunger» ble påført stor skam og risikerte sosial utstøting og uoverkommelig fattigdom. Fra 16-1700-tallet så man derfor en urovekkende økning i barnedrap; Fortvilte kvinner som hadde «havna i uløkka» enten drepte eller forlot barna uten stell slik at de døde. Noen overlot barna til såkalte «englemakersker» for et lite beløp. Mange av disse barna ble vanskjøttet til døde eller regelrett drept. Dette var en viktig del av motivasjonen for endring av lovverket fra 1812 og opp til de såkalte Castbergske barnelover i 1915.

Ronny Skaar har i sin hovedoppgave i historie, senere utgitt som bok (Skaar, 2003) foretatt en historisk gjennomgang av utviklingen av lovgivningen rundt barn og foreldre fra Castberg og frem til barneloven av 1981 (som, med endringer, er den gjeldende barnelov i Norge). Gjennom å analysere forarbeider og den politiske prosess frem mot Stortingets behandling av barnelovgivningen, viste han hvilke argumenter og hensyn som ble vurdert gjennom hundreåret. Han beskrev, med referanse til historikeren Karen Melby, den *komplementære* kjønnsideologien hvor mann og kvinne ble tildelt ulike roller i familien. Mens det for kvinner foregikk en «husmorisering», foregikk der for menn en «forsørgerisering», altså at kjønnsrollene skulle være komplementære i forhold til hverandre, man hadde ulike oppgaver i familien. Mennene tilhørte produksjonssfæren, mens kvinnene tilhørte reproduksjonssfæren. Dette skapte ulike forventninger til menn og kvinner, ikke bare i familien, men i samfunnet forøvrig. Skaar forklarte hvordan kvinnesaksasjonen Katti Anker Møller tok til orde for en sterk satsing på å gjøre mødre i stand til å ta seg av sine barn. Det var «et offentlig anliggende - et samfunnsansvar - å gi kvinnene anledning til å ofre seg for sine moderlige omsorgsoppgaver i hjemmet» (Skaar, s 16).

I Sverige tok Alva Myrdal et oppgjør med denne komplementære ideologien, og sto for en kjønnsideologisk *likhetstenkning*, hvor det ble lagt vekt på at også kvinnene skulle kunne forsørge seg selv gjennom inntektsgivende arbeid; Man fikk en sterkere tilrettelegging mot et toinntektssystem. Dette medførte en økning i antall kvinner i yrkeslivet i Sverige etter krigen, relativt til Norge. Til forskjell fra dette hevdet Skaar at det han kaller en *modersentrert forskjellsfeminisme* har gjort seg gjeldende i barnelovsdebattene i Norge helt til vår tid (ibid).

Skaar drøftet også de ulike fagmiljøer og pressgruppers påvirkning på lovprosessen. Psykologene ga sitt besyv, juristene har bidratt med sine perspektiver, i tillegg til at politikere og organisasjonene har hatt betydning for hvordan lovverket har blitt utformet. I sin fremstilling la Skaar vekt på tre

grunnleggende aspekter av foreldreskapet: *Bestemmelsesaspektet, det sosiale aspekt og forsørgeraspektet.*

Det var tre viktige korsveier i utformingen av barnelovgivningen i forrige århundre. Den første var altså de såkalte Castbergske barnelover av 1915. Disse var som nevnt sterkt påvirket av nevnte Katti Anker Møller, som var svigerinne av Johan Castberg, og samarbeidet med ham om utformingen av lovene. Kort besto de Castbergske barnelover av seks lover, hvor en rekke nye regler om barn trådte i kraft. Blant annet skulle nå barn født innenfor og utenfor ekteskap bli juridisk likestilt og «uekte» og ektefødte barn fikk samme arverett. Det ble også innført mulighet for særeie dersom en hadde barn utenom ekteskap, og nye bestemmelser om skilsmisse ble innført. Viktig var det også at det ble slått fast at begge foreldre hadde plikt til å forsørge barnet, og ikke minst ble det fastslått at mødre og barn som ble stående uten bidrag fra faren skulle sikres. Mødrene kunne nå kreve bidrag i oppholdskommunen rundt fødselen og i inntil seks måneder etter at de hadde fått barnet. Bidrag kunne nå bli innkrevd av lensmann eller fogd, og det ble derfor langt vanskeligere for barnefaren å unndra seg forpliktelsene.

I de Castbergske lover var mye av fokuset på å sikre arverett og forsørgelse av barn, særlig for de uheldige som var født «uekte». Begge foreldre ble tillagt et ansvar for å forsørge barna, og bidragsplikt for far skulle sikre at moren kunne kreve bidrag og få det innkrevet av øvrigheten. Det var på denne tiden en klar *morspresumpsjon*, altså at det ble uten videre antatt eller slått fast at barna hadde det best hos mor. Far som tilstedeværende omsorgsperson var lite tilstede både i debatten eller lovverket. Man kan si at far etter skilsmisse kun eksisterte som forsørger, gjennom arv, barnebidrag og, der hvor foreldrene hadde vært gift; hustrubidrag (senere kalt ektefellebidrag).

Etter andre verdenskrig ble det etablert et barnelovutvalg, i 1950. Dette utvalgets arbeid foregikk i det Skaar kalte selve «husmoræraen» i norsk historie. Hovedregelen var at mødre var gift og hjemmeværende med en utearbeidende mann. Disse kjønnsrolleidealene ble speilet i den nye barneloven som ble vedtatt i 1956, den kodifiserte de daværende kjønnsrollene som om de var naturgitte. Likevel påpekte Skaar at også nye idealer kom til, særlig begynte det følelsesmessige båndet mellom barn og foreldre å få betydning. Barnevernet ble styrket, og det ble åpnet for at det offentlige skulle kunne ta på seg større forsørgeransvar for barn, blant annet ga dette seg uttrykk gjennom nye lover om forskuttering av bidrag: Staten betalte bidrag til mødrene, for så å kreve dette inn av fedrene i etterkant (Skaar, s. 76-77).

Den foreløpig siste store revisjonen av barneloven kom i 1981, og fulgte Barnelovsutvalget som ble nedsatt i 1975. Utgangspunktet til utvalget var å bidra til en så stor grad av likestilling mellom far og mor som mulig. Begrunnelsen var «å unngå forskjellsbehandling av barn født i og utenfor ekteskap» (Skaar, s 96). Barnelovsutvalget fremmet en innstilling som i stor grad fremmet likestilling mellom foreldrene, slik at også ugifte fedre skulle kunne bli likeverdige som foreldre. *Morspresumpsjonen*, som i 1915 var hogd i stein, sto for fall. For eksempel mente utvalget at foreldreansvaret (altså det juridiske foreldreskap) skulle være felles selv der foreldrene var skilt.

Skaar viste at det var heftig strid mellom ulike instanser i disse prosessene. Konservative kristne, kvinnebevegelsen, forvaltningen og de politiske partier hadde sterkt motstridende syn på fastsettelse av farskap, omfang og beskyttelse av samværsretten, og om hvordan foreldreansvaret skulle fordeles. I stortingsdebatten hadde noen vært av den oppfatning at ekteskapet kom til å bli svekket, mens andre fryktet at kvinner ville miste særrettigheter (ibid. s 107). I odelstingsdebatten ga de fleste uttrykk for at Barnelovutvalget hadde vært altfor radikalt i sin likestillingstankegang. For å kunne likestille barn født i og utenfor ekteskap, fulgte det uvegerlig også en styrking av far-barn-relasjonen. Også ønsket om likestilling mellom kvinne og mann, var retningsgivende. Det viste seg, paradoksalt nok, at «de nye kvinneorganisasjonene var de sterkeste motstanderne mot lovforslaget generelt, til tross for likestillingsmålsettingen» (ibid. s. 110).

Skaar konkluderte med at barneloven av 1981 bidro til en styrking av forholdet mellom far og barn i lovverket, ikke minst ved at fedre kunne få foreldreansvar gjennom domsavgjørelse. Han hevder at det i virkeligheten var langt mellom teori og praksis. Likevel slik at forsterket vektlegging av barnets beste har gitt fedre nye muligheter og mer styrke i forhold til sine barn.

Utviklingen kan understrekes gjennom Kari Wærness' artikkel «Fra «*mor og far*» til «*likestilte foreldre*» som grunnlag for velferdsstatens familiepolitikk» i Tidsskrift for Velferdsforsknings temanummer om de castbergske barnelover. Wærness beskrev her at det var ulikheter mellom mor og far som hhv husmor og forsørger, og at dette var et grunnleggende premiss i norsk velferdspolitikk frem til slutten av 60-tallet. «Det gjorde at vi fikk et *mannsspor* og et *kvinnespør* i trygdeordningene». (Wærness, 2015, s. 339). Wærness understreket, i likhet med Skaar, at premisset om ulike roller for far og mor, gradvis fra 70-tallet og frem til i dag, har blitt skiftet ut med premisset om likestilte foreldre. Wærness hevdet med støtte i Bjørnholt og Johansens forskning at «likedelingsmodellen både med hensyn til lønnsarbeid og familieomsorg kan sies å ha vært en hegemonisk styringsmodell i norsk familiepolitikk fra 1990-tallet og fram til i dag. (ibid. s.

344). Nå kan det hende at Wærness' sterke fokus på trygdeordninger, tidsnyttning og lønnsarbeid kanskje mister blikket for foreldrenes kjærlighet til barna, deres ønske om å gi god omsorg til dem, og barnas behov for omsorg fra foreldrene. I artikkelen konkluderte hun med at «selv om den nyere familiepolitikkenes satsing på likhet mellom kjønnene fremfor forsøk på å oppvurdere morsarbeidet, nok stort sett har vært en fordel for norske kvinner, har likevel ignoreringen av biologiske forskjeller hatt noen negative konsekvenser som vi i dag kanskje bør våge å gå nærmere inn på både i forskning og offentlig debatt». Slik advarte hun mot å legge for stor vekt på likhet i familiepolitikken. Derfra tok hun til orde for at man, når det gjelder barneomsorg, bør se dette som «et krevende *arbeid* som ikke for alle mødre like enkelt lar seg kombinere med lønnsarbeid på heltid». Hun hevdet dermed at «den videre utvikling av norsk likestillingspolitikk bør ... først og fremst rette oppmerksomheten mot arbeidslivet» (ibid, s. 344). Det kan virke paradoksalt at hun beskrev en utvikling fra klart definerte kjønnsroller til en større grad av likestilling, for så å argumentere for ulikebehandling på grunnlag av kjønn.

I tidligere barnelover fulgte fars status av hans forhold til mor: Den gifte far var å anse som far til barnet etter den såkalte Pater Est - regelen<sup>3</sup>. Der hvor foreldrene ikke var gift ved fødselen, fikk mor det juridiske foreldransvar alene. Dette ga bestemmelsen om foreldreansvar enorm betydning, og nok langt mer enn man kunne forestille seg på 70-tallet. Det kan nevnes at barneloven også senere har gjennomgått større revisjoner, og bestemmelsen om foreldreansvar har blitt endret: Den ugifte far får idag foreldreansvar automatisk når han er samboende med mor, mens han etter loven i 1981 måtte gå til sak. På tross av dette er fremdeles omsorgsfordelingen mellom mann og kvinne, både etter skilsmisse fra ekteskap og ved foreldrebrudd mellom samboende, og særlig der hvor foreldrene aldri har vært samboere, svært skjev.

Etter min oppfatning danner Skaars fremstilling en god bakgrunn for å vise hvordan den samfunnsskapte rammen for familien - forholdet mellom far, barn og mor, har utviklet seg de siste hundre år: Før - og selvsagt en god stund etter - de Castbergske barnelover var det stor skam å få barn utenfor ekteskap. Samtidig var en klar og tydelig morspresumpsjon: Det måtte være noe galt med mor for at far skulle få omsorgen ved skilsmisse. Gjennom hundreåret så vi en tid hvor femtitallets komplementære kjønnsroller skapte klare forventninger til foreldrene, mens vi i dag kan si at likestillingen er kommet lenger. Likevel er det fremdeles en del forskjeller i hvordan far og mor står, både juridisk og reelt. Og det er kanskje her vi kan begynne å ane mulighetene for å gjøre

---

<sup>3</sup> [http://www.jusleksikon.no/wiki/Pater\\_est-regelen](http://www.jusleksikon.no/wiki/Pater_est-regelen)

en diskursanalyse. Hvordan fremstilles far og mor i dag, og hvordan er definisjonskampen mellom dem i media?

Oppsummert tror jeg det er rimelig å konkludere med at det har vært stor forskjell i mødre og fedres roller og handlingsrom som foreldre, og at selv om det har vært en utvikling som går mot likestilling, er det fremdeles store forskjeller. Og fremdeles slik at noen argumenterer for å beholde, eller endog øke disse forskjellene gjennom lovverk og praksis. Farsdiskursen er forskjellig fra morsdiskursen.

## Hvor omfattende er skilsmisse og samlivsbrudd?

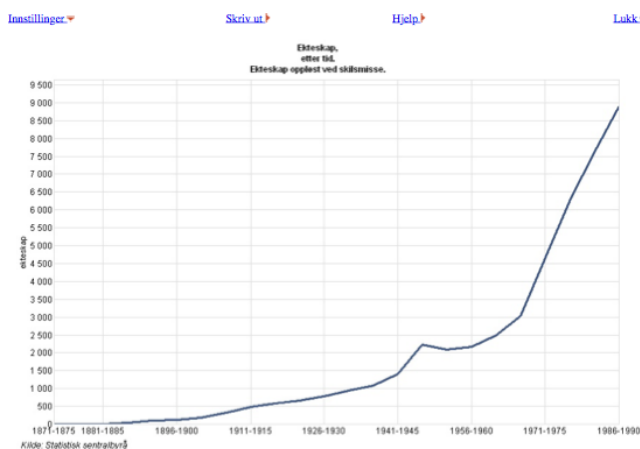
Skilsmisens betydning har ikke bare med endringer i livsvilkår for mennesker som opplever å få barn utenfor ekteskap eller samliv, men også med omfanget. Før de Castbergske barnelover, i år 1900, utgjorde barn utenfor ekteskap ca 7% av alle barn. Skilsmisse var et relativt lite fenomen. Som nevnt i innledningskapittelet har det vært en enorm endring i antallet mennesker som opplever å være foreldre og barn utenfor ekteskap. Da Barnelovutvalget startet sitt arbeid i 1977, var andelen barn utenfor ekteskap fremdeles ikke høyere enn ca 12%, mens det i 1994 var 46%, og hele 50% av de førstefødte (Skaar. s. 112).

SSB har statistikker for skilsmisse fra 1871 og frem. I figuren vises utviklingen fra 1871 frem til 1990:

Som vi ser, har utviklingen skutt fart etter andre verdenskrig, med særlig sterk vekst fra slutten av sekstitallet og frem til i dag. Nå viser det seg at antallet skilsmisser har gått noe tilbake siden 2005.<sup>4</sup> Nedgangen har vært på nesten 5% fra

2005-2013. Dette må likevel nyanseres mot at en stadig større andel av parforholdene er papirløse, som vi kommer tilbake til nedenfor.

I utgangspunktet er skilsmisse oppløsning av ekteskap, slik det er nedfelt i ekteskapsloven<sup>5</sup>. Denne loven regulerer inngåelse av ekteskap, hvem som har rett til å vigsle, det økonomiske forholdet mellom ektefellene og regler for oppløsning av ekteskapet, ektefellebidrag og hvilke instanser man



<sup>4</sup> <https://www.ssb.no/ekteskap/>

<sup>5</sup> <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1991-07-04-47/>

må forholde seg til. Den seneste endringen i loven innebærer at ekteskap kan inngås mellom personer av samme kjønn, gjeldende fra 1. januar 2009. Et ekteskap er altså en lovregulert avtale om samliv, der ektefellene får visse rettigheter og plikter i forhold til hverandre, eiendom og barn. For eksempel er ektefeller gjensidig pliktige til å forsørge hverandre. Dette vil feks innebære at dersom en av ektefellene skulle være uten inntekt, vil en ikke kunne søke sosialhjelp med mindre den andre ektefellen også er fattig, slik at de samlet sett kvalifiserer til å få dette innvilget. Videre er det slik at dersom det fødes barn i ekteskapet, har begge foreldrene juridisk foreldreansvar for barna. Dette er ikke regulert i Ekteskapsloven, men i Barneloven<sup>6</sup>.

Ved skilsmisse må man i dag gjennom obligatorisk mekling hvis man har barn. Skilsmisse kan inntreffe både for ektefolk som har barn og de som ikke har det, selvsagt. Og når jeg nevner dette, er det fordi at selv om skilsmisse representerer en krise også for barnløse, så er det ikke tvil om at det også kan oppstå bitre konflikter knyttet til oppløsning av samlivet mellom barnløse ektefeller. Den lykkelige skilsmisse er i utgangspunktet et unntak fra regelen. Likevel ligger det vel innenfor rimelighetens grenser å anta at det er når barn med i spillet at følelser og rettferdighetssans virkelig settes på prøve. I tillegg oppstår behovet for praktiske løsninger siden man må forholde seg til hverandre over mange år etter samlivets slutt. Derfor avgrensning mot det barnløse bruddet.

Når vi nå har nevnt skilsmisse etter ekteskapsloven, så vil dette gjelde de som skiller seg etter å ha vært gift. Som vist ovenfor fins det gode statistikker på giftermål og skilsmisser. Men hva med de samboende foreldre? Når en tenker på at samboerskap faktisk var forbudt helt frem til 1972, er det forståelig ingen overraskelse at papirløst samliv i vesentlig mindre grad er fanget opp av SSB. Dette var kanskje ikke den største gruppen samlevende eller skilte tidligere; Men i dag fødes omtrent femti prosent av barna inn i papirløst samliv. Dette har en del konsekvenser både mellom mann og kvinne, og forholdet til barna. Siden papirløst samliv per definisjon er papirløst, gir jo dette utfordringer når det skal hentes inn tall. Dette kan illustreres ved at SSB-forsker Turid Noack uttalte i 2005 at langt flere barn opplevde foreldrebrudd enn det den offisielle skilsmissestatistikk viste: *«En spesialundersøkelse fra 1999 konkluderte med at separasjonsstatistikken bare fanget opp to tredjedeler av alle barn som opplevde at foreldrene flyttet fra hverandre det året. Det var 14 000 barn som opplevde at foreldrene tok ut separasjon og 7 400 barn med samboerforeldre som flyttet fra hverandre det året. Totalt var det derfor 21 400 barn som opplevde foreldrebrudd, ikke 14 000 som separasjonsstatistikken viste.*

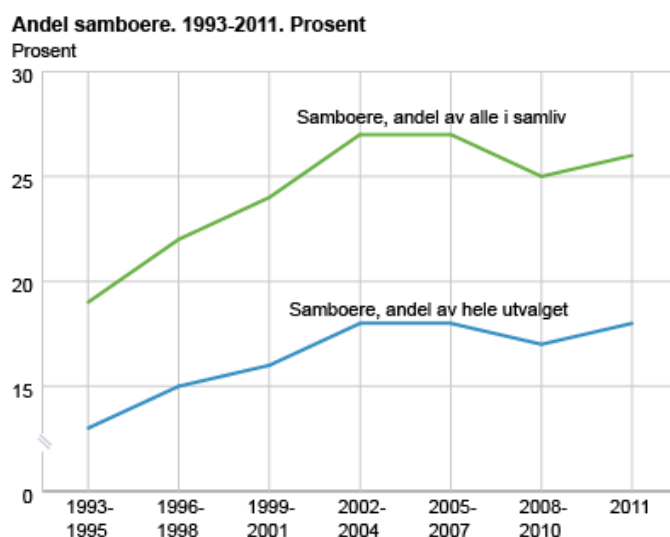
---

<sup>6</sup> <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-04-08-7>

*Et samlivsbrudd vil selvsagt også berøre eventuelle særkullsbarn som bor i samme husholdning som paret. Inkludert disse barna var det omlag 25 000 barn som ble direkte berørt av samlivsbrudd i 1999.*

*Brudd blant samboerpar uten felles barn lar seg ikke beregne på samme måte. Men tilsvarende studier fra Sverige tyder på at dersom barn fra slike forhold kunne regnes inn, ville det totale antall barn som ble direkte involvert i et samlivsbrudd i 1999, komme opp i 27 000-30 000 barn . Det var mer enn dobbelt så mange som det som kom frem av separasjonsstatistikken. Det er ikke noe som tyder på at dette forholdet har endret seg siden 1999.»<sup>7</sup>*

Samboere statistikkføres ikke like presist som gifte (som registreres), men gjennom representative undersøkelser. Utviklingen av andelen samboere i forhold til det totale antall samlevende har



utviklet seg slik denne figuren viser:<sup>8</sup>

Det er altså nesten en tredel av alle samlevende som er i samboerskap, snarere enn gifte. Det gir et noe mer komplisert bilde når det gjelder å anslå antallet mennesker som lever sammen, i tillegg til at det også gir utfordringer når det gjelder antallet mennesker som opplever samlivsbrudd. Men uansett er antallet mennesker som opplever dette betydelig: Aldri før i historien har så mange foreldre skilt lag, og aldri før har så mange barn opplevd å ha foreldre som ikke bor sammen.

<sup>7</sup> <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/langt-flere-barn-opplever-foreldrebrudd-enn-det-skilsmissestatistikken-viser>

<sup>8</sup> <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/samboer>



For mitt formål her vil jeg presisere at jeg anser foreldrebrudd, som Noack kaller det, som å være i realiteten likt både der foreldrene har vært gift, der hvor de «kun» har vært samboende, og tilogmed der hvor man har fått barn uten å være i samliv: For mitt formål anser jeg spørsmålet om hvordan man skal organisere omsorgen for felles barn etter at man ikke lenger er kjærester som det sentrale. Som nevnt ovenfor, har den ulike status foreldrene har i forhold til hverandre, hatt betydning for utgangspunktet for hvordan forandringene (for ikke å si konflikten) mellom foreldrene blir ved bruddet. Det at gifte feks har foreldreansvaret felles, innebærer at de har lik juridisk status i forhold til barnet. Dersom foreldrene ikke var gift, men samboende eller uten felles bopel, var det tidligere slik at mora hadde foreldreansvaret alene, og derved sto sterkere enn far ved bruddet.

Samboerutvalget (i NOU 1995:25) foreslo en lovendring hvor en skriftlig erklæring om foreldreskapet skulle gi felles foreldreansvar. Dette ble bifalt og fremmet for Stortinget i Ot.prp. nr 82 (2003-2004), og fra 1. januar 2006 trådte det dermed ikraft en bestemmelse om at foreldransvaret skulle være felles for samboende. Dette innebærer at en større andel av foreldrene i utgangspunktet står juridisk likt ved bruddet, enn tidligere<sup>9</sup>. Men likevel slik at fars og mors står i ulike diskurser.

Hvordan omsorgsløsningen blir etter bruddet har mye å si for hvordan forholdet mellom foreldrene og barna blir over tid. Som vist, har det tidligere vært en klar morspresumpsjon, hvor barna så godt som automatisk kom under mors omsorg etter samlivsbrudd. Her har det også vært en utvikling mot mer likestilling. I en rapport fra SSB fra januar 2015, vises det at det har vært en betydelig økning i andelen foreldre som velger såkalt delt bosted som omsorgsløsning: *«Det har vært en sterk økning i bruk av delt bosted for barn blant foreldre som bor hver for seg i Norge. I 2012 hadde om lag 25 prosent av foreldrene delt bosted for barna, mot 10 prosent i 2004 og 8 prosent i 2002. Andelen med en ordning der barnet bor fast hos mor, har gått ned, mens andelen der barnet bor fast hos far har holdt seg stabilt lav. En lignende utvikling ser man i mange andre land.»*<sup>10</sup>

Selv om disse tallene taler for en større likedeling etter samlivsbrudd, er det fremdeles slik at en svært stor andel av foreldrene er samværsforeldre, eller det Frode Thuen betegner som *deltidsforeldre*. Han gir uttrykk for (Thuen, 2004: s.18) at rollen som deltidsforeldre er en historisk ny rolle, som først oppsto på 70-tallet, og som har blitt stadig mer fremtredende frem til i dag.

9

<https://www.regjeringen.no/contentassets/665256bb31674e8d87c97e65f1a83c1e/no/pdfs/otp200320040082000dddpdfs.pdf>

<sup>10</sup> <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/praktiseres-delt-bosted-for-barn-av-andre-foreldregrupper-enn-for>

Thuen fremholder at forhandlinger mellom foreldrene har blitt en stadig viktigere del av foreldreskapet, og fremholder at den som er deltidsforelder som regel står svakt i forhold til den andre. I klartekst gjelder dette først og fremst fedrene. Svært mange av dem ønsker mer tid og omsorg for sine barn, men «*Far kan ikke selv velge å være en moderne far. Han er avhengig av mors velsignelse. Uten den blir det strid. Og striden om barna er et av vår tids kjennetegn* (ibid. s 23). Faktisk har Thuen i kronikk på NRK Ytring (Thuen, 2013<sup>11</sup>) kalt barnefordeling *vår tids kjønnskamp*. Med utgangspunkt i den enorme økningen i antallet barnefordelingssaker de siste 15 år (dobling), viste han at kampen som regel står mellom far som ønsker delt omsorg (50/50), og mor som motsetter seg dette, dvs ønsker en tradisjonell skjevdeling av omsorgen etter samlivsbrudd.

Når jeg nå har gått gjennom hvordan foreldrebrudd kan ha ulike utgangspunkt, og vist at selv om det har vært en utvikling mot mer likestilling, så er det fremdeles slik at forholdet mellom mor og far er skjevt; Far står som regel svakere enn mor i konflikten om barna. Og det gjelder mange flere enn før.

Dette burde også innebære at det har vært en utvikling når det gjelder hvordan samlivsbrudd, og konfliktene det medfører, blir dekket i offentligheten. En klar endring vistes innledningsvis, ved at antallet publiserte saker har økt dramatisk.

## **Privatsfære vs samfunnsfære. Skilsmisse i offentligheten.**

Det er interessant at barnefordelingssaker går for lukkede dører i Norge. Skilsmisse og barnefordeling tilhører privatsfæren. Dette lukker feltet og utelukker feks spørsmål om rettsreportasjer, slik man feks har drøftet filming under Baneheia-saken, sirkuset i Nokas-saken og ikke minst den intense, minutt-for-minuttaktige dekningen av Breiviksaken. Samlivsbrudd blir sjelden gjenstand for pressefokus, med mindre det handler om kjendisers skilsmisse, eller spektakulære handlinger (som barnekidnapping, trusler eller overgrep). Den vanlige borgers samlivsbrudd er i utgangspunktet ikke en offentlig sak, ikke bare fordi det handler om privatlivets fred, men kanskje også fordi det er så *vanlig*. Personlig kjenner jeg tallrike tilfeller der folk har ønsket å bringe sin sak til mediene med håp om å sette fokus på det de opplever som skjevt eller urettferdig, men uten å lykkes med å få journalistens gehør. Det er dermed mulig å anta at det er mindre pressedekning på dette feltet enn betydningen eller interessen for det skulle tilsi.

---

<sup>11</sup> <http://www.nrk.no/ytring/var-tids-kjonnskamp-1.11064417>

Bakgrunnen for at barnefordelings- og skilsmisssaker går for lukkede dører er interessant; Retthistorikeren Jørn Øyrehagen Sunde foredro om dette på hundreårsseminar om de castbergske barnelovene i Bergen (1/10 2015), under tittelen «Mor, far, eller barnet sin rett?». Fra legalisering (eller heller: avkriminalisering) av «leiermål», altså utenomekteskapelig sex med derpå følgende barnefødsel i 1812; Utover 1800-tallet så man omfattende nød for ugifte kvinner og deres barn.

Med utgangspunkt i hvordan farskapssakene (det var altså her ikke snakk om skilsmisser i samme forstand som beskrevet ovenfor) foregikk på attenhundretallet, beskrev han at dette var vanskelige bevisspørsmål; Enten måtte der foreligge en innrømmelse/tilståelse fra den antatte faren, eller så måtte 2 vitner kunne føres. Dette er jo saker som det av naturlige grunner ofte er unaturlig å ha mange vitner på, så dermed sto det ofte ord mot ord. Mannens beste strategi for å unngå å bli idømt bot og bidrag var dermed å forsøke å svekke morens troverdighet. Det ble da gjerne ført en rekke vitner for morens angivelige lave troverdighet og moral. I en prosess som kanskje kan kalles en tidlig versjon av «slutshaming», ble moren gjerne levnet liten ære, og resultatet ble en posisjon som varig utstøtt av det gode selskap. En av mange negative konsekvenser av lovgivning og praksis var som nevnt at barnedrap vokste til å bli den største drapskategorien i samfunnet - hele 70 barnedrapssaker ble ført til Høyesterett i denne tiden. Kontrollert for folketallet var det å anse som helt katastrofale tall. Et av grepene man da innførte på slutten av 18-hundretallet var å unnta barnebidrags- og farskapssakene fra offentligheten. Dette ble gjort, ikke for å beskytte far, eller barnet, men for å beskytte mor mot den offentlige ydmykelse. I forlengelsen av dette var også Castbergs arbeider mot de nye lovene også innrettet med tanke på å styrke mødrenes posisjon. Ved å fjerne fedrenes rett til å sverge på sin uskyld, og istedet innføre en presumpsjon om at det mor sa var rett, kan man si at man gikk på akkord med fedrenes rettigheter. Øyrehagen Sunde hevder at Castberg ved sine lover i realiteten satte fedrenes menneskerettigheter tilside, og lovene ville nok blitt underkjent i den europeiske menneskerettighetsdomstol i dag. Men grepene ble gjort for å bøte på den uholdbare situasjonen som var gjeldende for mødrene på den tiden. Og antallet barnedrap gikk ned. I dag er dette et vesentlig mindre problem, av mange grunner. I en masteroppgave under Øyrehagen Sundes veiledning, hevdes at det «*at straffelovbestemmelser angående barnedrap ikke lenger er nødvendig i dagen samfunn, da dette ikke lenger er å anse som en lovbruddskategori av betydning og andre straffebestemmelser kan anvendes dersom det forekommer*»<sup>12</sup>. Uansett faller dette utenfor vårt tema her, men jeg nevner det som bakgrunn for de stengte dører i barnefordelingssakene. Det er forsåvidt interessant at det ikke ser ut til å være tema for drøfting at disse sakene er unntatt fra hovedregelen om at rettstvister skal være åpne for publikum. Dessuten er

---

<sup>12</sup> <http://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/6313/103560927.pdf?sequence=1>

vel i dag begrunnelsen for anonymisering av identiteten til de involverte i familietvister, mer knyttet til ønsket om å beskytte barna, snarere enn en eller begge foreldrene. Det fremgår av PFUs vedtekter §6 at: «Hvis privatlivets fred eller noens personlige forhold skal beskyttes, eller det vil være særlig belastende for klageren at saken er offentlig, kan dokumentene unntas offentlighet og saken anonymiseres. Av samme hensyn kan PFU vedta å lukke møtet. Spørsmål om dokumentoffentlighet og anonymitet avgjøres av NPs generalsekretær.»

Barnefordelingssaker skiller seg altså ad fra kriminalsaker, hvor slaget står mellom samfunnet og den som har forbrutt seg mot landets lover. Det skiller seg fra barnevernssakene (om enn det grenser opp) ved at i slike saker står foreldre mot et statlig apparat. Skilsmisse og barnefordeling er sivile konflikter, og det er to sivile parter - far og mor - som står mot hverandre i kampen om felles barn, den tredje part. Dette *er* saker som tilhører privatsfæren. Likevel er det *viktige* saker som har stor betydning både for de menneskene det gjelder, og for samfunnet på en rekke ulike måter. Det er store menneskelige, økonomiske og samfunnsmessige kostnader forbundet med samlivsbrudd, og som illustrert gjennom Kjersti Løken Stavrums svar til meg ovenfor, kan temaet finnes interessant, men kanskje ennå ikke *interessant nok* til å meisle ut en mer gjennomtenkt presseetikk på feltet.

Vi skal se av materialet at gjennomgående er konflikten mellom mann og kvinne, far og mor. Når far står frem i avisen, er det mor som klager til PFU. Og vice versa.

Så når man skal snevre inn, tenker at jeg man ikke kan overse de ulike vilkårene fedre og mødre blir tildelt. Farsdiskursen er ulik morsdiskursen, selv om vi, som Thuen hevder, i våre dager nærmer oss en likestillingsdiskurs også i forhold til skilsmisse og barnefordeling.

## **Skilsmissediskursen**

I arbeidet med å definere materialet som jeg skulle anvende i denne oppgaven, har begrepene, søkeordene, stor betydning for hva som dukker opp. Det er derfor viktig å ha klart for seg at dette i stor grad er snakk om å identifisere begrepene, definere skilsmisens vokabular om en vil.

Jeg har i gjennomgangen ovenfor forsøkt å klargjøre hvilken betydning de ulike begrepene har. Hva det innebærer om en bruker ordet *skilsmisse* (som strengt tatt gjelder oppløsning av lovformelig ekteskap, uavhengig av om det er barn eller ikke), *samlivsbrudd* (som jo omfatter både skilsmisse og brudd mellom samboende med og uten barn) og det begrepet Noack benytter, nemlig *foreldrebrudd*. Dette siste begrepet er anvendelig fordi det avgrenser mot det barnløse samlivsbrudd, samtidig som det også omfatter den *navnløse kategorien*; De som hverken var gifte,

samboende eller for den saks skyld kjærester forut for barnets tilkomst. Foreldrebrudd er et relativt nytt begrep, såvidt jeg har funnet ut, er det først beskrevet i 1997 for å dekke opp for de radikale endringene i familiemønstrene vi har sett de siste 30-40 år. Forskerne poengterer at «*som begrep er dette nøytralt, det peker ikke mot noen aktiv part. Men det er foreldrene som bryter sitt forhold, ikke barna. Vi vil derfor bruke begrepet «foreldrebrudd». Dette peker på hvem som er aktive i utviklingen og omslutter alle familier uavhengig av om foreldrene var gift eller ikke*» (Jensen og Clausen, s. 19). Det er saker som omhandler foreldrebruddet jeg inkluderer i utvalget.

Videre er det en del begreper som beskriver foreldrene etter kjønn og status. Når man feks bruker et tilsynelatende kjønnsnøytralt begrep som «enslig forsørger» er det kanskje ikke «far» som er leserens første assosiasjon. Likevel er dette en kjønnsnøytral benevning som nok kan tilskrives ønsket om å bidra til den likestillingstendens Frode Thuen beskriver, og som også fremgår av Wærness og Skaars utlegninger. *Enslig forsørger* blir altså å forstå som den som har omsorgen for barn. Men det er også andre begreper som dekker denne rollen. *Aleneforelder* brukes også, mens man i barneloven nå anvender *bostedsforelder*. Det problematiske med disse benevningene er at de kan virke ekskluderende på den andre forelderen (for å bruke et kjønnsnøytralt uttrykk). Den enslige forelder som ikke har *daglig omsorg*, kalles gjerne *samværsforelder* eller *bidragspliktig*. Men den gamle dikotomien *alenemamma / helgepappa* lever nok likevel i beste velgående. Det går an å hevde at kjønnsnøytrale begreper kan virke tilslørende på virkeligheten, at det tilslører ulikhet, snarere enn å motvirke den. Det kan også virke ekskluderende med begreper som *aleneforelder* og *bostedsforelder* der hvor barna faktisk tilbringer tid med begge foreldrene. Hvor går skillet mellom å være *alene* om omsorgen, og å *dele*? Yter ikke samværsforeldre omsorg? Selve terminologien legger opp til et hegemoni for den som har omsorgen - man er *alene* om den. Foreningen 2 Foreldre forsøkte å utfordre disse begrepene på 90-tallet; Istedet for *delt omsorg*, brukte man konsekvent *felles omsorg*<sup>13</sup> for det som i barneloven nå kalles *delt bosted*. I stedet for *samvær*, forsøkte man å innføre *medomsorg* for å aksentuere at begge foreldrene yter omsorg selv om tiden er ulikt fordelt (F2F, 1994). Det er vel en overdrivelse å hevde at disse begrepene har festet seg i folks bevissthet.

Frode Thuens benevning *deltidsforeldre* illustrerer ytterligere jakten på nye begreper som bedre kan beskrive nye omsorgskonstellasjoner, nye forhold mellom menn, kvinner og barn. Han forsøkte vel med dette å gravlegge samværsforelderen som begrep eller underdog. Men den andre forelderen - bostedsforelderen - kaller han paradoksalt nok *heltidsforelder*. Han kan neppe sies å ha løst spørsmålet om hvor brøken skiller: La oss si at bostedsforelderen har barnet i 80 prosent av tida,

---

<sup>13</sup> Felles omsorg som norsk benevning var inspirert av det etablerte engelskspråklige *joint custody*.

mens barnet er hos den andre i 20 prosent. Bostedsforelderen er da heltidsforelder? Retorisk kan dette sammenlignes med å spørre om en som jobber 80 prosent, jobber heltid. Det riktige vil vel være å si at man jobber deltid, i 80 prosent - og deltid i 20 prosent. Tydeligere blir dette om en jobber deltid i 60 prosent - i 40 prosent. Thuen er oppmerksom på problemstillingen, og selv om han er optimistisk når det gjelder utviklingen mot et mer *likestilt foreldreskap*, erkjenner han at «Det grunnleggende problemet gjenstår likevel, nemlig den ujevne maktfordelingen mellom heltidsforeldre og deltidsforeldre. Det vil fortsatt være slik at den ene bestemmer vesentlig mer enn den andre. Fortsatt vil en av foreldrene være *hovedomsorgsperson*» (Thuen, 2004, s. 183). Bak den kjønnsnøytrale formuleringen ruver statistikken som forteller at det er mødre som er heltidsforeldre, fedre som er deltidsforeldre.

Dermed er det nok trygt å hevde at veien frem mot et begrepsapparat som på en god måte beskriver de ulike rollene på dette området ennå ligger der, vi er på vei fra klare, kjønns spesifikke, eller *kjønnsstilordnede* kategorier til et nytt språk for skilsmisse og samlivsbrudd, eller foreldrebrudd. Dette gjør det også interessant å søke etter materialet, fordi det er naturlig å anta at det vi ser etter i denne diskursen kan skjule seg under både epler og pærer. Det som i 1985 kan omfattes av ett begrep, vil i 2005 eller i 2016 kunne hete noe annet, eller dekke et større eller mindre felt.

Når jeg i tittel og tilnærming har valgt å bruke ordet skilsmisse, kan det etter dette synes upresist. Jeg har likevel valgt å la det stå fordi jeg antar at som samlebegrep er det dette som er mest kjent og brukt. Når samboere skiller lag, svarer de vel ikke helst at de har flyttet fra hverandre, men at de er skilt, selv om dette formelt sett gjelder kun de som har vært formelt gift. Det er vel også trygt å anta at foreldrebrudd er et ord som kun benyttes i de korridorer der skilsmissecforskere (sic) ferdes. Foreløpig.

## ▼ Utvalg

I det foregående har jeg forsøkt å beskrive rammene, hvordan vi kan forstå virkeligheten når det gjelder foreldrebrudd, hvordan far og mor har ulike posisjoner fra hvor de skal forsvare sine roller som foreldre. Far og mor har, eller risikerer å ha, ulike utgangspunkt når de setter seg til forhandlingsbordet om felles barn. Om dette viser igjen i pressedekningen, og hvordan, er det materialet som må svare på.

Min opprinnelige antagelse da jeg skulle vurdere hvorfra jeg skulle hente data, var at det måtte være mest hensiktsmessig å hente ut klagesaker fra PFU for å undersøke dette feltet, rett og slett for å definere feltet. Jeg antok at det var et omfattende materiale å hente fra, og at ved å bruke PFU-saker, ville man få et datatilfang som pr definisjon balanserte på presseetikkens knivsegg. Innen sivilrettslig juss kan en hevde at de sakene som prøves i retten i utgangspunktet inneholder tvil om hva som er juridisk rett; Der hvor saken er klar, er det ingen, eller svært få, som tør eller bør ta saken til rettsvesenet. Tilsvarende tenkte jeg at sakene som nådde PFU ville være prøvesteiner, representere presseetiske dilemmaer og kanskje tilogmed være illustrerende for tidsånden - eller med fortsatt juridisk terminologi: Danne rettspraksis som staker ut kursen for fremtidige tilfeller. Som nevnt ønsket jeg også å bidra til å beskrive en presseetisk utvikling over tid på et samfunnsfenomen som har endret seg vesentlig de senere år, både i omfang og i hvordan det beskrives. En naturlig antagelse ville jo være at grensene for hva som er presseetisk akseptabelt også ville endre seg i takt med utviklingen.

Lars Arve Røsland har drøftet utviklingen av PFU (eller Det faglige utvalg, som det hette frem til 1972) gjennom en diskursanalytisk tilnærming basert på arkivmaterialet, i doktoravhandlingen *Presseskikkens samtale*. Han beskrev fasene i prosjektet som en *modningsprosess*, hvor han i stadig nye runder med materialet dannet seg en forståelse av hvordan utvalget behandlet sakstyper, aktører og språket (Røsland, 1999, s 46). I arbeidet la han vekt også på sekundærkilder som utvalgets mangeårige sekretær Olaf Solumsmoens historiske fremstilling ved Norsk Presseforbunds 50-årsjubileum i 1966 og Anders Bratholms gjennomgang av «Pressens Selvjustis» i 1970. Røslands reise gjennom 42 år med presseetisk samtale og utvikling, viste hvordan de ulike aktørene endret seg, de presseetiske vurderingene forandret karakter. Men stadig slik at det presseetiske apparatet og behandlingen ble stadig mer profesjonalisert, en tendens også Odd Raaum beskrev i 1986.

Et viktig poeng med å ta utgangspunkt i PFU, var ikke bare for å få et avgrenset materiale, men også fordi jeg håpet å kunne trekke på den presseetiske diskusjonen rundt hvordan PFU vurderte dem presseetisk - den presseetiske samtalen. Der hvor Røsland trakk lange, historiske linjer i utviklingen av PFU, ønsket jeg å definere et presseetisk område - skilsmisens presseetikk.

Mitt opprinnelige ønske var å gjennomgå og kategorisere PFU-sakene med tanke på å finne hva som er de presseetiske grenser på familieområdet. Jeg var selvsagt klar over at dette i beste fall ville kunne gi et smalt blikk på feltet; Som vist er det lite fåtall av sakene som faktisk blir klaget inn, og det kan antas at disse avviker fra hovedtyngden av sakene - det vanlige. Likevel opplevde jeg som

et sunt utgangspunkt, men da mer som utvalgs-kriterium, som en avgrensning. De begrensningene dette skaper når det gjelder å kunne si noe om pressevirkeligheten utenfor, kommer jeg tilbake til i siste kapittel.

## **Klagesaker som datagrunnlag**

De 53 sakene jeg tok ut fra PFUs arkiver frem til 1998, har jeg supplert ved søk i PFU-basen på nett. Det kan være verd å merke seg at 22 av de sakene var merket med at de skal anonymiseres, og flere av disse er også stemplet med at de ikke skal offentliggjøres eller omtales. En del av de relevante sakene jeg fikk med i 1998, finnes ikke igjen i PFU-basen på nett. Det kan dermed tenkes at det er relevante saker som er behandlet i PFU, siden 1998, men som altså er unndratt basen på nett. Det er forsåvidt relevant å spørre seg om hva som er PFUs policy for anonymisering, i de gamle sakene fremgår dette ved hjelp av et stempel på saken, uten at det fremgår hva som er bakgrunnen eller vedtaket - det fremgår heller ikke av PFUs uttalelse. Dette har, etter min oppfatning, betydning for PFUs rolle som veileder for pressen på dette området, og noe jeg vil drøfte i siste kapittel.

Når en blader gjennom arkivene er det som å bivåne en pågående konsolideringsprosess, både teknisk og organisatorisk. De eldste sakene er fra før det var vanlig å bruke datamaskiner, og selve inntrykket er at man har begynt med systematiseringer, men ikke er helt i havn, man prøver seg frem. Hver klagesak er utstyrt med en forside som setter opp en del kategorier. År, publikasjon, klagegrunnlag, genre, stoffområde, domstolsbehandling, anonymisering. Også klagegruppering er angitt, og det deles opp i privatperson, organisasjon, bedrift, offentlig organ, avis eller «advokatklage». Videre rubrikker for PFU-konklusjon, delt opp i fellende, frifinnelse, kritikk, avvist, trukket, forlik og henlagt. Samt henvisning til hvilket punkt i VV-plakaten som er benyttet. Det kan godt hende at mange av kategoriene har vært fruktbare, og bidrar til å eksplisere saksområder, definere diskurser. Men når det gjelder mitt tema, virker det hele mer ad hoc, famlende og usystematisk.

PFU har arbeidet med å utvikle en oversiktlig og søkbar database over tid, faktisk med nylig oppdatert profil på [presse.no](http://presse.no). Dette gjør materialet i utgangspunktet lettere å forholde seg til. Likevel ser jeg altså at de kategorier som er benyttet, ikke samsvarer med det jeg etterspør, mens det fins kategorier for feks barnevern, incest, sosial/helse og justis. Etter uttak av de sakene jeg har endt opp med, ser jeg at det på stoffområde-kategorien er oppgitt «familietvist» på fire saker (alle gjelder Wilmann-saken som vi kommer tilbake til nedenfor). Noen saker har «familie» som stoffområde, og andre igjen «barnefordeling» eller «helse/sosial» under stikkord. Denne



tilsynelatende rotete måten å tagge ulike saker på, har nok også sammenheng med at det er vanskelig å sette opp fornuftige kategorier i en varierende flora av virkelighet og presse. Men det kan også være uttrykk for at man ikke har definert skilsmisse og barnefordeling som stoffområde, som en presseetisk diskurs.

Jeg har eksperimentert med en del ulike søkeord i PFU-basen på nett. De varierende benevninger, som jeg har vist ovenfor, gjør at det ikke er entydig hva en skulle kunne hente inn ved søk. Illustrerende kan være at *foreldrebrudd*, som forskerne Jensen og Clausen søkte å innføre i 1999, gir null treff i databasen. Foreningen 2 Foreldres *medomsorg* likeså. Ved søk på ordet *barnefordeling*, fikk jeg opp 29 saker fra 1991-2015. *Skilsmisse* gir 24 treff i samme tidsrom, *samlivsbrudd* 20. *Barnekidnapping* null treff, mens *barnebortføring* gir 2 treff, hvor samme klager i to saker klaget Allers inn for PFU.

Ved avansert søk i basen kan man søke på saker etter paragraf i VV-plakaten. Hvis vi feks ser at mange skilsmisssaker bedømmes etter en enkelt paragraf, kan vi gå videre og se hvor stor andel dette utgjør av alle saker som tas opp etter denne. Feks er det i PFU-basen lagt ut 99 saker vurdert etter Vvpl. 4.8; som gjelder omtale av barn, men svært mange av disse sakene gjelder helt andre spørsmål enn det jeg søker etter. Feks gir søk på *familietvist* 63 treff i perioden 1991-2015. Det viser seg at mange av disse treffene følger av at Vvpl. 4.8 er sitert i uttalelsen, og dermed er det ofte saker som ikke har med herværende tema å gjøre. Eksempel kan være sak 195/09<sup>14</sup>, hvor Aftenposten ble felt for identifisering av et av ofrene i Lommemann-saken gjennom en kartillustrasjon. I tillegg gir dette søkeordet mange barnevernssaker, hvor det ofte er det kommunale barnevern som klager på identifikasjon i saker der barnevernet har grepet inn.

Selv om mange av sakene jeg fikk opp ved de søk som jeg har nevnt, faktisk involverer skilsmisse, samlivsbrudd og barnefordeling, ble det også raskt klart at det likevel ikke var temaet, selve det presseetiske konfliktstoffet. Jeg skal gi noen eksempler på saker som vel får treff på skilsmisserelaterte søkeord, men hvor saken ikke har med skilsmisse å gjøre, ihvertfall ikke i den sammenhengen jeg her prøver å tegne. Slik håper jeg at jeg kan bidra til å definere grensen rundt utvalget på en etterrettelig måte.

I sak 38/81 sto en kvinne frem i Allers og fortalte at hennes avdøde eksmann hadde mishandlet henne i 40 år. Hans andre kone klaget saken inn, da hun følte seg krenket av hennes fremstilling av

---

<sup>14</sup> <http://presse.no/pfu-sak/19509/>

mannen. Allers ble frikjent i PFU for krenkelsen, men ble felt for identifikasjon av avdøde. Det kan vanskelig hevdes at det var skilsmisse som var tema i denne saken, selv om hun som sto frem med sin historie var skilt fra den hun omtalte.

Et noe mer randsoneeksempel kan være sak 130 (Allers), 131 (se og Hør) og 132 (Nå!)/92, hvor en mor stod frem i de tre ukebladene og fortalte om sine to barn som led av sensorisk veropati<sup>15</sup> - det ene barnet hadde dødd, og sykdommen ville medføre at det siste barnet også kom til å dø.

Eksmannen klaget inn saken, da han opplevde at hans barn ble «fremstilt som rene monstre», og det truet den trygghet han prøvde å gi det gjenlevende barnet. Riktignok drøftet PFU i sine uttalelser spørsmålet om at pressen har et ansvar for å påse at begge foreldre «har godkjent en reportasje som involverer felles barn og om det er pressens ansvar å vurdere de konsekvenser en reportasje får for de omtalte barna.» I dette tilfellet var det moren som sto frem med barnet, mens det var faren som hadde omsorgen, og som klaget til PFU. Utvalget falt ned på at det ville «vært naturlig å innhente samtykke fra den av foreldre som har den daglige omsorgen» som i dette tilfellet var klager. Nå! ble også felt for mangel på omtanke. Dette er en skilsmissesak, og det kan selvsagt påpekes at flere aspekter som omhandler konflikt mellom foreldrene. Men selve saken dreiet seg vel om barnas sykdom, og den konsekvensen den ville medføre. I den grad man skulle inkludert denne saken i drøftelsen, kunne man spurt om en sak som dette ville vært vurdert annerledes om det var den som hadde omsorgen som hadde stått frem, og ikke samværsforelderens. Denne saken har en del felles trekk med en annen sak fra 2007,<sup>16</sup> hvor Se og Hør fortalte om en kreftsyk jente som hadde risikert å miste benet. Men heldigvis hadde hun sluppet dette, og var i tillegg så heldig å få en tur til Disneyland. Det var moren som sto frem med datteren, og faren, som hadde samværsrett, klaget saken inn. Han mente det fremkom taushetsbelagt og sensitiv informasjon om datteren, og at dette ville kunne være en belastning for henne i fremtiden. PFU vurderte det slik at dette utelukkende var en positiv sak, som ikke ville ha negative konsekvenser for jenta. Det ble også presisert at oppslaget ikke berørte familietvisten på noen måte. Dermed mente man at det ikke var en sak hvor faren skulle måtte gi samtykke, og frifant Se og Hør. Det som kanskje er litt bemerkelsesverdig i denne saken er at selv om det altså ikke ble fellelse for brudd på 4.8, så er navn både i saken og på klager blanket ut i PFU-basen. Hvorfor det, når det ikke er brudd på Vær Varsom-plakaten?

Et tredje eksempel kan være 94-153, hvor hjertesyke Tor stod frem i Dagbladet og hevdet han måtte skilles fordi han ikke maktet å ta seg av sin syke kone. Dette for å fremtvinge at det offentlige skulle

---

<sup>15</sup> Egentlig sensorisk nevropati; En sjelden sykdom som i noen tilfeller medfører at man ikke kjenner smerte.

<sup>16</sup> <http://presse.no/pfu-sak/28607/>

gi et omsorgstilbud til konen, og ikke sende henne hjem. Den psykiatriske klinikken som behandlet kona, og hadde besluttet å sende henne hjem, klaget saken inn til PFU. Dagbladet ble felt for enkildejournalistikk; Man skulle latt klinikken komme til orde i saken. Igjen ser vi at det ikke er skilsmisseproblematikken per se som har vært det presseetiske tema.

Dette viser forhåpentligvis hvordan jeg har måttet snevre inn rammene for hvilke saker som skulle regnes som relevante i utvalget. Til å begynne med noterte jeg ned alle saker som ga blodsvar i et regneark. Men etterhvert som jeg leste, ble jeg strengere, og la inn i regnearket kun de som jeg anså relevant mot selve foreldrekonflikten. Jeg har valgt å legge ved arket, inkludert de sakene som jeg etter vurdering utelot fra utvalget etter de første søkerundene - som en stikkprøve på hva jeg har utelatt. Det er selvsagt viktig for meg at den som skulle ønske det, kan ettergå mine valg og etterprøve dem. Det er ikke tvil om at det er store gråsoner her, hvor ulike felt glir over i hverandre, og det kan argumenteres for og imot om en sak er relevant for det jeg skal prøve å finne ut av. Jeg håper at det utvalget jeg har falt ned på, bidrar til en god avgrensing av oppgaven, snarere enn å utelukke viktige saker som kunne belyst temaet bedre.

## **Hvordan sakene fremstår i arkivet/basen**

Det som er arkivert i en PFU-sak, er, foruten heading, kategorier og stikkord som nevnt ovenfor, et sammendrag av det saken handler om. Prosessen frem mot behandling i PFU beskrives: Når en klage sendes til PFU, behandler sekretariatet denne. Mange saker avvises, da sekretariatet gjennom forenklet behandling slår fast at det er åpenbart at det ikke foreligger brudd på Vær Varsom-plakaten, og fremkommer da ikke i basen. En del saker avvises også på formelt grunnlag, feks ved at den som klager ikke er berørt part. Det foreligger ikke noen oversikt over de avviste sakene, og det er dermed umulig å si noe om omfanget av avviste saker som kunne vært relevante i denne sammenhengen.

Saker forberedes for PFU-behandling ved at det bes om en uttalelse fra det innklagede presseorgan. Avisen (om det feks er en avis) får anledning til å komme med et tilsvarende svar til klagen. Klageren får mulighet til å komme med respons på tilsvaret. Dersom det er grunnlag for det, prøver sekretariatet, og gjerne også det innklagede organ, å komme frem til en minnelig ordning. I noen tilfeller går det tilsvarsrunder før en sammenfattet fremstilling behandles i utvalgsmøte. Når saken er behandlet, legges den i arkivet med utvalgets uttalelse. Så forventes det at PFUs uttalelse publiseres, ihvertfall om saken har medført fellelse.

I noen tilfeller, i det gamle papirarkivet, lå det fotokopi av selve presseoppslagene, men i mange tilfeller ikke. Sakene i PFU-basen på nett har henvisning til hvilket presseorgan det gjelder, pluss publiseringsdato og andre data. Men det er ikke link til, eller kopi av selve saken. Dette ga en utfordring med å finne presseoppslagene som dannet grunnlaget for klagene, og påvirker selvsagt hva som er mulig å se gjennom arkivets briller. Jeg har henvendt meg til de fleste publikasjonene hvor det ikke foreligger kopi av oppslaget, og bedt om å få tilsendt kopi av saken. Det har da vist seg at en noen har manglende arkivrutiner selv, og har hatt problemer med å finne det jeg har bedt om (som tidligere journalist i BA husker jeg med gru arkivrommet - det så ut som der var ryddet ved hjelp av håndgranat). Andre har latt være å svare på min henvendelse, også etter purring.

Jeg forsøkte meg også på en «latmannsinnhenting», ved å be PFUs sekretariat om de kunne sende meg sakene i pdf. Men en slik jobb var de tilbakeholdne med å gjøre av ressursmessige grunner, noe som selvsagt er forståelig. Ellers har jeg jo nevnt min korrespondanse med generalsekretær i NP tidligere, som denne kontakten munnet ut i.

Nå er det i og for seg ikke avgjørende for analysen at alle saker er representert ved selve oppslaget. Det kan selvsagt hende at vurderingen ville blitt noe annerledes hvis jeg hadde hatt disse med, men håper at beskrivelsen som ligger i arkivet i tilstrekkelig grad viser hva som var innholdet i saken, og hvordan dette igjen ofte er redusert ned til det PFU oppfatter som presseetisk relevant. Det skal nevnes at sammendragene som hovedregel gir en grei og presis beskrivelse av saken, både hva angår innhold, presentasjon og billedbruk. Jeg oppfatter at beskrivelsen er skåret ganske nær beinet, og det er derfor vanskelig å kutte vesentlig i fremstillingen uten å kutte elementer som er relevante for den presseetiske vurderingen. For å kunne ta med alle sakene som faller inn under mine utvalgs-kriterier, blir dette likevel nødvendig.

Tilsammen er det 26 PFU-saker som er med i utvalget. Flere saker, som Wilmann-saken og Bielenberg-saken, er gjenstand for flere PFU-klager. Når vi slår disse sammen, blir det 18 unike saker fra 1990 og frem til 2016. Dette er besynderlig få, særlig sett opp mot den store økningen i antall presseoppslag som inneholder de relevante søkeordene. Det er som nevnt vanskelig å si om flere saker BURDE vært klaget inn, eller om vi kan si oss vel tilfredse med den presseetiske situasjonen på skilsmisseområdet. Det som uansett er tydelig, er at PFU har vært, og er, svært streng i bedømmingen av de sakene som kommer til behandling: Av 26 saker, ble 18 felt for brudd på god presseskikk. I tillegg var det 2 saker hvor det ble fremmet kritikk. Tre av sakene hvor avisene ble

frifunnet, gjald refusering av et leserbrev, der avsenderen fremsatte beskyldninger om grov korrupsjon i domstolen. Dermed var det kun tre saker hvor det ble avsagt frifinnelse.

## Skilsmisediskursen - eller diskursene?

Vi kommer nærmere inn på hvilke hensyn PFU har valgt å legge vekt på i sin vurdering. Men før vi går gjennom sakene, ser jeg at det er ulike situasjoner som er dekket i de enkelte sakene. Det er ikke *skilsmisse* som er tema, det er ulike *aspekter* av skilsmisse, altså det vi kan forsøke å definere som deldiskurer under skilsmisediskursen. Istedet for å gjennomgå materialet kronologisk i tid, noe jeg a priori tenkte var en god tilnærming med tanke på å spore utvikling over tid, har jeg derfor valgt å forsøke å definere disse diskursene ved å gruppere dem etter disse aspektene.

Det er da mitt håp at vi også kan se hva PFU har vektlagt utifra de ulike situasjonene. Med ovenstående strenge fellingspraksis i håg, blir det interessant å avdekke om det er ulike fellingskriterier i ulike diskurser, ulike sammenhenger.

En annen grunn til at jeg droppet utviklingssporet, er at jeg i liten grad finner at PFU har endret sine vurderinger over tid i mitt materiale, som nevnt viser materialet gjennomgående en svært streng praksis.

De diskurser jeg har definert etter materialet er: Kidnappingsdiskursen, Kjendisdiskursen, Sabotasjesdiskursen, Økonomidiskursen, Leserbrevidiskursen og Anonymiseringsdiskursen. Vi skal se at det er glidende overganger her, og noen saker faller inn under flere diskurser.

## Kidnappingsdiskursen

Hva er kidnapping? Det betyr bokstavelig talt barnebortføring på engelsk. Det kan innebære en rekke ulike handlinger, men den enkleste definisjonen er at man bortfører en person mot dennes vilje. Dette kan feks innebære at man bortfører slektninger av velstående for å få løsepenger, eller tvinge frem en handling. Det kan være Shanghaiing, som kommer av at man i hine hårde dager fyllte mannskapsbehovet på skip ved å skjenke folk fulle på havnekneipene og så bære dem ombord til et liv som ufrivillig sjømann. Og det kan bety barnebortføring i forbindelse med barnefordelingskonflikt, som er den betydningen vi skal legge til grunn her. Men også når det gjelder kidnapping i denne betydningen, kan det være ulike forståelser av begrepet. Hvis en som samværsforelder opplever kortvarig eller langvarig *samværs sabotasje*, kan dette oppfattes som kidnapping sett fra samværsforelderens ståsted, selv om det ikke er straffbart etter straffelovens

§216<sup>17</sup> som slår fast at det er straffbart å unndra en mindreårig fra «sine foreldre eller andre vedkommendes omsorg». Det kan innebære tilfeller fra der en samværsforelder *holder barna tilbake* i kortere eller lengre tid før tilbakelevering etter samvær, til de mer ekstreme tilfeller hvor barna *kidnappes til et annet land* med formål å holde dem borte fra den andre forelderen for alltid. Omfanget av barnebortføring over landegrensene har et omfang på mellom 30 og 50 saker i året, for 2015 var det 35 saker hvor barn var bortført fra Norge til utlandet og 18 saker hvor barn var bortført fra utlandet til Norge<sup>18</sup>. De fleste barnebortføringer er det mødre som foretar, 3 av 5 bortføringer, etter det Aftenposten hentet ut av statistikk for en artikkelserie om dette i 2014.<sup>19</sup>

I utgangspunktet kunne kidnappingsdiskursen begrenses til kun å omhandle straffbar kidnapping etter § 216. Denne rammer kun bortføring som krenker *omsorgsretten*, dvs den rettighet som *bostedsforelderen* har. Som vist ovenfor vil da diskursen ikke omfatte tilfeller som har den samme reelle konsekvens som slik straffbar kidnapping, nemlig samværs sabotasje og der hvor *bostedsforelderen* tar med seg barnet over landegrensene. Etter barneloven §40<sup>20</sup> kan en foreldre uten foreldreansvar «ikke setje seg imot at barnet flyttar ut av landet», selv om dette selvsagt kan oppleves som kidnapping både for barnet og forelderen. Der hvor foreldreansvaret er felles, kommer der begrensninger i flytteadgangen utenlands. Den ene kan ikke flytte til utlandet uten den annens samtykke, eller at det er avsagt dom i saken. For utenlandsferder<sup>21</sup> av kortere varighet kan dette utføres uten den annens samtykke, med mindre det anses å være fare for at vedkommende ikke kommer tilbake igjen, altså kidnappingsfare.

*Kidnappingsdiskursen* kan avgrenses mot *sabotasjediskursen*, altså der hvor den som har omsorgen vanskeliggjør eller hindrer at samværsforelderen får kontakt med barnet. Innenfor landegrensene har ikke *samværsretten* beskyttelse i loven, og flytting fra feks Sandefjord til Vadsø regnes ikke som kidnapping i lovens forstand. Tilsvarende kan krenking av samværsretten og samværs sabotasje skje også når foreldrene bor i nærheten av hverandre, uten at dette er straffbart. Men realiteten er likevel at barn og forelder adskilles ufrivillig, noe som kan oppleves like vondt som det juridisk straffbare motstykket. Årsaken til at jeg ikke inkluderer dette i min benevning av kidnappingsdiskursen, er at kidnapping er en mer *grenseoverskridende* handling, man bryter

---

<sup>17</sup> <http://lovdata.no/lov/1902-05-22-10/§216>

<sup>18</sup> <https://www.regjeringen.no/no/sub/barnebortforing/nettsider-og-litteratur/statistikk/id733040/>

<sup>19</sup> <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Mor-star-bak-3-av-5-barnebortforinger-7603752.html> Bemerk forøvrig at det i denne saken både opereres med bilde og navn på barna. Det fremgår at Aftenposten har forsøkt å få uttalelse fra barnas mor.

<sup>20</sup> <http://lovdata.no/lov/1981-04-08-7/§40>

<sup>21</sup> <http://lovdata.no/lov/1981-04-08-7/§41>

straffeloven, og dette utløser gjerne politiressurser og andre reaksjoner fra det offentlige. Som vi skal se under sabotasjediskursen, blir krenking av samværsretten i mindre grad gjenstand for inn gripen fra offentlige instanser. Dette gjelder også krenkelser som er vesentlig mer omfattende enn kidnapping, slik den er definert som krenking av omsorgsforelderens rettighet.

## Wilmann-saken

Wilmann-saken omfatter sak 11, 12, 13 og 14/90

(finnes ikke i PFU-basen på nett, og er merket

«anonymiseres» i papirarkivet). Dette var en

barnefordelingssak, hvor far, den kjente syklisten

Jostein Wilmann, ifølge presseoppslagene bortførte

sin 4 år gamle sønn. Saken er spesiell i den forstand

at det handlet om en kjent person som gikk til det

drastiske skritt å bortføre barnet. Det er altså tunge

elementer av kjendisjournalistikk i saken. Saken er

den mest omfattende i mitt utvalg, en drøy centimeter

tjukk bunke papir, totalt 12 oppslag i fire aviser. I omfang var saken, må jeg nevne helt

innledningsvis, likevel vesentlig mindre i omfang enn Moxness- og Ivarsen-sakene jeg tidligere har

skrevet om (Kristiansen, 1998), og som ikke ble klaget inn for PFU (såvidt jeg kan se). Når en ser

hvor PFU har lagt lista i Wilmann-saken, finner jeg det åpenbart at disse ville medført fellelse.

Det fører for langt å gi en detaljert gjennomgang av alle oppslagene, og alle de fire klagesakene.

Derfor forsøker jeg på å fange opp essensen, og løfte opp hva saken faktisk dreier seg om, og de

presseetiske vurderingene i PFU. Saken begynte med et oppslag i VG den 22. januar 1990, hvor

Wilmann sto frem og fortalte at han hadde gått i dekning med sin sønn. Han betegnet handlingen som

et rop om hjelp: «KIDNAPPET SØNNEN / Eks-proffsyklist på flukt fra politiet». I saken fortalte

Wilmann at politiet måtte ta ham med makt om de fant ham. Han forklarte også at årsaken til at han

nektet å levere fra seg sønnen var at han var påtvunget en samværsavtale han ikke kunne leve med.

Han fortalte også at kostnadene for å reise til Tyskland for å ha samvær med sønnen ville beløpe seg

til 40.000,- pr år, og han beskrev bortføringen som et rop om hjelp. Han hevdet at saken hans var et

eksempel på hvordan fedrene automatisk taper konflikter om hvem som skal ha barna når ekteskap

går i oppløsning.

I et sidepanel oppfordret morens advokat, Turid Skaar, ham til å melde seg. Skaar uttalte at moren var interessert i at eksmannen skulle ha kontakt med sønnen, men at hun ved slik adferd ikke kunne stole på Wilmann mer. Wilmanns advokat uttalte at han forsto Wilmann på det menneskelige plan, og sa at han rådet sin klient til å følge avtalen som sa at barnet skulle leveres tilbake til moren. Han fremholdt at det ikke bare er far som hadde brutt avtaler; Ved at moren flyttet til Tyskland imot farens samtykke, hadde hun handlet i strid med det felles juridiske foreldreansvaret.

Dagen etter var det flere aviser i flokken. Mest eksplisitt var Arbeider-Avisa, som bragte et intervju med Wilmanns ekskone. På kne, med armene utstrakt mot kamera, og en billedtekst som sa «Kom hjem, Fredrik». Det var bilde av sønnen innfelt. Saken fokuserte på morens situasjon og det ble slått fast at det hun var tilkjent omsorgen for barnet; Selv om foreldrene hadde «delt foreldrerett»<sup>22</sup> gikk det frem at moren skulle ha den daglige omsorgen. Dette godtok aldri Wilmann, ifølge moren. Deretter flyttet hun til Tyskland med sønnen. Det ble fokusert på hvor lenge det har gått siden hun hadde sett sønnen, og at det var med bange anelser at hun lot barnet dra til faren. Moren til Wilmann ble intervjuet, og hun var fortvilet. Hun formidlet at sønnen opplevde at dommen hvor moren fikk daglig omsorg var urettferdig.

VG fulgte samme dag opp med intervju med Wilmann: «Krever ny retts sak / Wilmann på flukt med sønnen i fire døgn». Saken var utstyrt med bilde av far og sønn, men sønnens ansikt var bortvendt fra kamera. Selve intervjuet inneholdt flere av argumentene fra de øvrige intervjuene. Han hevdet han var redd han aldri ville få se sønnen igjen med mindre han gjorde dette. Wilmanns advokat Skogrand utdypet også at Wilmann som far opplevde at rettsforliket<sup>23</sup> som ga moren omsorgen føltes påtvunget for Wilmann, fordi dommeren signaliserte at det var moren som burde

Arbeider-Avisa - Tirsdag 23. januar 1987

### Gudrun Wilmann etter at sønnen ble bortført av eksmannen?

## — HVOR ER FREDRIK?

— Kom hjem med Fredrik, ber Gudrun Wilmann. Hun har vært sitt med en tidligere profesjonist Jostein Wilmann. Ni er han forevinner med pater sine. Fredrik er 14 måneder gammel for øyeblikket. Han er utvokst og i ferd med å gå, og er et stort barn for sin alder.



**Bestemor er fortvilet**

Bestemor er fortvilet over at hun ikke har sett sønnen sin i fire døgn. Hun har prøvd å finne ut hvor han er, men uten suksess. Hun er redd for at sønnen ikke kommer tilbake.

### MOREN GUDRUN DUSKE WILMANN ETTERLYSER SIN

## KREVER NY RETTSSAK



**Wilmann på flukt med sønnen i fire døgn**

Wilmann er på flukt med sønnen sin i fire døgn. Han har forlatt Norge og er nå i Tyskland. Moren har prøvd å finne ut hvor han er, men uten suksess. Hun er redd for at sønnen ikke kommer tilbake.

<sup>22</sup> «Felles foreldreansvar» er den juridisk korrekte betegnelsen.

<sup>23</sup> Et rettsforlik er en avtale som er kommet i stand i byretten, men uten at dom er avsagt av dommeren. Et rettsforlik har samme status som en dom, samme tvangskraft.



ha omsorgen. Det fremgikk at rettsforliket kom i stand etter at moren, i strid med foreldreansvaret, hadde flyttet til sitt hjemland.

Dette intervjuet var mer tett på Wilmann, og tydelig slik at journalisten har vært i personlig kontakt på skjulestedet, fremfor kun å basere seg på politiets interne etterlysning, og telefoniske uttalelser fra far og advokater. Wilmann uttalte at han ville beholde gutten til han fikk i stand en ny rettssak om omsorgsspørsmålet. Han ga uttrykk for at han drev et høyt spill, men det fikk briste eller bære. Til slutt i saken fortalte Wilmann om sine økonomiske problemer, men at disse bleknet mot det å leve 11 måneder uten å treffe sønnen.

24. januar bragte også Arbeider-Avisa et intervju med Wilmann.

Her var far og sønn avbildet smilende over tittelen «Jeg vil ha Frederik». Det fremgikk at namsretten hadde besluttet at faren måtte levere fra seg sønnen straks. I intervjuet reagerte han mot morens påstand om at han ikke hadde tatt kontakt for å ha sønnen. Han stilte seg undrende til hvordan samværsretten skulle fungere i praksis siden hun tok med seg gutten til Frankfurt. Han fortalte at gutten hadde bodd hele sitt liv på gården hans på Viggja. Han gjentok også her at han ville holde seg i skjul til han fikk en ny rettssak. I en notis fremkom at Wilmann jobbet med å bygge seg opp igjen som sykkelrytter.

Onsdag 24. januar 1990 bragte Adresseavisen et oppslag med førstesidehenvisning under tittelen «Slåss for odelsgutten.» Vi ser her at Adresseavisen først bragte fars versjon, mens Arbeider-Avisa skrev om saken dagen før fra morens synspunkt. Faren og hans advokat ble intervjuet på skjulestedet mens sønnen lekte på gulvet. Wilmann hevdet at han ikke hadde noe valg annet enn å gå i dekning med barnet, fordi moren ellers ville ta ham med til Tyskland, og det da ville være usikkert når han fikk se sønnen igjen. Det ble hevdet at moren begikk avtalebrudd da hun flyttet til Tyskland uten på forhånd å orientere faren om planene. Det

fremgikk etter dette at Wilmann gikk med på et rettsforlik med fire samvær i året, utelukkende for å få se igjen sønnen. I saken uttalte Wilmann seg med bitterhet mot dommeren som i namsretten

nærmest som en selvfølge mente at moren skulle ha omsorgen. Han hevdet også for at det beste for



## Jostein Wilmann på sitt skjulested - JEG VIL HA FREDERIK

«Jeg vil holde Frederik (4) skjult bortsett fra et utvalg av barne- og ungdomsvernansvarlige i kommunen, sier Wilmann. Han har vært i skjulestedet i flere måneder. Wilmann (48).

Wilmann er en mann som har vært i skjulestedet i flere måneder. Han har vært i skjulestedet i flere måneder. Wilmann (48).

**Bygger seg opp igjen**  
Jostein Wilmann vil ikke si noe om sitt skjulested, men han har vært i skjulestedet i flere måneder. Wilmann (48).

Jostein Wilmann akter ikke å gi seg.

## Slåss for odelsgutten

AV KJELLER OPPHÅG

LEKE BARNHUS, (FOTO)

Jostein Wilmann (48) akter å slåss for å få omsorgen til sønnen Frederik (4).

Jeg er i beredning til å bli profylaktisk

Adresseavisen. An

muldsen for klapp

plag oppfatter han

naturlig. Det er på

Trondheim som han

også råkettere å miste

samværsretten til gut-

ten far han heller ikke

serlig alvorlig.

«Jeg vil ha ham til

seg selv, og jeg vil ha

Trondheim til ham. Jeg

vil være med på det som

er best for ham, og jeg

vil være med på det som

er best for ham, og jeg

vil være med på det som

er best for ham, og jeg

vil være med på det som

er best for ham, og jeg

vil være med på det som

er best for ham, og jeg

vil være med på det som

er best for ham, og jeg

vil være med på det som

er best for ham, og jeg

vil være med på det som

er best for ham, og jeg

vil være med på det som

er best for ham, og jeg

vil være med på det som

er best for ham, og jeg

vil være med på det som

er best for ham, og jeg

vil være med på det som

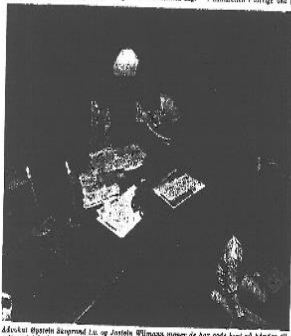
er best for ham, og jeg

vil være med på det som

er best for ham, og jeg

vil være med på det som

er best for ham, og jeg



Adelskult Wilmann (48) og sønnen Frederik (4) på skjulestedet i Trondheim. Wilmann mener de har godt kort på lidenes til-

gutten ville være på gården hvor han var vokst opp, og mente at likestillingshensyn også burde tas i betraktning.

Samme dag bragte VG intervju med Gudrun Wilmann under overskriften «Ønsker ikke politiaksjon». Hun fortalte til avisen at hun «ga Jostein en sjanse og stolte på ham. Det skulle jeg ikke ha gjort.» Det var også innhentet uttalelse fra Jostein Wilmann der han hevdet han ville møte i retten, men ikke uten garantier for at han unngikk arrestasjon.



«FORTVILT, I som deep har Gudrun Wilmann ventet på at den fremste ansvarlige personen i denne saken skulle ha vært Jostein Wilmann. Men det er Gudrun i dag, men jeg gir ikke opp, men det vil jeg gjøre politiaksjon mot Jostein Wilmann, som er ansvarlig på politet.

### Ønsker ikke politiaksjon

Av HANS KRISTENSEN og  
TRONDHEIM (VG) —  
Jeg ønsker ingen politi-  
aksjon mot Jostein. Av  
denne forstår jeg at  
jeg ikke har noe å  
gjøre med Gudrun  
Wilmann (25).  
Den første saken i  
denne saken er  
gjennomført. Jeg  
har ikke noe å  
gjøre med Gudrun  
Wilmann (25).  
Jeg har ikke noe  
å gjøre med Gudrun  
Wilmann (25).  
Jeg har ikke noe  
å gjøre med Gudrun  
Wilmann (25).  
Jeg har ikke noe  
å gjøre med Gudrun  
Wilmann (25).  
Jeg har ikke noe  
å gjøre med Gudrun  
Wilmann (25).

### Dagbladet KLIPP-ARKIVET 25 JAN. 1990

KV (642 SE 103/516)

### Wilmann møter ikke i retten

Av FRANK HELGEBEN  
TRONDHEIM (Dagbladet):  
Jostein Wilmann (25) vil ikke møte i  
retten i Trondheim i morgen  
der omsorgsretten til hans  
sønn Frederik (4) skal be-  
handles på nytt.  
Sist fredag ble foreldre retten til  
sønnen bestemt til tyske  
Gudrun Wilmann (25).  
Siden da har hun holdt seg  
utenfor saken og ikke mødt  
i retten. «Jostein Wilmann  
er en person som har vært  
i kontakt med oss og som  
har vært i kontakt med oss»,  
sa Gudrun Wilmann til  
Dagbladet.



Jostein Wilmann mener i dette  
sammenheng med sin sønn, fra  
dagens til dagens.  
Jostein Wilmann mener i dette  
sammenheng med sin sønn, fra  
dagens til dagens.  
Jostein Wilmann mener i dette  
sammenheng med sin sønn, fra  
dagens til dagens.

25. januar kom den eneste saken som Dagbladet publiserte. Selve artikkelen lå under tittelen «Wilmann møter ikke i retten». Det fremgikk at Wilmann ikke møtte i retten der omsorgsretten til hans sønn Frederik (4) skulle behandles på nytt. Det fremgikk også at foreldre retten, som Dagbladet kalte det, ble tilkjent Wilmans fraskilte, tyske kone en uke tidligere. Wilmann fortalte til Dagbladet at han mente seg forhåndsdomt.

26 JAN. 1990

### Wilmann gir opp

TRONDHEIM (VG) Etter en uke på flukt fra politi-  
et, leverer Jostein  
Wilmann (25) fra  
seg sin fire år gamle  
sønn i dag.  
Det skjer i forbindelse  
med at rettsaken  
om den daglige om-  
sorgen opp til ny be-  
handling.  
Jeg har diskutert  
dette nøye med advo-  
kat Øystein Skog-  
rand. Jeg går med på  
å overlevere gutten  
til Gudrun, men ber

VGs dekning av Wilmann-saken fortsatte dagen etter, denne gangen som en notis; «Wilmann gir opp». Notisen var uten bilde og Wilmann opplyste at han etter drøftinger med sin advokat hadde gått med på å overlevere gutten til sin ekskone, samtidig som han innstendig ba om at han får bli i Norge til dom hadde falt. Det ble opplyst at saken skulle opp i Trondheim byrett den påfølgende dag.

Fredag 26. januar 1990 bragte Arbeideravisa et nytt førstesideoppslag under tittelen «Jostein Wilmann tilbake med Frederik: / Hjem i dag». I denne saken fremgikk at Wilmann gikk med på å levere tilbake gutten etter råd fra advokaten. Han ga uttrykk for at sønnen ville ha det bedre på Viggja «enn i en tysk boligblokk». På spørsmål om han ikke akkurat styrket saken sin ved å forsvinne, svarte han at



Jostein Wilmann (til venstre) har gått sammen med sin advokat Frederik i Norge.

### FREDERIK TIL- BAKE I DAG

Jostein Wilmann som har  
ligget i dekning med søn-  
nen Frederik (4) i et ukke,  
vil overlevere sønnen til  
moren i dag.  
Jostein Wilmann som har  
ligget i dekning med søn-  
nen Frederik (4) i et ukke,  
vil overlevere sønnen til  
moren i dag.  
Jostein Wilmann som har  
ligget i dekning med søn-  
nen Frederik (4) i et ukke,  
vil overlevere sønnen til  
moren i dag.

han hadde oppnådd det han ville, nemlig å få en ny sak, «og å sette søkelyset på det urettferdige i at barna automatisk skal være hos moren». Han presiserte at gutten hadde vært på samme sted hele tida, og følte seg trygg på at en rettskjennelse vil gå i hans favør.

I Arbeideravisa kulminerte saken med en sak 27. januar 1990, fra rettsmøtet mellom partene: «Wilmann og Duske i Trondheim tinghus / og begge var fornøyd.» Saken bar bilde av begge foreldrene på vei ut av tinghuset, og det fremgikk at sakkyndige skulle foreta vurderinger i både Vest-Tyskland og i Norge. Etter dette skulle barnefordelings-spørsmålet behandles i ny hovedforhandling. I saken opplystes det at det neppe ble tiltale Wilmann for strafferettslig bortføring, da advokat Øystein Skogrand hevdet dette var en sivilrettslig tvist.

I tillegg opplyste avisen at Gudrun Duske (altså ikke lenger Wilmann) anmeldte fire norske aviser, de samme som PFU-sakene gjaldt. Bakgrunnen for dette var at avisene skal ha kjent til Wilmanns skjulested ettersom de alle intervjuet ham fra hans gjemmested. Duskes advokat var også betenkt over pressedekningen, da hun mente den var ubalansert.

Lørdag 27. januar 1990 fulgte Adresseavisen opp med førstesidehenvisningen «Fredrik hos mor.» Avisen beskrev overleveringen fra far til mor, og mors advokat uttalte seg om bortføringen og veien videre mot ny rettssak om omsorgsspørsmålet. Det fremgikk at moren fikk både omsorgen og foreldreansvaret alene inntil ny rettssak. Wilmann hadde også akseptert å betale moren for utleggene hun hadde til norgesturen.

Tilleggssak var en beskrivelse av møtet mellom mor og sønn. Journalisten valgte her å beskrive dette på en nær og personlig måte, og gikk tett på. Moren fortalte at hun aldri hadde vært så lenge borte fra ham som seks uker. Hun ga uttrykk for at hun håpet at eksmannen nå hadde «tatt fornuften fangen og ikke setter i scene nye kidnappingsforsøk heretter.» Journalisten kunne kanskje spurt henne hvordan hun stilte seg til at hun utsatte faren for vesentlig lenger tid borte fra gutten enn de seks ukene hun selv opplevde.

Mandag 29. januar 1990 bragte Adresseavisen siste oppslag i saken, en reportasje fra Frankfurt, hvor møtet mellom barnet og besteforeldrene på morens side ble formidlet. «-Vi fryder oss med Fredrik» var tittelen, og leserne fikk følge moren, besteforeldrene og sønnen på tur i parken. Saken



fremsto som en lykkelig beskrivelse av hjemkomsten, lekene, barnerommet og familien. Moren opplyste at faren selvsagt skulle få være sammen med gutten, men at det måtte skje i Frankfurt. «Nå ønsker Gudrun og Frederik ro. De trenger tid på å finne tilbake til det livet de levde sammen før Frederiks lange opphold i Trøndelag.»

Fremstillingen kunne lett beskrives som ensidig vinklet til mors fordel. Moren som beskytter av barnet, den som bragte ham hjem. At han hadde bodd mesteparten av livet i Norge, og hadde et hjem der, virker nesten glemt.



### Frederik på søndagstur i Frankfurt



**- Vi fryder oss med Frederik!**

Storvoksen Gudrun og berøpste Egon Olesen ble ikke skilt på gården etter endring i den tidligere avtalen. Deres kjennelse i Frankfurt er god. Vi fryder oss med Frederik på søndagstur i Frankfurt. Han er en fantastisk gutt som har bodd i Norge i mange år. Han er en fantastisk gutt som har bodd i Norge i mange år. Han er en fantastisk gutt som har bodd i Norge i mange år.

**FRANKFURT** - Vi fryder oss med Frederik på søndagstur i Frankfurt. Han er en fantastisk gutt som har bodd i Norge i mange år. Han er en fantastisk gutt som har bodd i Norge i mange år. Han er en fantastisk gutt som har bodd i Norge i mange år.



I går var Frederik og Gudrun på tur i parken sammen med Leontine Olesen og berøpste Egon Olesen. Frederik var mest opptatt av frakløyser og...

## Wilmann-saken i PFU

Som nevnt klaget advokat Skaar inn fire aviser; Arbeider-Avisa, Adresseavisen, VG og Dagbladet. Hun klaget i utgangspunktet etter VVPL 4.6 som pålegger «journalisten/avisen et selvstendig ansvar når det gjelder bildebruken. Om intervjuobjektet ikke gjør innsigelser, fritar ikke det journalist/avis fra dette ansvaret.» Hun hevdet at kravet til anonymisering ikke bare gjaldt barnet, men at «kravet pålegger journalisten/avisen å vise varsomhet med identifikasjon overhodet. Det må da i et tilfelle som dette berøre samtlige impliserte parter...»

Arbeider-Avisas redaktør hevdet at saken allerede var offentlig kjent da avisen valgte å omtale saken, og fremhevet at den første saken kom på klagerens initiativ og det ble brukt et bilde hun ga til avisen på deres forespørsel. Han hevdet også at moren «samtykket til at avisen brukte bilde av sønnen. Dermed hevder avisen det er underlig at hun anklager avisen for bruk av bildet». Redaktøren hevdet videre at Wilman samtykket han til at de ble avbildet fordi han ønsket at de som fulgte saken «skulle se at gutten hadde det fint». «Vi sto med andre ord overfor to foreldre som begge ga sin aksept - for ikke å si oppfordring - til bruk av bilder av sin sønn», skrev redaktøren, som også har tatt med i betraktning at Wilmann i en årrekke hadde vært rikskjendis. Dette mente redaktøren skulle bety at han var «mer enn alminnelig kvalifisert til å vurdere alle sider ved det å la sønnen være avfotografert».

Adresseavisen ga i sitt tilsvarende uttrykk for «at bildene ikke er av en slik karakter at bruken innebærer noe brudd med Vær Varsom-plakaten. Det vises til at moren selv aktivt og med fullt samtykke medvirket til at sønnen er blitt avbildet.» Sjefredaktøren påpekte at begge foreldrene tok initiativ for å komme ut i offentligheten med sin versjon av forhold vedrørende barnet, noe som gjorde et uunngåelig at gutten ble identifisert. Han hevdet også at «barnet er identifisert langt sterkere på bildene med moren enn i saken som omhandler faren.»

VGs billedbruk identifiserte gutten i mindre grad: «Artiklene var illustrert med bilder av foreldrene og barnet, men barnet er fotografert med ansiktet vendt bort fra kameraet. Avisen har heller ikke benyttet guttens navn. Avisen understreker at den ikke har benyttet et bilde av barnet eller omtalt saken på en måte som gjør det mulig å identifisere barnet. Det opplyses at barnets far tok kontakt med Verdens Gang fordi han følte seg dårlig behandlet av rettsapparatet». Man ville «rett og slett sviktet sin oppgave ved å nekte ham å komme til orde eller ved å skjule hans identitet som innenlands-boende, når dette var en viktig del av saksforholdet».

VG hevdet at «Konsekvensen av klagerens syn vil bli at en mor eller far som ønsker offentlighetens hjelp til å få det de mener er deres rett, ikke får komme til orde, og derved blir fratrukket en viktig demokratisk rett». I presentasjonen for PFU het det videre: «Lode mener at hvis utvalget skal foreta en slags grenseoppgang, må det ha klart for seg at Verdens Gang overhodet ikke har røbet barnets identitet, hverken gjennom bruk av navn eller bilde».

Dagbladet publiserte kun én sak, som vist, hvor Wilmann var identifisert med navn og bilde. Klagerens advokat mente at Dagbladets omtale bidro til å identifisere barnet. Hun hevdet at Dagbladet ikke hadde vært kritisk i valg av kilder og heller ikke hadde kontrollert at de opplysninger som ble gitt var korrekte. Hun hevdet at artikkelen inneholdt en rekke feil som var egnet til å gi leseren en fullstendig uriktig oppfatning av rettsvesenets behandling av barnebortføringssaker. Hun opplyste at hun omgående hadde tatt telefonisk kontakt med Dagbladets journalist vedrørende de faktiske feilene, men uten at Dagbladet rettet dem. Avisen trykket heller ikke et innlegg hun sendte redaksjonen samme dag. Hun mente at Dagbladet hadde brutt VVPL 4.1. Dagbladet på sin side understreket at barnefaren var vant til å møte pressen, og at han også denne gang sto fram frivillig for å la seg intervju. Dagbladet så derfor ingen betenkeligheter ved å bringe bilde av intervjuobjektet, noe avisen mente var i samsvar med normal journalistikk. Redaktør Solstad fremholdt at avisen viste spesielt hensyn ved at sønnen ikke ble fotografert eller navngitt. Det var heller ingen tvil om at intervjuet var et partsinnlegg, og at bildet av faren var et identifikasjonsportrett av en person som ønsker å stå fram i Dagbladet med sine egne oppfatninger.

PFU ga forholdsvis likelydende uttalelser for Arbeider-Avisa, VG og Adresseavisen: «Når Vær Varsom-plakatens punkt 4.8 fastslår at avisene skal være varsomme med å røpe barns identitet i omtale av familietvister eller saker som behandles av barnevernet, er årsaken at det er barna som skal beskyttes. En avis må samtidig være bevisst at et barns identitet også kan røpes gjennom for mange identifiserende opplysninger om foreldre og andre forhold. I sum kan slike opplysninger føre til identifikasjon. At foreldre gir tillatelse til å benytte fotografier av barna - eller som i dette tilfelle aktivt søker å bruke avisene, svekker ikke kravet om at det er redaksjonenes selvstendige plikt å vurdere opplysningene i forhold til de presseetiske normer. ... Utvalget kan ikke se at det foreligger sterke allmenne hensyn som tilsier at hovedregelen om å unngå identifisering, kan fravikes. At faren er godt kjent for offentligheten, gjør mulighetene for at barnet skal bli identifisert større. Utvalget vil også påpeke at det burde være mulig å få frem de prinsipielle sider ved saken uten å identifisere de omtalte personene.» De tre avisene ble felt.

PFU vurderte Dagbladets oppslag til å være langt mer anonymt og forsiktig. Avisen vinklet saken på at barnefaren, en for offentligheten godt kjent person, nektet å møte i retten. «Fokuseringen på barnet er, etter utvalgets oppfatning, ikke av en slik karakter at det vil kunne skade barnet. Utvalget konkluderer derfor med at Dagbladet ikke har brutt god presseskikk. Utvalget finner det likevel kritikkverdig at avisen ikke har foretatt seg noe for å korrigere de feilaktige opplysninger klageren hevder er tilstede i artikkelen.»

---

## Wilmann-saken som case

Jeg anser Wilman-saken som godt egnet for belyse den presseetiske tilstanden, om vi kan kalle det det, både i kidnappingsdiskuren og skilsmisse generelt. Det var flere oppslag i fire aviser. Begge foreldre, parter, kom til orde, og var tilogmed aktive deltagere i offentligheten. Mye informasjon ble formidlet, og kanskje spesielt interessant er det at det var en forholdsvis begrenset mengde personrettede anklager i mediefremstillingen. Saken illustrerer etter min mening godt hvor ulikt far og mor står, eller siden dette er noen år siden - sto, i en barnefordelingskonflikt, og hvordan dette også påvirket fremstillingen i media.

I utgangspunktet er det to aktører i konflikten mellom Jostein Wilmann og Gudrun Duske. Som gifte hadde de, også etter datidens barnelov, et likestilt forhold til deres felles barn i det samlivsbruddet inntraff. Likevel hadde far og mor ulike posisjoner, de tilhørte ulike diskurser. Fra et formelt likestilt utgangspunkt inntrådte en skjevhet i forholdet mellom dem. Det kan hevdes at mødre ofte tror de har rett til mer enn de formelt sett har, og handler og blir behandlet deretter.

Mens fedrene ofte tror de har mindre rett enn de formelt har, og handler og behandles deretter. I farsdiskursen er det forventet, eller «naturlig» å bli det Frode Thuen kaller deltidsforelder - helgepappa, som det kalles på folkemunne. Tilsvarende er- eller kanskje var - det for de fleste mødre utenkelig å ikke være heltidsforelder i Thuens terminologi - alenemor i vanlig vernikulær.

I denne saken fikk altså moren omsorgen, og selv om de beholdt felles foreldreansvar, som blant annet skal hindre at en kan flytte ut av landet uten den andre forelderens samtykke, så var det uproblematisk for henne å gjøre dette. Ingen instans bidro til å hindre flyttingen, og ingen aviser bidro til å sette søkelys på saken. Wilmann «følte seg tvunget» til å gå med på en samværsordning hvor det gikk lang tid mellom hver gang han så sønnen, i tillegg til at han måtte bekoste alle reiser. Det går ikke an å se utifra materialet om Wilmann forsøkte å eksponere denne situasjonen i pressen, eller om avisene har funnet det interessant å dekke. Det var først da Wilmann gikk til det skritt å «holde barnet igjen» i Norge, ett år etter at moren flyttet utenlands, at saken traff media.

Det bør være tydelig at det er Wilmann som var den svake part i denne konflikten, og dette illustreres ved at det er hans handling som i media var den oppsiktsvekkende handling, den som brøt med den tilskrevne rolle Wilmann hadde som far, i farsdiskursen. Det er den maktesløses desperate handling, eller slik kan det forstås. Vi ser at intervjuene med Wilmann var preget av kampvilje og kom med uttalelser som at «politiet må ta meg med makt» og «han akter ikke gi seg». Han fremsto dermed som stridbar og kravstor. Moren, på den andre side, stod frem med sitt savn og sin fortvilelse da hun rake armene ut mot fotografen. Det er altså ikke bare selve handlingen som Wilmann foretok som skaper det skjeve inntrykket, men at foreldrene står i helt ulike posisjoner.

Ingen av foreldrene kom med nedsettende uttalelser om den andre, selv om Duske nok inntok *the moral high ground* da hun ga uttrykk for at hun «ga Jostein en sjanse og stolte på ham. Det skulle jeg ikke ha gjort.» På den måten bidro hun til å tegne et bilde av Wilman som upålitelig og umoden.

Avisenes dekning av saken var, som nevnt, begrunnet både med at far var en kjent idrettsmann og den ulovlige handling han hadde foretatt seg. Utifra intervjuene er det mulig å se at man la vekt på å la begge parter komme til orde, også ved bistand fra deres respektive advokater. Likevel måtte nok Wilmann svare på mer kritiske spørsmål enn Duske, vi ser at han ble konfrontert med sin handling, mens Duske ikke ser ut til å ha fått spørsmål om det var rimelig, eller i sønnens interesse, å flytte til Tyskland. Den mest åpenbart sympatiske vinklingen til fordel for mor i saken, var Adresseavisens gladsak fra hjemkomsten i Frankfurt. Denne fremsto som den rene idyll, som freden etter krigen.

PFU har som vist redusert det presseetiske tema til å gjelde identifisering av barnet, og felt avisene for andre punkt i VV-plakaten enn de som klageren hevdet å være brutt. Utvalget har dermed unnlatt å ta stilling til andre aspekter ved saken, altså den påviselige skjevhet i forholdet mellom far og mor. Det fremstår som paradoksalt at det var moren som klaget inn oppslagene for PFU, så lenge hun selv bidro aktivt i å eksponere saken for offentligheten.

«Advokat bortførte eget barn» - Østlandets Blad, Sak 92-018<sup>24</sup> og 92-021<sup>25</sup>.

Neste sak jeg anser som å falle inn under kidnappingsdiskursen handler om at en far, en advokat, skulle ha bortført sin sønn til Spania i strid med en rettsavgjørelse. Østlandets Blad ble felt for identifikasjon av barnet, mens Moss Avis unngikk fellelse for omtale av samme forhold i sak 92-021.

Jeg har ikke fått ut faksimile av oppslaget i Østlandets Blad, men i sammendraget for PFU ble den beskrevet slik: «Tirsdag 7. januar 1992 hadde

Østlandets Blad et oppslag på første side med tittelen «Advokat bortførte eget barn». I ingressen het det: «Uten forvarsel stakk en advokat fra Son til Spania med sin 13 år gamle sønn. Tilbake sitter moren NN (avisen har brukt fullt navn, sekr. bemerkning)(bildet) og to eldre søsken lamslått. De har feiret jul uten lillebror. Ytre Follo Herredsrett har slått fast at gutten skal bo hos sin mor. Rettsvesenet maler sakte, og tiden går for gutten som nå skulle gått i syvende klasse på Såner Ungdomsskole.» Det fremgikk i artikkelen at guttens far hadde anket saken inn for Eidsivating lagmannsrett, altså at dommen ikke var rettskraftig. Likevel ble han anmeldt til politiet for bortføring av sin egen sønn. I avisen sto det at det til tross for «dom om at gutten skal bo hos sin mor, tar ingen ansvar for tilbakeføringen». Det var faren som klaget inn saken. Han opplyste at barnefordelingssaken ikke var rettskraftig avgjort, og at en midlertidig kjennelse slo fast «delt omsorg». Han hevdet også at politiet ikke hadde hatt noen innsigelser mot reisen til Spania. Avisen hevdet at moren følte seg «hjelpeløs overfor rettsapparatet», og at siden foreldrene hadde felles



<sup>24</sup> <http://presse.no/pfu-sak/92-018/>

<sup>25</sup> <http://presse.no/pfu-sak/92-021/>



foreldremyndighet var det i strid med barneloven at faren tok barnet med ut av landet uten samtykke.<sup>26</sup> Avisen hevdet at «saken er godt kjent i lokalmiljøet, blant annet fra dekning i andre lokalaviser.» Til dette svarte faren at «moren ikke har fått medhold på noe punkt og at saken nå står for Høyesterett.»

PFU hevdet i sin uttalelse at det kan være «*prisverdig å rette søkelys mot slike forhold, men i denne saken har avisen gitt en for unyansert beskrivelse av saken, på grunnlag av samtaler med den ene part. Utvalget legger imidlertid særlig vekt på det hensyn som skal vises overfor barna i slike familiesaker. Man bør unngå å bringe opplysninger som identifiserer barnet utover den krets som kjenner saken fra før. Selv om andre aviser hadde omtalt saken, hadde Østlandets Blad et selvstendig redaksjonelt ansvar.*» Med henvisning til punkt 4.8 ble avisen felt. Vi ser altså at selv om PFU mente at saken var for unyansert fordi kun den ene parten var kilde, var det på grunn av identifisering av barnet man felles.

Det er interessant at PFU kategoriserte sakene som stoffområde *barnevern*, selv om denne saken på ingen måte hadde noe med barnevernet å gjøre. Jeg anser dette som å være et utslag av svakt definerte stoffkategorier hos PFU på denne tiden.

Moss Avis slo opp samme saken under overskriften «Advokat anmeldt - sønnen «bortført». Denne saken ble også behandlet som sak 92-017. Denne kom ikke frem ved søk i PFU-basen, sannsynligvis fordi den ved forenklet saksbehandling i sekretariatet ble funnet å ikke være brudd. Behandling ble satt i bero i påvente av ny rettslig behandling av barnefordelingsspørsmålet.

I sammendraget het det at «*saken er slått opp på side 1 under tittelen «Advokat anmeldt – sønnen «bortført». Ingressen meldte at «en advokat fra distriktet er anmeldt for å ha ført sitt minste barn ut av landet. Barnet ble plassert hos en ukjent familie i Spania uten morens vitende. Mannen er avhørt av politiet og har gitt uttrykk for at han selv vil reise etter til Spania. Politiet kan ikke gjøre noe i denne saken, fordi det ikke foreligger rettskraftig avgjørelse om foreldreretten.*»

Faren hevdet at «*avisen har fremsatt beskyldninger og påstander som er usanne. Det vises til påstanden om at barnet er bortført.*» Han hevdet videre at avisen «*over en lengere tid*» hadde

---

<sup>26</sup> Dette er en uriktig tolkning av barneloven fra avisens side. Det er adgang til å reise utenlands for turer av kortere varighet uten den annens samtykke når foreldreansvaret er felles, med mindre det antas at det foreligger kidnappingsfare, jfr. barnelovens §41.

forsøkt å skape et negativt bilde av ham.

Avisen svarte at «klageren er helt anonymisert i avisens omtale.» Videre at «saken var av spesiell interesse for allmennheten fordi det dreide seg om en person (advokat) som skal være andres rådgiver.» Vi ser her at farens yrke anses som begrunnelse for å publisere saken.

Avisen påpekte at «bortført» var satt i anførselstegn for å markere at det ikke nødvendigvis pr. definisjon er sagt at barnet var bortført illegalt, men at det var brakt ut av landet i strid med morens ønske: «Vi kan lastes for at vi i omtale annen gang har brukt bortført (uten anførselstegn) på en måte som kan oppfattes som en fakta-påstand fra avisens side». Faren på sin side hevdet at avisen hadde latt seg bruke av moren i «et forsøk på å ramme sin tidligere ektefelle». Av sammendraget fremgikk at faren også fremsatte en rekke påstander om morens forhold til gutten, men at sekretariatet ikke fant grunn til å referere disse i saksdokumentet. Tilsist hevdet faren at gutten selv hadde valgt å bo i Spania.

PFU beskrev Moss Avis' fremstilling som bred, saklig og korrekt. Det ble bemerket at «når barnevernssaker og familietvister fremstilles på denne måten, bidrar omtalen til at leserne får innsyn i familiære og rettslige problemer av allmenn interesse. Omtalen av den aktuelle saken tilfredsstiller derfor et berettiget informasjonskrav.» Likevel var PFU enig i at det var kritikkverdig at avisen hadde unnlatt å bruke anførselstegn, «som et signal til leserne om at det ikke har skjedd en reell bortføring. Imidlertid har avisen dokumentert at klageren har tatt barnet ut av landet i strid med loven». Moss Avis ble frikjent.

Det som kan bemerkes til denne saken, er at PFU tilsynelatende ikke har vurdert det som kritikkverdig at avisen har viderebragt usanne påstander fra den ene part. Det var ikke riktig at utenlandsturen var i strid med lov eller dom, siden barneloven i §41 slår fast at kortere utenlandsturer tillates med mindre det foreligger kidnappingsfare. At det så kokes ned til mangel på anførselstegn i PFUs vurdering, ser ut til å skjære utenfor det som kanskje burde være det presseetiske dilemma i saken: At en part fremmet påstander i avisen om den annen under en pågående barnefordelingstvist. Denne saken var altså ikke en kidnappings sak i lovens forstand, til forskjell fra Wilman-saken: Barnet var ikke holdt unna den andre forelderen på lovstridig vis, det dreide seg om et utenlandsopphold av kortere varighet. Likevel kan denne saken virke illustrerende på kidnappingsdiskursen: Moren gikk til media og hevdet at barnet var kidnappet. Og siden faren

var advokat, fant avisene det innenfor sitt samfunnsoppdrag å publisere påstanden. Spørsmålet i denne sammenhengen bør kanskje være om PFU burde vektlagt dette tyngre i.

Dette er forøvrig en av de få sakene i materialet hvor far klaget saken inn for PFU

### **«Raya-saken» Se og Hør - PFU-sak 93-176<sup>27</sup> og 93/177<sup>28</sup>**

I intervjuer i ukebladene Se og Hør og Allers sto sigøynerartisten Raya frem som ulykkelig over at oldebarnet hennes var bortført til Moskva av moren. Jeg har ikke fått faksimile av selve oppslagene.

Saken var tydelig preget av kompliserte familieforhold, samtidig som det var et kjendiselement i saken. Saken kan illustrere forskjeller og likheter med Wilman-saken. Det kan forøvrig nevnes at saken dukket opp igjen i sak 094-058, hvor Se og Hørs følgekommentar til publisering av PFUs fellende dom ble klaget inn og felt for brudd på god presseskikk, som vist i sammendraget nedenfor.

Se og Hørs intervju hadde tittelen «*Fortvilet og ulykkelig/OLDEBARNET BORTFØRT TIL MOSKVA*». I ingressen het det: «- *Jeg gråter hver eneste dag! Siden nyttår 1993 har sigøynerartisten Raya og hennes familie kjempet for å få oldebarnet, Natalie Bielenberg (2), tilbake fra Moskva. Barnets mor bortførte den lille før jul. Til tross for at hun har mistet foreldreretten, nekter hun å la familien se Natalie. – Vi krever at UD skal hjelpe oss, sier en ulykkelig Raya.*»

I artikkelen ble opplyst at lagmannsretten hadde bestemt at barnets far (Peter Bielenberg) skulle ha foreldreretten, men at barnets mor nektet å respektere loven. Videre skal moren ha fått ny kjæreste, nektet faren å se barnet og forandret barnets nasjonalitet uten farens godkjennelse, i strid med loven.

Det var den omtalte barnemoren som klaget, med bistand fra Rayas eksmann, Tore-Jarl Bielenberg. I klagen fremgikk det at saken verserte for norsk rett. Spørsmålet om midlertidige forføyninger hadde vært behandlet i byretten og lagmannsretten, som hadde forskjellig syn på spørsmålene. Det ble hevdet at artikkelen ga «*en ensidig og direkte usann fremstilling av saken, henne selv og forholdene barnet lever under.*» Se og Hør ble anklaget for ikke å ha forsøkt å få klageren i tale, mens Raya, barnets oldemor, hadde «fått slippe uhemmet til i pressen med sine angrep på navngitte personer.» Klageren hevdet at det tydeligvis var ikke foretatt noen kildekontroll, og at

---

<sup>27</sup> <http://presse.no/pfu-sak/93-176/>

<sup>28</sup> <http://presse.no/pfu-sak/93-177/>

opplysningene fra intervjuobjektet var tatt for sannheten». Moren mente særlig identifikasjon av barnet var belastende.

PFU påpekte «*at en publikasjon må være meget varsom med å omtale en barnefordelingssak, fordi det dreier seg om et forhold som tilhører privatlivet. Å omtale et forhold utelukkende fordi de berørte er kjente personer, kan ikke forsvares. I de tilfeller hvor saken eventuelt har prinsipielle sider, må de impliserte anonymiseres.*»

PGU mente også at bladet burde utvist større varsomhet fordi «at saken rettslig ikke er avgjort,» og viste til VVPL punkt 4.5: Pressen skal legge «*særlig vekt på saklighet og omtanke i rettsreportasjen, såvel i sivilsaker som i straffesaker*». Se og Hør ble også felt for identifikasjon etter VVP 4.8. Videre ble det slått fast at motparten ikke hadde fått komme til orde med sin versjon, og at man dermed ikke hadde behandlet saken på en «*tilfredsstillende journalistisk måte*». Og endelig hadde Se og Hør ikke oppfylt den journalistiske undersøkelsesplikten i VVP 4.1. ved å undersøke om opplysningene som intervjuobjektet fremsetter er korrekte.

Allers hadde et tilsvarende oppslag om saken med førstesidehenvisning: «*Desperat Raya: OLDEBARNET MITT ER BORTFØRT TIL MOSKVA*». Artikkelen inne i bladet bar følgende tittel: «*Sigøynerartisten Raya og familien er desperate av fortvilelse: Mitt oldebarn er bortført*». I en «flash» på motstående side heter det «*Natalie (2) bor i slummen i Moskva*».

Heller ikke fra Allers har det lyktes meg å få ut faksimile av selve oppslagene, og de lå heller ikke i arkivet da jeg besøkte dette. I artikkelen fremgikk at barnets mor reiste på ferietur, for så å ikke vende tilbake. Klagen fulgte samme mønster som i Se og Hør-saken ovenfor. I tilsvaret viste sjefredaktøren til en reportasje i NÅ i 1992 om Raisa Bielenberg (Raya), hvor samme journalist hadde intervjuet henne før samlivsbruddet - altså en gladsak. Dette hevdet redaktøren viste at «*journalisten kjenner saken meget godt*». Det fremgikk ikke på hvilken måte dette skulle være relevant, presseetisk sett. Allers påsto at man hadde hatt innsyn i sakspapirene, blant annet kjennelsen fra Lagmannsretten. Gjennom sjekk med UD og Justisdepartementet hevdet bladet at man «*fikk bekreftet at moren hadde forbrutt seg mot norsk lov ved å føre datteren ut av Norge, så lenge barnet er norsk statsborger og faren ikke har gitt sin tillatelse*». Man skal ha forsøkt å få kontakt med moren i Moskva, men ikke lyktes. Videre hevdet redaktøren at man ikke tok stilling til saken som en barnefordelingssak, men «*utelukkende en sak som fokuserer vanskelighetene i forhold hvor en av foreldrene bortfører barnet. I tillegg har vi fokusert de allment kjente vanskelige leveforholdene i Russland nå*». Klageren avviste at dette var relevant, samtidig som han noe giftig

hevdet at Raya brukte oldebarnet «*som har vært hennes viktigste brekkstang til omtale i norske media de siste to årene*». Det het også at den russiske familien ble rasende og såret over å bli fremstilt som å få «nødhjelp» fra Norge.

PFU uttalte «*at en publikasjon må være meget varsom med å omtale en barnefordelings sak, fordi det dreier seg om et forhold som tilhører privatlivet. Å omtale et forhold utelukkende fordi de berørte er kjente personer, kan ikke forsvares. I de tilfeller hvor saken eventuelt har prinsipielle sider, må de impliserte anonymiseres*».

Utvalget viste også til at saken rettslig ikke var avgjort, og at bladet av den grunn burde utvist større varsomhet i omtalen. Allers ble felt for brudd på VVPL 4.5, 4.8 og 4.1.

## **Allers: Kommentar til fellelse - PFU-sak 094-058**

Denne saken kom tilbake til PFU året etter, da Allers, ved publikasjon av PFUs uttalelse, også bragte en kommentar fra sjefredaktør Stig Fossum:

*«Pressens Faglige Utvalg (PFU) mener Allers har brutt god presseskikk (se uttalelsen til venstre) da bladet i fjor høst skrev om bortføringen av sigøynerartisten Rayas oldebarn. Om utvalgets holdning skulle bli retningsgivende vil det innebære en sterk innskrenkning av ytringsfriheten for dem som utsettes for slike kriminelle handlinger. Bortføring av barn er blitt et problem for svært mange mennesker, og hensynet både til barnet og den av foreldrene som er rammet, tilsier stor oppmerksomhet omkring slike saker i media. Det PFU i realiteten gjør ved sin holdning er å beskytte overgriperen i stedet for den forulempede. Allers er grunnleggende uenig med PFU, og vi kan forsikre våre lesere at vi også i fortsettelsen vil kunne være et talerør for medmennesker som utsettes for overgrep som dette». Kommentaren ble klaget inn av Bielenberg, som mente Allers fremmet «en rekke nye grove beskyldninger.» Særlig ble det reagert på at saken ble karakterisert som en barnebortføringssak, og påpekte at det på klagetidspunktet var inngått forlik som innebar at moren skulle ha omsorgen, og faren skulle få samværsrett i hennes bolig i Moskva. Avtalen inneholdt også en klausul om å unngå ytterligere eksponering av barnet i media.*

Klageren hevdet at foreldrene på dette tidspunkt hadde kommet til enighet om en løsning som de mente var den beste for barnet. *Det foreligger i dag ingen anmeldelse mot klageren, og det er heller ikke avsagt noen dom mot henne for noe kriminelt forhold. Den eneste som insisterer på at det foreligger et kriminelt forhold er Allers – i en leder hvor han tar avstand fra utvalgets uttalelse». Klageren påberop seg VVPL 4.11, og hevder at omtalen i Allers har medført «større og skarpere konflikt mellom barnets foreldre, men at de tross dette har greid å bli enige om en løsning til barnets beste».*

Allers' sjefredaktør ga klart uttrykk for at han sto ved lederen, og forsvarte bruken av uttrykket «*kriminelle handlinger*». Klageren anførte at det måtte være opp til rettsvesenet å avgjøre om det er begått kriminelle handlinger, og argumenterte med at «*det er et altfor viktig spørsmål til at en tilfeldig redaktør kan avgjøre det. Og det skyldes ikke bare formaljuridiske hensyn, men også de skader en publikasjon kan påføre andre mennesker med uvettige uttalelser.*»

PFU ga uttrykk for at «*det må gjelde stor frihet for meningsytringer, men at kravet til kildekritikk også gjelder opplysninger som fremsettes i en slik sammenheng. Det er også klart at det presseetiske krav om ikke å forhåndsdomme også gjelder beskyldninger fremsatt på lederplass. ...Etter utvalgets oppfatning er det ikke dokumentert at Allers har hatt grunnlag for å slå fast at det dreier seg om et kriminelt forhold. Under enhver omstendighet vil en slik karakteristik rammes av det presseetiske krav om ikke å avsi forhåndsdom. Pressens Faglige Utvalg vil også peke på at det i forhold til klageren er uheldig at Allers polemiserer mot utvalgets uttalelse samtidig som denne presenteres. Bladet utnytter dermed en mulighet klageren ikke har. Allers har brutt god presseskikk.*»

Raya-saken bærer, i likhet med Wilman-saken, et kjendiselement. Det er verd å merke seg at PFU ikke anså kjendisstatusen som tilstrekkelig grunn til å omtale et forhold. Mer om dette under kjendisdiskursen nedenfor. Men nevner det her fordi jeg anser det som åpenbart at ukebladene ikke ville slått opp denne saken hvis Raya ikke hadde vært kjendis. Når det gjelder kidnappingsspørsmålet, var det i likhet med advokatsaken, tvil om det forelå en kidnapping i straffelovens forstand. Det synes åpenbart at det var en vanskelig barnefordelingssak, men at det ikke var falt noen avgjørelse idet Raya ringte journalistene.

---

#### Uten tittel BT - PFU-sak 069/14<sup>29</sup>

Den ferskeste saken som støter an mot kidnapping, handlet om en sak som ble fremstilt av BT som at en far hadde anmeldt en mor for kidnapping, uten at dette var i samsvar med realiteten. Dette var en sak hvor Bergens Tidende omtalte en politiaksjon på en flyplass i Spania. Saken er anonymisert og kun PFUs uttalelse er publisert på nett. Saken dreiet seg om at faren i følge artikkelen skal ha anmeldt moren for kidnapping, og dette medførte pågrepelse. Morens advokat og politiet lot seg intervju i saken. Faren klaget inn saken, da han oppfattet seg svært dårlig fremstilt i det han anså som et rent partsinnlegg fra motparten. Han hadde henvendt seg til BT for å gi et tilsvarende svar, men BT hadde ikke publisert dette. Han hevdet at det forelå et utreiseforbud, som moren ikke hadde

---

<sup>29</sup> <http://presse.no/pfu-sak/06914/>

respektert. BT hevdet at deres fremstilling var korrekt, og hadde gitt farens versjon oppmerksomhet ved å oppdatere nettartikkelen. Dessuten mente avisen at saken hovedsakelig rettet seg mot politiets handlemåte. PFU uttalte at situasjonen der norsk politi anmodet spansk politi om en pågripelse, var en sak som påkalte allmenn interesse. Men siden saken også dreide om en familietvist, måtte BT forholde seg til de særlige varsomhetskriterier som gjelder i slike saker. Utvalget mente at BT kunne omtalt politiaksjonen uten å skrive så mye om bakgrunnen for familiekonflikten. BT ble derfor felt etter VVPL 4.8, og i denne saken etter paragrafens første ledd: «Når barn omtales, er det god presseskikk å ta hensyn til hvilke konsekvenser medieomtalen kan få for barnet. Dette gjelder også når foresatte har gitt sitt samtykke til eksponering.» Avisen ble også felt for brudd på VVPL 4.13; om raskest mulig retting av feilaktige opplysninger: BT burde raskt ha rettet den feilaktige opplysningen om at faren hadde anmeldt moren for bortføring da avisen ble gjort kjent med dette.

---

### Kidnappingsdiskursen oppsummert.

Det er mange etiske problemstillinger som kunne vært vurdert i de fire sakene som jeg har definert under kidnappingsdiskursen ovenfor. Det er forholdsvis ulike saker. I tillegg skal vi se på en kidnappingsak til, Khaled Skah-saken nedenfor, som jeg oppfatter å tilhøre både kidnappingsdiskursen og kjendisdiskursen.

I Wilmann-saken var det klart og tydelig at den kjente syklisten trosset, eller krenket, omsorgsretten moren hadde til barnet. Han foretok en ulovlig handling. Likevel slik at moren også hadde gjort en ulovlig handling, hun hadde først krenket hans samværsrett. Hennes krenkelse må sies å ha hatt større materielle konsekvenser enn Wilmanns, i og med barnets adskillelse fra den ene forelderen ble vesentlig større ved hennes krenkelse. Likevel var det altså han som måtte bøye seg, med et løfte om å få prøvet saken på ny. Presseetisk er det interessant at denne saken fortonte seg som en ganske jevnbyrdig match i offentligheten; Begge foreldre kom aktivt til orde i media, også med sine respektive støttespillere, som advokater og besteforeldre. Som nevnt oppleves for meg ganske paradoksalt at den materielle «vinneren» i barnefordelingssaken, moren, var den som både anmeldte avisene og klaget inn saken. Selv om jeg kan forstå det prinsipielle i PFUs vurdering av at pressen har et selvstendig ansvar for å vurdere det etiske, selv om intervjuobjektet er villig, så oppfatter jeg at det er svært reduksjonistisk av PFU å kun vurdere saken utifra identifikasjon av barnet. VGs redaktør hørtes merkelig hul ut (det er vel neppe slik at alle som ønsker saken sin på trykk i VG kommer gjennom redaktørens nåløye) da han påsto at en fellelse ville medføre at en far eller mor ville bli frarøvet en viktig demokratisk rett. Men gitt at den asymmetriske konflikten Wilmann og ekskonen utkjempet er vanlig, tilogmed så vanlig at man kan snakke om en systematisk urett, burde

det være legitimt å spørre seg litt om identifikasjon av barnet skal være det altoverskyggende kriterium. Man kan spørre seg om hvor viktig det faktisk er for en fireåring om en står omtalt i avisen. De færreste fireåringer leser nyhetene, og det kan neppe sies å være sannsynlig at fireåringen møter en mur av storøyde folk som VET neste dag i barnehagen. Som vi skal se nedenfor i drøftelsen av Skah-saken, lot man i den saken andre hensyn veie tyngre enn VVPL 4.8.

Advokatsaken viste seg jo å faktisk ikke være en kidnappings sak, men en *beskyldning* om kidnapping, såvidt en kan lese utifra saksdokumentene for PFU. Det kan selvsagt hende at fars fremstilling ikke var helt riktig, og at det var større fare for at barnet ikke ville komme tilbake enn han hevdet. Uansett skulle en tro at det var minst like etisk betenkelig at avisen trykket den ene parts påstander, supplert av ekspertuttalelser, uten å gi faren mulighet til samtidig imøtegåelse. Vi ser her at PFU la mest vekt på identifikasjon av barnet i den ene saken, mens det i den andre saken kokte ned til bruken av anførselstegn. I BT-saken så vi at den ene parten kom til orde med beskyldninger mot den annen part, som var i strid med sakens faktum.

Raya-saken må sies å ligge i grenseland for å falle inn under temaet her, rett og slett fordi det var en oldemor som gikk ut i media, og rettet beskyldninger mot eksen til sitt barnebarn. I denne saken ser det ut til å ha vært kompliserte avklaringer som burde vært foretatt før en tok så sterke ord som kidnapping i bruk. Man kan hevde at Raya-saken også hører inn under kjendisdiskursen. Det som kan være interessant i Raya-saken, var at PFU presiserte at det at en sak omhandler kjente personer, ikke forsvaret publisering. Men Skah-saken viser at dette ikke er et absolutt krav.

Spørsmålet etter PFUs vurdering i disse sakene kan være hva slags handlingsrom pressen har når den skal dekke barneknappingsaker. Den forholdsvis renslige konflikten mellom Wilman og Duske, viser så langt jeg kan se hvor asymmetrisk konflikten mellom to i utgangspunktet likestilte foreldre kan bli. Denne saken kan altså sies å illustrere et samfunnsproblem som fortjener offentlighetens søkelys. Styringssignalet fra PFU er at pressen må anonymisere de som omtales av hensyn til barnet, selv om det kan hevdes at belastningen både i selve saken, og i pressedekningen, nok har vært høyere for foreldrene.

## **Kjendisdiskursen**

Hvorfor definere en kjendisdiskurs? Det er vel i utgangspunktet ikke noen tvil om at terskelen for å skrive noe om en kjendis sin gjøren og laden er lavere enn for menigmann. Også utenfor ukebladsfæren kan man i disse dager lese om at stylisten til Tone Damli Aaberge (Dagbladet) har fått kjæreste og at Sophie Elise ikke sov hjemme i natt (Nettavisen). Dermed er det lettere å anta at



det vi vanligvis oppfatter som private, og vanlig, forhold kan oppfattes interessant å skrive om så lenge det gjelder en kjendis. Som vi har sett ovenfor, inngår det i den presseetiske drøftingen om kjendisstatus har betydning: I Wilmann-saken brukte avisene dette for å underbygge påstanden om at han som rikskjendis var vant til pressefokus og hadde erfaring og vurderingsevne når det gjaldt å presentere noe i media. I Raya-saken kan det hevdes at det ville vært vanskeligere for en anonym oldemor å få presentert sin historie i ukebladet. Klageren i saken anklaget også Raya for å bruke oldebarnet for å beholde sin plass i offentligheten, kjendisstatusen. Ellers er det vel slik at en kjendis med sin lettere tilgang til media både kan sette fokus på et samfunnsproblem, og også bli brukt som talsperson eller eksempel. Når det gjelder skilsmisseproblematikken, har for eksempel Bob Geldof i Storbritannia blitt en talsmann for skilte fedres rettigheter. Likevel skal også kjendiser og deres barn ha beskyttelse for sitt privatliv. Men ingen regel uten unntak. Jeg har ikke funnet noen statistikker for kjendisers skilsmisser, men at det er godt stoff kan kanskje bekreftes ved at for eksempel Dagbladet har egen tag for skilsmisse<sup>30</sup>, med blant annet kavalkader over «Disse kjendisbruddene husker vi best fra 2015».<sup>31</sup>

### **«Livet med pappa var grusomt» VG - PFU-sak 178/09<sup>32</sup>**

Khaled Skah-saken handlet om at barna til den norsk-marokkanske OL-mesteren Khaled Skah ble holdt tilbake av Skah i Marokko (Skah ble tiltalt for kidnapping), samt at barna rømte (eller ble kidnappet tilbake, ettersom en definerer det) tilbake til Norge med hjelp fra norske elitesoldater, deriblant den høyt dekorerte Trond Bolle, som fikk heltestatus i Norge etter saken. Det var flere nyhetsreportasjer om saken; Skah beskyldte norske myndigheter for å kidnappe barna hans, mens han selv ble beskyldt for å holde barna fanget, og som nevnt ble han i Norge tiltalt både for kidnapping, grove trusler og vold mot ekskona og barna. Han skal også ha kommet med trusler mot flere av ambassadens ansatte, noe som medførte at han ble anmeldt for dette. Advokat Erik Mørch, selv ikke part i saken, klaget dekningen inn for PFU. Det fremgår ikke tydelig hvorfor PFU valgte å behandle saken på tross av at klager ikke var part, men jeg antar dette har med kombinasjonen av at Mørch fremstilte seg som ekspert på barnefordelingssaker, og at han i forbindelse med dekningen engasjerte seg ved å skrive leserinnlegg om saken.

---

<sup>30</sup> <http://www.dagbladet.no/tag/skilsmisse>

<sup>31</sup>

[http://www.kjendis.no/2015/12/27/kjendis/brudd/arets\\_brudd/skilsmisse/kjerlighet/42484362/#\\_ga=1.243044491.841579380.1441007408](http://www.kjendis.no/2015/12/27/kjendis/brudd/arets_brudd/skilsmisse/kjerlighet/42484362/#_ga=1.243044491.841579380.1441007408)

<sup>32</sup> <http://presse.no/pfu-sak/17809/>

Barna ble intervjuet, og kom med flere svært kritiske uttalelser rettet mot faren. I VG uttalte de «Endelig er vi trygge» etter at de landet på Gardermoen. Moren, Anne Cecilie Hopstock, hevdet de bar preg av det de hadde vært igjennom, sier moren, som hevdet at hun valgte å snakke åpent ut om konflikten etter at Skah hadde uttalt seg om saken i marokkansk presse. VG rapporterte videre om barnas opphold hos faren, hvor det ble beskrevet at de nærmest ble holdt fanget, ble utsatt for vold og ble innelåst. I et førstesideoppslag i VG, fortalte barna om et fryktregime, under tittelen: «Barna til Khalid Skah om flukten fra Marokko og farens beskyldninger: – LIVET med pappa var GRUSOMT» OL-mesterens to barn, på 13 og 16 år, møtte VG med tillatelse fra moren, og uttalte blant annet: «Livet med pappa var grusomt. Men jeg overlevde fordi jeg tross alt fikk mange venner som støttet meg, hjalp meg og forsto meg, forteller 16-åringen.» Det fremkom at barna ikke ønsket å stå frem med navn og bilde, og at de var drapstruet av faren. «- Det var grusomt. Han var en helt annen mann. Hvis vi var uenig med ham, slo og sparket han oss. I tillegg låste han oss inne på hvert vårt rom og nektet oss å snakke norsk, sier 16-åringen. () Vi ønsket å rope, men da kom pappa med en kjøkkenkniv og sperret oss inn på et rom lengst bort fra døren. () Pappa burde skamme seg. Han har klart å ødelegge for seg selv ved å skyve bort de menneskene som har vært mest glad i ham i hele verden.»

I et senere intervju kom Skah til orde, under sitattittelen «Jeg føler meg forrådt av Norge () Dette er et skittent spill». Ingressen lød: «- Jeg blir forhindret i å ha kontakt med barna mine. Jeg er veldig redd for dem, og jeg vet denne situasjonen vil gjøre livet deres vanskelig.» Han beskrev forholdene helt ulikt barnas versjon. I tillegg publisert VG leserinnlegg fra morens advokat, hvor Mørch ble kritisert for å komme med sterke påstander uten å kjenne sakens faktum. Mørch klaget inn VG og VG Nett, på vegne av de to barna. Han mente deknningen av saken var skadelig for barna, og gikk gjennom formuleringer i VG-oppslag han mente hadde «privat» karakter for barnas del. Mest kritikkverdige anså han førstesideoppslaget 1. august for å være: «- Livet med pappa var grusomt». Han hevdet at «barna må leve med denne uttalelsen resten av livet. () VG har, som voksne, etter min mening, her fullstendig sviktet sitt ansvar for å beskytte disse 2 barna.» Han hevdet at uttalelsene ville være med på å vanskeliggjøre et fremtidig og normalt forhold mellom barn og far. Og: «VG har her, etter min mening, valgt å medvirke til en ytterligere videreføring av foreldrenes konflikt i denne saken, dette til skade for barna. Dette ved at de negative karakteristikene av far fortsetter og ikke minst ved at barnas meninger og ønsker refereres på ny i VG.» «Det åpne brevet viser hvor fullstendig feil det er å dekke saker som dette, herunder denne saken, i media. Denne typen saker har ingenting i media å gjøre.»

VGs redaktør fant det verd å merke seg at «VVP 4.8 ikke innebærer et kategorisk forbud mot identifikasjon av barn i familietvister, barnevernssaker eller rettssaker». «Paragrafen uttrykker at barns identitet som hovedregel ikke skal røpes. Det kan med andre ord tenkes unntakstilfeller. Skah-saken er etter vår oppfatning et slikt unntakstilfelle.» Og videre at man var «helt enig i paragrafens påpekning av at det er god presseskikk å ta hensyn til hvilke konsekvenser en medieomtale kan få for barnet også når foresatte har gitt sitt samtykke til eksponering». «Siden 1994 har vi fulgt en svært restriktiv linje og jeg kan ikke erindre at vi ved noe tilfelle tidligere har identifisert barn i slike situasjoner.» VG fremholdt at terskelen for mulige unntak er høy, men at denne saken var så spesiell at det godtgjorde unntak, og listet seks årsaker (noe forkortet): 1) Barna hadde to ganger forsøkt å rømme fra sin far, og moren var av norsk rett tilkjent foreldretten. VG oppfattet ikke dette som en tradisjonell barnefordelingssak, men en kriminalsak som hadde allmenn interesse. 2) Ved siste rømming søkte barna tilflukt i ambassaden, etter at Jonas Gahr Støre, som utenriksminister hadde uttalt at det forelå en nødsituasjon. 3) Skah hadde hevdet gjennom marokkanske og franske medier at barna var kidnappet av norske myndigheter. Dette utløste en diplomatisk konflikt mellom Marokko og Norge. 4) Skah var siktet for å fremsette grove trusler mot norsk ambassadepersonell og Norges ambassadør ble hjemkalt av sikkerhetsgrunner. Dette, mente VG, hadde utvilsomt offentlig interesse. 5) Skah gikk på et tidlig tidspunkt ut med barnas navn og bilde, og hevdet de trivdes godt, og alt var normalt. 6) Khalid Skad var svært kjent både i Norge og internasjonalt. Derfor ville det være offentlig interesse knyttet til konflikter han ville være involvert i.

I tillegg påpekte VG at deres dekning «stort sett» hadde dekket saken på samme måte som øvrige medier. At man var alene om å «slippe barna til med deres versjon av den dramatiske flukten» mente man var underlig, da klageren ønsket å prøve sin generelle misnøye med norske medier «gjennom et angrep på VG.» Til sist hevdet VG at man ikke hadde jaktet på barnas historie, de hadde selv et sterkt ønske om å komme til orde, og både moren og «fagkyndig ekspertise» hadde vært inne i diskusjonen. Journalisten hadde også inntrykk av at barna, tross sin unge alder, var «ressurssterke, gjennomtenkte og hadde evne til å uttrykke seg godt.» VG hevdet at barna var innforstått med at saken skulle oversettes til fransk for marokkanske medier og barna var opptatt av at deres mange venner i Marokko skulle få deres versjon. VG beklaget seg også over at advokat Mørch hadde bidratt til at saken ble kjent gjennom sin klage som ble publisert i Dagbladet. VG fremholdt også at «Klagen til PFU og omtalen av den i Dagbladet ble oppfattet som en stor provokasjon av barnas mor.» VG Nett stilte seg bak VG-redaktørens argumentasjon og knyttet en del momenter til publisering av opptak fra pressekonferansen Skah holdt i Marokko. Etter at Mørch igjen presiserte at han kun var opptatt av barnas interesser, henviste VG til at FNs barnekonvensjon

gir barn rett til å si sin mening og bli hørt i saker som denne.

PFU behandlet saken, selv om Advokat Mørch ikke var part i saken, noe som altså ikke er forklart utover at Mørch beskrev seg selv som barnerettsekspert.

PFU advarte i sin uttalelse mot å uthule det vern VVPL 4.8 er ment å gi mindreårige. Men i denne saken var PFU enig med VG i dette var en unik situasjon som «involverte så vel marokkanske som norske myndigheter på høyt nivå, og der den ene foreldreparten var en verdenskjent idrettsmann. Slik utvalget ser det, ville det journalistisk være vanskelig å komme utenom en indirekte identifisering av barna, når hendelsesforløpet var av en så alvorlig karakter som det her er snakk om.» Videre la PFU til grunn at redaksjonene bevisst hadde unngå gjenkjennelse så langt mulig, ved å unnlate bruk av navn og bilder. Likevel anser PFU at intervjuet med barna gikk svært langt i detaljeringsgrad og i tittel, og minnet som sedvanlig om redaksjonenes selvstendige ansvar for å tenke på konsekvensene for barna på sikt. Utvalgets flertall konkluderte «etter en samlet vurdering» med at saken allerede var sterkt eksponert i mange medier, og det var derfor legitimt å la barna komme til orde med sin versjon. Det ble også bemerket at det eldste barnet var 16 år, og det var hovedsaklig fra dette barnet uttalelsene falt. Utvalgets mindretall var enig i at det var legitimt å la barna komme til orde i denne spesielle saken, men ønsket å felle VG for brudd på grunn av detaljene i de direkte sitatene fra barna.

---

## Kjendisdiskursen oppsummert

De tre sakene som har kjendispreg, altså Wilman, Raya og Skah-sakene, har det til felles at de alle handlet om omsorgstvister hvor den ene forelderen har unndratt barnet fra den andre forelderen, enten i strid med omsorgsretten, eller i strid med foreldreansvaret over landegrensene. Slik definerer jeg dem også til å høre inn under kidnappingsdiskursen. Det er likevel klare forskjeller mellom dem. Wilmann bortførte sin sønn i en kortere periode som en brekkstang for å få en ny sak for retten. Raya gikk ut i ukebladene for å klage over at oldebarnet var ført ut av Norge. Mens i Skah-saken fikk saken diplomatiske komplikasjoner, hvor norsk og marokkansk rett og, om man vil, patriotisme, fikk betydning, helt opp til utenriksministernivå. Man kan merke seg at i både Wilmann- og Raya-sakene presiserte PFU at kjendisstatus ikke skulle kunne unnskylde identifikasjon eller omtale i strid med skranken satt i VVPL 4.8: Man slo fast at hverken omtale i andre media eller kjendisstatus kunne forsvare identifikasjon. Denne linjen forlot man i Skah-saken, idet PFU i sin uttalelse vektla både det at saken var omtalt i andre media, og at faren var en verdenskjent idrettsmann. Hovedbegrunnelsen var likevel Skah-sakens spesielle karakter. Samtidig var frontene og de gjensidige beskyldningene i Skah-saken vesentlig mer brutale i denne saken, noe som etter min oppfatning burde innebære en enda mer nennsom hånd i å la barna bli involvert som

aktører i media. Det fremstår som underlig at både avis og PFU fremholdt at barnas navn og bilde ikke ble publisert, siden vi skal se at i de øvrige sakene i materialet blir identifikasjon, ikke bare gjennom foreldres navn og bilde, men også gjennom gjenkjenning på tross av anonymiseringsforsøk, vurdert som i strid med god presseskikk. Styringssignalet blir at selv svært grove uttalelser fra barn rettet mot en forelder, er å anse innenfor det presseetisk akseptable når saken er så spesiell som i dette tilfellet. Personlig heller jeg nok mot å lytte til mindretallet i Skah-saken, som ønsket å felle VG for detaljeringsgraden i barnas uttalelser. Første ledd i VVPL 4.8 handler om at man skal ta hensyn til hvilke konsekvenser medieomtalen kan få for barnet, og det er legitimt å tro at publisering av barnas harde utfall mot faren kan tenkes å redusere muligheten for forsoning i ettertid.

## **Sabotasjediskursen**

Som nevnt da jeg drøftet kidnapping ovenfor, er det klare likhetstrekk mellom bortføring av barn og samværs sabotasje, i den forstand at konsekvensen for barnet er at det blir avskåret kontakt med den ene av sine foreldre. Likevel er det klare forskjeller, som gjerne bunner i den ulike beskyttelse omsorgsretten og samværsretten har i norsk rett. Som vist i Wilman-saken, så ble hans bortføring av barnet behandlet som en spektakulær handling, en grenseoverskridelse. Mens hans eks sin vesentlig mer omfattende avskjæring av tiden mellom barn og far fikk mindre oppmerksomhet. Det er grunnlag for å hevde at den forelder som opplever adskillelse fra barna gjennom sabotasje eller vanskeliggjøring, vil oppleve dette som like smertefullt som kidnapping som rammes av straffeloven. Kanskje tilogmed mer, siden man i tillegg opplever maktesløsheten som ligger i at hverken rettsvesen eller andre instanser trår inn med hjelp. I en slik maktesløs posisjon er det lett å bli motivert for å bringe saken sin inn på den offentlige arena, gjennom pressen eller sosiale medier. Det er to saker som kan hjelpe oss å se sabotasjediskursen. Det ene er en far som stod frem og beskyldte sin ekskone for sabotasje, mens den andre saken omhandlet en mor som forsvarte sin sabotasje med å hevde at hennes eksmann var voldelig mot henne.

Samværs sabotasje må antas å være et vanlig fenomen, eller problem. Det har vært gjort en del undersøkelser rundt samvær og utviklingen av omsorgsbrøken mellom foreldrene, men jeg har ikke funnet konkrete undersøkelser som tydeliggjør omfanget. Tall fra SSB viser at det har vært en utvikling mot mer samvær og flere har delt omsorg (Lyngstad et al. 2014). Det fremgår ikke her hvor mange som opplever sabotasje eller vanskeliggjøring av samvær.

## »Får ikke treffe sønnen» - Raumnes Sak 97-063

26. mai 1997 hadde avisen Raumnes på førstesiden henvisning med tittelen «Får ikke treffe sønnen». Inne i avisen het det «Eks-kona saboterer samværet med sønnen», med undertittelen «-

Barn og far er rettsløse». Faren

hevdet at ekskona saboterte

samværsretten: «- Dette er rett og

slett barnemishandling, mener en

skilt nesbu i 40-årene. Eks-kona

saboterer hans samværsrett med

sønnen, og mannen etterlyser et sterkere engasjement fra det offentlige.» I artikkelen kom mannen

med relativt detaljerte påstander om de manglende samværsmulighetene. Han presiserte at han

gjorde dette for å sette søkelys på problemet på generelt grunnlag, og for barnas skyld. Mannen var

anonym og fotografert bakfra. Til støtte for hovedartikkelen, kommenterte leder i Foreningen 2

Foreldre at dette var «ikke uvanlig».

Den tidligere ektefellen og mor til sønnen reagerte meget sterkt på at avisen «suverent og tilsynelatende helt bevisstløst lar seg bruke som et talerør for en part i en personlig konflikt som dette». Hun hevdet at artikkelen inneholdt det «rene, skjære oppspinn og løgn» og at dette kunne tilbakevises med dokumentasjon. Hovedankepunktet hennes var at avisen ikke hadde henvendt seg til den annen part, altså henne, for å kontrollere sannhetsgehalten i påstandene.

I tilsvaret beklaget Romnes at artikkelen var en belastning for klager og erkjente at man var i tvil om den skulle publiseres. Man hadde vurdert at ved å anonymisere intervjuobjektet, kunne man «belyse barnas vanskelige situasjon når slike konflikter oppstår, med den aktuelle saken som utgangspunkt.» Raumnes hevdet at intervjuet med lederen for Foreningen 2 Foreldre var med på å gjøre hele reportasjen forsvarlig.

Etter kontakt med klageren valgte Raumnes å bringe en beklagelse (03.05.97) som lød: «I lørdagens Raumnes hadde vi et intervju med en far som følte at eks-kona saboterte samværsretten han har med sønnen sin etter skilsmissen. Gjennom intervjuet ønsket faren å sette søkelyset på et generelt problem. Raumnes ønsket ikke å gå inn i denne konkrete konflikten foreldrene imellom i dette eksempelet, men lot faren anonymt fortelle sin versjon som en innledning til det saken dreier seg om; problemene som ofte oppstår når samværsavtalen skal etterleves. Det er alltid to sider i en slik konflikt, men selve den konkrete konflikten var altså ikke tema for vår sak. Raumnes står helt og fullt inne for saken, men beklager at den har vært belastende for den øvrige involverte.»

### Får ikke treffe sønnen

-Du har ingen ting å stille opp med når eks-kona saboterer samværsretten, sier en nesbu i 40-årene til Raumnes.

Han opplever stadig at den tidligere ektefellen har stukket av

med sønnen når han kommer for å hente ham. Mannen har henvendt seg til ulike instanser for å få hjelp, men føler at han ikke når fram.

SIDE 6



Klageren var imidlertid ikke tilfreds med beklagelsen, da Raumnnes ikke erkjente brudd på god presseskikk. Hun fremholdt at hun var blitt konfrontert med at faren var blitt gjenkjent ut fra bildene. Raumnnes hevdet at anonymiteten var godt ivaretatt. Man medga at «*Nå i ettertid kan vi se at tittelen og enkelte formuleringer i artikkelen virker noe bastante. Og at vi kanskje kan kritiseres for det. Forøvrig går det fram at andre opplysninger faren gir er noe han «mener» eller «hevder» (eks-kona har boikottet og sabotert fra første stund, hevder mannen...)*»

PFU presiserte på generelt grunnlag «*at også personlige problemer knyttet til samlivsbrudd og samværsrett må kunne være tema for journalistisk behandling. Pressen må imidlertid utvise stor varsomhet når den bruker konkrete saker som utgangspunkt for generell problemfokusering. Når avisen i det påklagede tilfellet valgte å formidle sterke beskyldninger, mener utvalget at redaksjonen måtte forsikre seg om at den beskyldningene rettet seg mot, ikke kunne identifiseres. Kravet til anonymisering og kontroll av opplysninger forsterkes ved at det dreier seg om forhold knyttet til ekteskap og samliv, og det faktum at klageren ikke har fått anledning til å imøtegå beskyldningene.*»

Raumnnes ble felt både etter VVPL 4.14 (samtidig imøtegåelse) og 4.8.

I denne saken var faren anonymisert ved at han var fotografert bakfra, hverken navn eller konkret bosted ble oppgitt. Likevel ble altså vedkommende gjenkjent, men det kan neppe være tale om veldig mange flere enn de som står de involverte nært. Når det er sagt; nedslagsfeltet til Raumnnes er en kommune med litt over 20 000 innbyggere, og det er mulig å anta at lokale forhold gjør det lettere å bli gjenkjent. Det etiske krav i VVPL 3.2; at man ved bruk av anonyme kilder skal stille særskilte krav til kildekritikk, ble poengtert av PFU, men uten at det ble tatt stilling til om det faren hevdet faktisk var korrekt. I tillegg kan det poengteres at siden Raumnnes faktisk hadde anonymisert saken, om enn utilstrekkelig, kunne det kanskje være vanskelig å gi samtidig imøtegåelse. Så vidt

## Eks-kona saboterer samværet med sønnen

### -Barn og far er rettsløse

-Dette er rett og slett barnemishandling, mener en skilt mor i 40-årene. Eks-kona saboterer hans samværsrett med sønnen, og mannen etterlyser et sterkere engasjement fra det offentlige.

LARS FOGELSTRAND

Han har ikke sett sønnen siden påskon. Til tross for at avtalen mellom det tidligere ekteparet er at han har samværsrett næstan hver helg og én uke daglig. «Når jeg dukket opp i Nes til avtalt tid fridag ettermiddag er huset tomt. Eks-kona har tatt med seg sønnen og stoffet av til ukjent sted, forteller morhusen, som nå bor i Oslo-området.

«Hva hun ikke sier er at så gjemmer hun seg. Han blir surmett en pakke som sendes på der når det er min helg, og dette er sterk kost for gutten, tror barnefaren.

Han er ikke bitter. Når han snakker er lokkavins setter sønnes fysiske på problemet, er det sønnens rettigheter han er opptatt av.

#### Rettsløs?

«Alle barn har behov for en far. Ikke minst er det viktig at gutter har en mann de kan forholde seg til, mener den utlystede morhusen.

Han er ressursterk, og kan ikke få presisert nok at det er hennes situasjon han er opptatt av i forbindelse med samlivsbrudd. Han har prøv å ta opp dette med eks-kona, uten resultat.

Når han nå ønsker saken satt på dagsorden, skjer det etter at han har vært i kontakt med alle tekniske etater i kommunen og politiet uten at noen tar saken.

#### -En Dopp

«Du står maktesløs om den andre parten saboterer samværet. Skal jeg det er det meg til rette og ta med meg sønnen min utenom samværsavtalen, risikerer jeg å bli tiltalt for kidnapning ut fra paragraf 216 i straffeloven, forteller mannen.

Han og eks-kona har vært gjennom flere medlingsrunder etter at han forlot henne etter 18 års ekteskap, som som er obligatorisk når barn er involvert.

«Vi har utvilsomt menner han imidlertid bare er en Dopp. «Vi har utvilsomt menner han imidlertid bare er en Dopp.

«Vi har utvilsomt menner han imidlertid bare er en Dopp.



«Barna vet til samvær med pappa er rettsløs, sier en frustrert mor, som ikke har noe å stille opp med når eks-kona saboterer sønnens samværsrett med far.

### -Ikke uvanlig

-Det er slett ikke uvanlig at barna blir brukt som kampeidder når foreldrene skiller lag. Dessverre er det ikke så veldig mye den som blir forhindret fra samvær kan gjøre, sier Rune Harald Rønne, leder i Foreningen 2 Foreldre.

«Jeg kan skjønne de som gir opp. Minn råd er imidlertid at man blir tenksom sammen og sier på, sier Rønne.

Han hevder også at mange i flere konkrete tilfeller har kommet med anklager om innsett for å hindre at eks-mannen får samvær med felles barn. Dette er de mest eksterne tilfeller.

Langt mer vanlig er situasjoner som ligner mye på barn som forteller sin historie til

Raumnnes. Den som har foreldretrollen saboterer samværet ved å rulle bort, eller barna settes opp mot den tidligere ektefellen.

Min råd er at foreldrene forsøker å rydde opp seg i mellom en gang for alle. Og det er viktig med en skikkelig ordning om daglig omgang og samvær, ikke minst mellom tidligere samboere, sier Rune Harald Rønne.

En småtting for far, som det dreier seg om i 90 prosent av tilfellene, er å gå til rammeretten. I tidligere rettsaker er mer sånnet bot når hun saboterer samværet.

I følge tallene til Foreningen 2 Foreldre, finnes det 120 000 skilte foreldrepar i Norge med mindreårige barn. Foreningen jobber for bedre barns rett og behov for kontakt med begge foreldrene, blant annet ved å endre barnevern.

jeg kan se, er det ikke lett å få til begge deler: Enten handlet saken om en enkeltsak, hvor den angrepne part skal innrømmes samtidig imøtegåelse, eller så handlet det om at en person med sin historie ville bidra til å skape oppmerksomhet om en generell urett, uten at en enkeltperson er å anse som angrepet, men snarere «systemet». Det er i det øyeblikket anonymiseringen ikke var tilstrekkelig at en imøtegåelsesrett skulle vært overholdt. Det fremgår av PFUs veileder for VVPL 4.14 at imøtegåelsesretten kan utløses også ved anonymisering: «Samtidig imøtegåelse skal ... innhentes dersom publikum på grunnlag av de opplysninger som gis, kan finne fram til den omtaltes identitet.»<sup>33</sup>»

**«Mor får bot for å beskytte datteren» - Dagbladet. Sak 040/00<sup>34</sup>:**  
Saken dreide seg om en mor som hadde fått bot for samværs sabotasje. Under fullt navn stod hun frem og fortalte at hun var blitt mishandlet og kun forsøkte å beskytte barnet mot en voldelig eks. Klager i saken var John Christian Elden, fars advokat, som hevdet at en slik sak ikke burde prosederes i media. 28. februar 2000 bragte Dagbladet en helsides nyhetsreportasje med tittelen «Mor får bot for å beskytte datteren». Det fremgikk at Elizabeth (30) skyldte den norske stat 12 000 kroner i tvangsbøter fordi hun «holder datteren på åtte unna faren». I artikkelen sto det at han var dømt for legemsbeskadigelse av henne. Reportasjen inneholdt bilde av den omtalte moren og hennes far. Hun uttrykte takknemlighet til sine foreldre for støtte gjennom et voldsutsatt samliv og flere barnefordelingssaker. Videre i teksten het det at «Samværsretten skal oppfylles, koste hva det koste vil. At jentungen er redd pappa og ber på sine knær om å få slippe, mener retten skyldes «at mors motvilje mot fars rett til samvær påfører datteren psykiske problemer»». Moren påsto at barnet var blitt mye tryggere etter at hun flyttet fra Østlandet til sine foreldre i Trøndelag, altså en tilsvarende flytting som Gudrun Duske i Wilman-saken gjorde, men noe kortere og innen landets grenser (og dermed ikke i strid med flytteforbudet over landegrensene).

Faren skulle, ifølge artikkelen, ett år etter skilsmissen ha blitt dømt for legemsbeskadigelse mot moren, ved at han rispet henne opp med kniv. «*Det er denne mannen retten mener er bra skikket som far,*» het det i intervjuet. Hun ville skylde tusenvis av kroner til statskassa hvis dommen for samværs sabotasje ble stående. Saken var anket. Videre i artikkelen beskrev moren sin eksmann og forholdet dem i mellom; Han skal ha vært svært sjarmerende, men så etterhvert voldelig, blant annet kastet henne ned en trapp. Han skal også ha truet henne. Men foreldrene stod last og brast med datteren: «*– Den fysiske og psykiske volden datteren min ble utsatt for, tok nesten livet av oss. I*

---

<sup>33</sup> <http://presse.no/wp-content/uploads/2014/10/4.14.-veileder-to-2015-til-nett.pdf>

<sup>34</sup> <http://presse.no/pfu-sak/04000/>



*løpet av de siste ti årene har jeg nok vært sykemeldt i to år, sier Elizabeths far, Asle Husby, som er sterkt preget av datterens skjebne.»*

Saken ble fulgt opp to dager senere, ved at farens advokat, Elden, gikk ut i media under tittelen: *«Media skal ikke løse konflikter.»* Elden var svært kritisk til at en slik sak ble prosedert i media. Han hevdet at dette dreiet seg om en samværstvist *«hvor partenes oppfatning av virkeligheten er som natt og dag»*, og at barnets mor og morfar har *«brukt media å fremme sitt syn»*. Avisen opplyste at *«barnets far er kontaktet, men ønsker ikke å prosedere denne saken i media av hensyn til barnet.»*

Elden påstod i klagen at Dagbladets reportasje var *«eklatant i strid med god presseskikk»*, og mente, skal vi si i kjent advokatstil, at VVPL punkt 2.2, 3.2, 3.9, 4.5, 4.7, 4.8, 4.14 og 4.15 var overtrådt. Han skrev: *«Det vises innledningsvis til at en barnefordelingssak i retten behandles for lukkede dører. Årsaken til dette er selvsagt sakenes spesielle karakter og særlig hensynet til å beskytte barna for at sakene skal bli offentlig omtalt. Ikke sjelden vil partene i slike saker ha en relativt diametralt motsatt oppfatning av virkeligheten, hvilket er opp til retten å ta stilling til. Det er også gjort i denne saken. Domstolene har i sin foreløpige vurdering gitt medhold til min klient. Det samme har den rettsoppnevnte sakkyndige.»*

Elden vektla at barnet var identifisert i saken med fullt navn, og at faren ikke var kontaktet og gitt tilsvarsrett. Han hevdet videre at saken ikke hadde noen *«hastekarakter»* som skulle kunne legitimere slik unnlattelse. Han hevdet at Dagbladets medarbeider var misbrukt for å fremme et ensidig synspunkt og at det ikke var kontrollert for at kildens opplysninger var riktige. I tillegg hevdet Elden at moren var i en *«personlig situasjon der hun ikke er klar over virkningen av sine uttalelser verken for egen sak eller barnets beste»*, før han presiserte at faren ikke var dømt.

Det er interessant at Dagbladet i tilsvarsrunden hevdet at saken var *«av betydelig prinsipiell interesse»*, selv om den gjaldt et konkret tilfelle: *«Det er flere år siden PFU foretok avgjørelser som kan sies å være retningsgivende for den presseetiske standard på området. En gjennomgang av PFU-basen viser at hovedtyngden av avgjørelser som gjelder kategorien barn/barnevern/familietvister ble tatt tidlig på 90-tallet. ... Det er Dagbladets oppfatning at den presseetiske tolkning som ligger i uttalelsene fra denne tida, er moden for revisjon. Vi ser gjerne at PFU bruker herværende klage som grunnlag for å gå gjennom de presseetiske forhold som er knyttet til omtalen av barnefordelingssaker.»*

Dagbladet anførte at tidligere PFU-uttalelser må «sies å være svært innskrenkende når det gjelder muligheten til å omtale slike saker, herunder praksis i rettsvesenet.» Og viste til PFU-basens hovedpunkt om familietvister: «Strid mellom enkeltpersoner om hvem som skal ha omsorgsretten for barn, vil vanligvis ikke være egnet for presseomtale. Ingen bør – med eller mot sin vilje – få sitt privatliv utlevert gjennom skildringer av konfliktforhold innenfor en familie. Det er ikke noen unnskyldning at reportasjen har blitt til på oppfordring fra den ene av partene.»»

Dagbladet hevdet at «skilsmisse og fordeling av barn er hendelser med betydelig utbredelse i det norske samfunnet», og henviste til skilsmissestatistikken. «Samfunnets holdninger til skilsmisse og barnefordeling er preget av at problemet skal privatiseres. ... Men når nesten annethvert barn risikerer å oppleve samlivsbrudd, er ikke dette lenger et fenomen som kan henvises til privatsfæren.» Her ser vi at Dagbladet altså argumenterte for at samlivsbrudd har blitt så vanlig at det bør kunne belyses i den offentlige sfære. Avisen hevdet at «denne type journalistikk vil nærmest bli umuliggjort om man skal holde seg til PFUs tidligere uttalelser», og at «Det er hevdvunnen tradisjon for at samfunnsproblemer – eller fenomener – kan belyses gjennom konkrete saker og eksempler. Hvis pressen blir avskåret fra å ta opp saker som gjelder enkeltpersoner, svekkes både rettssikkerheten og mediernes muligheter til å belyse viktige spørsmål.»

Og Dagbladet argumenterte videre: «Presseetisk må hensynet til barnet (evt. barna) veie tyngst når det gjelder form og presentasjon i reportasjer som gjelder barnefordelingssaker. Det innebærer at det må settes grenser når det gjelder identifisering. Denne kan imidlertid ikke trekkes slik at den innebærer total anonymisering. Da risikerer vi også at hele problemet blir anonymisert.» Dagbladet mente at det var tatt tilstrekkelige hensyn til å skjerme både barnet og barnefaren. At rettssaken ble behandlet for lukkede dører, mente man ikke var god nok grunn til å unnlate å omtale saken: «Avisene har et selvstendig ansvar for å kontrollere at den enkeltes rettssikkerhet blir ivarettatt av domstolene – og kanskje i særdeleshet i barnefordelingssaker der hensynet til barnas rettssikkerhet bør veie tungt. (...) I denne saken går det frem at domstolene i liten grad har tatt hensyn til barnet.» Dagbladet forsvarte altså sin handlemåte utifra premisset om at domstolen ikke ivaretok barnets interesse.

I spørsmålet om identifisering, fremgikk det av avisens tilsvarende svar man kunne diskutere om det var riktig å la kvinnen stå frem, men etter «en redaksjonell vurdering fant man likevel å la barnets mor få lov til å fortelle sin historie». Videre ble det fremholdt at det var 5 år siden samlivsbruddet, at de nå hadde ulike etternavn og bodde på ulike kanter av landet.

Dagbladet avviste alle påstander om brudd, og påpekte at faren var kontaktet i forbindelse med reportasjen, men at han ikke ville kommentere saken i avisen. Han hadde henvist til sin advokat,

som ikke hadde hatt tid innen saken sto på trykk. Elden argumenterte så at PFU ikke burde endre sin praksis i saken som den foreliggende, og hevdet at man utifra Dagbladets tilsvar kunne «*få inntrykk av at avisen bevisst har satt seg ut over de retningslinjer som er gitt ved tidligere avgjørelser med siktemål å få endret praksis og da trolig også Vær Varsom plakaten. Det at overtreddene gjøres med forsett, mildner ikke saken.*» Til sist fastholdt Elden at det ikke var «*foretatt noen form for anonymisering av barnet, som er den saken dreier seg om*», og presiserte at klienten hans ikke klaget på mulighet for gjenkjenning av ham, men hans barn. Det ble opplyst at Høyesteretts kjæremålsutvalg enstemmig hadde forkastet morens kjæremål, «*slik at far har fått endelig medhold av domstolene i at det er mors adferd som ligger til grunn for at han blir boikottet som samværsfar, og ikke noen umulighet som følge av at barnet ikke vil.*»

PFU drøftet argumentene i sin uttalelse og delte synet om at «*skilsmisser og barnefordelingssaker ikke må være et område som er unndratt pressens oppmerksomhet. Utvalget mener det er viktig å sette søkelys på de problemer barn opplever på grunn av skilsmisser og påfølgende barnefordelingssaker. Generelt mener utvalget det må være pressens oppgave å bidra til at også mennesker rammet av familiekonflikt, kan stå fram med sin livssituasjon, forutsatt at det presseetiske regelverk samtidig etterleves.*» PFU betvilte ikke at Dagbladet hadde legitime motiver for å sette søkelys på denne saken, men at dette ikke kunne endre varsomhetskravet når det gjelder barn som står midt oppe i «*en konflikt som angår sentrale spørsmål i barnets nåværende og videre liv.*» PFU mente at avisen gjennom bilde og morens fulle navn indirekte hadde identifisert barnet. «*Dermed blir de personlige opplysningene om barnet en ekstra og unødig belastning.*» Dagbladet ble felt etter VVPL 4.8. I uttalelsen nevnte PFU også retten til samtidig imøtegåelse etter VVPL 4.14. Det ble slått fast at da faren ble kontaktet, henviste han til sin advokat, som ikke ble kontaktet før etter publisering av artikkelen. Dermed ble Dagbladet felt også på dette punktet.

---

## Sabotasjediskursen oppsummert

Disse to sakene er ulike i det at Raumnes-saken handler om en far som klaget over samværs sabotasje og den maktesløshet han opplevde, mens dagbladsaken handler om en mor som faktisk ble idømt bot for slik sabotasje. Det er altså snakk om to ulike sider av sabotasjeproblematikken. Faren i Dagbladsaken opplevde tilsvarende problemer som faren i Raumnes-saken, og dette var bakgrunnen for at han gikk til retten for å få samvær med barnet. Vi ser at PFU i begge sakene mest vektla identifiseringsspørsmålet, og unngikk, såvidt jeg kan se, å gå nærmere inn på en flytting av den presseetiske grensesteinen, slik Dagbladet ønsket. I den grad Dagbladet ønsket en prinsippavgjørelse, burde man kanskje vært tydeligere på å gi rom for begge parters versjon.

## Økonomidiskursen

Økonomidiskursen kan kanskje best beskrives som kampen om pengene, og ikke bare om barna. Når et samlivsbrudd inntreffer, skal en også fordele hus og eiendeler, og avtale om bidrag skal inngås. Her har det vært en utvikling i løpet av perioden mitt materiale dekker: Tidligere var det en såkalt *bruttomodell* for bidrag, ved at den bidragspliktige betalte en fast prosent av bruttoinntekten sin som økte med antall barn, og som så var fradragsberettiget skattemessig (og tilsvarende beskattet på mottakers side, riktignok etter skattekasse 2). Ordningen tok ikke hensyn til faktiske utgifter, bidragsmottakers lønn eller omfang av samvær (så lenge det var under en grenseverdi på 45%, da ble det vurdert som delt bosted). I 2001 ble det vedtatt en ny modell, som kan kalles *kostnadsmodellen*, hvor det ble tatt med i beregningen samværsdager, underholdskostnader og lønn, og det ble oppfordret til at foreldre selv fant avtaler på bakgrunn av «bidragskalkulatoren» på Trygdeetaten (nå NAV) sine nettsider. Bidraget er etter dette basert på en nettomodell, dvs at bidraget ikke lenger er fradragsberettiget og heller ikke legges til den skattbare inntekten til mottaker.

Konflikter rundt bidrag og det økonomiske oppgjøret er svært vanlige, og i media er det ikke uvanlig å se forbrukerorienterte saker om hvordan man best kan ordne seg. I tillegg ser vi saker på trykk der foreldre eller organisasjoner går ut med synspunkter og argumenter på bidragsordning og skifte. Ikke minst gjelder dette når samværsordning og omsorgsløsning influeres av de økonomiske forhold og vice versa. Det er også en løpende debatt om bidragsspørsmål både politisk og i meda, og det er kjent at det oppstår skjevheter og konflikter som følge av disse.

I PFU-materialet er det tre saker som har med det økonomiske forholdet mellom foreldrene å gjøre:

### **Kvinner og Klær: Weekend-Fedre - PFU-sak 94-066<sup>35</sup>:**

Denne saken fremkom da jeg søkte i arkivet i 1998. Jeg merker meg at det i saken fra dengang var to kategorier som senere er fjernet; Rettsbehandling og omtale/anonym. Denne saken er også besluttet anonymisert ved omtale. Jeg har sendt mail til KK, men de har opplyst til meg de i forbindelse med flytting av redaksjonen ikke lenger har tilgang på sine gamle årganger. Jeg baserer også denne fremstillingen på PFU-resyméet.

KK publiserte en to-siders artikkel om «Weekend-fedre». Artikkelen, med tittel «Mer enn godteri og sirkus», var i hovedsak basert på intervju med en navngitt «fraskilt» far om pappa-rollen generelt og om hans eget forhold til sin to år gamle sønn. Også sønnen var navngitt, og i tillegg tre ganger

---

<sup>35</sup> <http://presse.no/pfu-sak/94-066/>

avbildet sammen med faren. Det framgikk av artikkelen at den intervjuede faren og barnemoren gikk fra hverandre åtte uker etter guttens fødsel, at foreldrene bodde i hver sin del av landet, og at det var moren som hadde den daglige omsorgen for barnet.

I intervjuet sa faren bl.a.: «- Å være weekend-pappa er en særdeles komplisert affære, både følelsmessig, praktisk og økonomisk. Jeg håper – og tror – at det blir stadig færre av den typen weekend-fedre som nøyer seg med å takke barnets mor inderlig for lånet av «hennes barn»». «- Jeg kjenner frustrasjonen. Opplever hvor vondt det er å være avskåret fra den daglige kontakten. Vet hvordan det er å slite med sin egen usikkerhet og dårlige samvittighet, samtidig som du møter skepsis fra samfunnet rundt deg. Ofte også fra barnets mor – som vil at du skal være pappa på hennes premisser».

Faren påpekte at hans sønn «heldigvis... har en mor som gir meg plass til å være far. Men mødre som ønsker å hindre det gode forholdet i å utvikle seg, har mange muligheter. Jeg vil ikke klage på min egen situasjon, som er basert på gjensidighet». Videre beskrev han bruddfasen, og prosessen frem mot en avtale mellom ham og barnemoren.

Barnets mor klaget, og hun reagerte på to forhold:

1. At bladet ikke gjorde forsøk på å innhente hennes samtykke til å trykke bilder av sønnen som hun har daglig omsorg for.
2. At artikkelen inneholdt «en rekke opplysninger» om hennes privatliv, uten at hun var underrettet og uten at opplysningene var sjekket med henne på forhånd.»

Moren mente at det burde vært åpenbart for KK at historien var et partsinnlegg, og ukebladet burde være «på vakt overfor kildens motiver». Det fremgår at hun ikke kjente seg igjen i bildet som ble tegnet i artikkelen, og ville ikke tillatt bruk av personlige opplysninger om seg selv og barnet i en slik sammenheng, hadde hun blitt spurt. Spesielt alvorlig mente hun at bruken av bilde av barnet var, og hevdet at fotografilovens §15 var overtrådt, samt at barnelovens §30 ble overtrådt. Hun hevdet i klagen at «det fremgår av artikkelen at KK er klar over at den intervjuede faren ikke har daglig omsorg, og altså at hovedvekten av bestemmelsesretten på barnets vegne tilligger meg».

Moren ba om PFUs prinsipielle vurdering i to spørsmål:

1. Bør pressen kontakte den som har daglig omsorg for et mindreårig barn før de setter bilde av det på trykk?
2. Bør pressen være varsom med å gjengi en historie der det er all grunn til å tro at det foreligger konflikt med en part som blir omtalt men ikke forespurt?»

I forsøket på å oppnå en minnelig ordning, var der en brevutveksling hvor redaktøren påpekte at journalisten hadde handlet i god tro, og presisert overfor faren at han både måtte legge frem manus og avklare med moren om det var i orden at KK brakte bildet av barnet. Dette hadde han lovet å gjøre. KK konstaterte at han ikke kunne ha gjort dette, ettersom saken ble klaget inn til PFU. KK uttrykte forøvrig enighet med moren i det prinsipielle. Moren skrev i svarbrev til redaktøren at hun var glad for å dette, men understreket at hun med henvendelsen til PFU ønsket å få fastslått journalistens/mediets ansvar for å innhente samtykke. Dermed ønsket hun å få prøvet spørsmålet i utvalget, fremfor å inngå en minnelig ordning.

PFU kom frem til en delt uttalelse. Flertallet uttalte: «... *Pressens Faglige Utvalg mener det ikke kan være et ubetinget presseetisk krav at begge foreldre må gi samtykke til at bilder av barn publiseres. Det avgjørende vil være i hvilken sammenheng bildene brukes. Utvalget finner det riktig å trekke et skille mellom identifisering av barn i en åpenbar familietvist eller klart negative situasjoner, og det at den ene av foreldrene viser fram sitt barn i en generell og positiv sammenheng. I tvilstilfeller bør det imidlertid innhentes tillatelse fra den av foreldrene som ikke deltar i reportasjen.*

*I den påklagede artikkelen er det fokusert på farsrollen generelt. Utvalget kan ikke se at klageren eller barnet er omtalt på en negativ måte, men utvalgets flertall mener likevel at bladet burde ha forvissnet seg om at moren hadde gitt sitt samtykke til å bruke bilder av barnet.*

*Ut fra en samlet vurdering mener flertallet i Pressens Faglige Utvalg at Kvinner og Klær har opptrådt kritikkverdig».*

Mindretallet uttalte: «*Pressens Faglige Utvalgs mindretall slutter seg til flertallets uttalelse, bortsett fra i de to siste avsnittene. Mindretallet kan ikke se at klageren eller barnet er trukket inn på en måte som gjør det åpenbart at hun burde vært direkte kontaktet av bladet før publiseringen. Ut fra en samlet vurdering mener mindretallet at Kvinner og Klær ikke har brutt god presseskikk.»*

Det kan være interessant å merke seg at PFU ikke tok stilling til spørsmålet moren reiste, om at den som hadde omsorgen for barnet skulle ha større rett til å bestemme over billedbruk og omtale av barn i en sak som denne. Man kan likevel spørre seg om en samværsforelders klage på et tilsvarende forhold ville fått gehør i utvalget. Det går også an å merke seg at PFU ikke benyttet VVPL 4.8 i denne saken, men fokuserte på samtykke og i hvilken grad presseoppslaget kunne sies å knytte an til en konflikt mellom foreldrene.

# Vi Menn. Far blir fattig - mor blir rik. PFU sak 109/94

Denne saken finnes heller ikke i PFU-basen på nett: Vi Menn publiserte en sak under tittelen «Far blir fattig, mor blir rik». En far som hadde gått tre runder i rettssystemet for å oppnå delt omsorg ble intervjuet. I denne saken lå det faksimile i arkivet, som vist nedenfor. Faren gikk til angrep på barnefordelingssystemet i Norge:

Vi Menn nr. 34/94  
**Store skjevheter ved samlivsbrudd**

Per Norman Nielsen (31) fra Veitvet i Oslo ønsker delt omsorg for sønnen Joakim, men den tidligere samboeren nekter. Med delt omsorg vil hun tape ca. 30 000 skattefrie kroner i året. Det som skulle være et barn, er redusert til en primitiv maktkamp om kroner og øre.



Per Norman Nielsen. Foto: Fredrik Engdalsen



**FAR BLIR FATTIG, MOR BLIR RIK**

A bner han kunne for en papir...  
 Per Norman Nielsen (31) fra Veitvet i Oslo ønsker delt omsorg for sønnen Joakim, men den tidligere samboeren nekter. Med delt omsorg vil hun tape ca. 30 000 skattefrie kroner i året. Det som skulle være et barn, er redusert til en primitiv maktkamp om kroner og øre.



velig ek hvis hun er villig til å dele omsorgen med faren.  
 - Min situasjon er likstilt, sier Per Norman Nielsen. - Min tidligere samboer er i full jobb og tjener ca. 200 000 kroner i året. Den barn og med matrikkelavgift som vi må betale utgjør en betydelig del av utgiftene. Hvis jeg hadde delt omsorg med faren, ville jeg tape ca. 30 000 kroner i året. Det er en betydelig sum, og jeg er villig til å betale 20 000 kroner i året, men faren vil ikke betale mer enn 10 000 kroner i året.

De fleste av de 25 000 kroner blir utbetalt som renter til banken, og det er en betydelig belastning på familien. Hvis jeg hadde delt omsorg med faren, ville jeg tape ca. 30 000 kroner i året. Det er en betydelig sum, og jeg er villig til å betale 20 000 kroner i året, men faren vil ikke betale mer enn 10 000 kroner i året.

Det er en betydelig belastning på familien. Hvis jeg hadde delt omsorg med faren, ville jeg tape ca. 30 000 kroner i året. Det er en betydelig sum, og jeg er villig til å betale 20 000 kroner i året, men faren vil ikke betale mer enn 10 000 kroner i året.

- Ikke rart det blir så negativt og uvennlig, sier Per Norman Nielsen (31). Tre ganger har han gått i retten, men han sluttet fortsatt for å dele omsorg for sønnen Joakim (4). Bare en foretaksrettssak mellom moren og faren er borte på Veitvet i Oslo. - Joakim slår stadig sykkel med meg, sier moren. Men moren klarer seg ikke, sier Per Norman Nielsen. Hun kunne raskt bli 30 000 kroner.

## "FRYKTELIG SKJEVT"

Erindring Weill - leder for Oslo-avdelingen av Foreningen 2 Foreldre (2FF) - har sett nærmere på Per Norman Nielsens situasjon og kan gå god for foreningens. Foreningen har utfarbeidet et dataprogram som illustrerer økonomien i de ulike tilfellene - og skjevhetene er åpenbare, sier han. - Det forunder meg at ikke flere protester, fortsetter han. - En fadragspliktig far må faktisk ha en bruttoinntekt på mellom 10 og 150 ganger morens bruttoinntekt for å få like mye til personlig forbruk. Dette må sies å være en fantastisk god betaling for omsorgsfunksjonen - som i prinsippet ikke skal være betalt, avslutter han.



- Ikke uventede separasjonspapirer som gir moren hovedomsorgen, er rådet fra Erindring Weill i Foreningen 2 Foreldre. - Te heller en rettsstat. Alternativet er å gi bort en million kroner i tillegg!

Foreningens leder Erindring Weill sier også, at det er en fantastisk god betaling for omsorgsfunksjonen - som i prinsippet ikke skal være betalt, avslutter han.

«En skandale, hevder Per Norman Nielsen fra Veitvet i Oslo. Han har selv gått tre runder i retten for å oppnå delt omsorg for sønnen Joakim, men tapte hver gang. - Men kvinnene kan ikke klandres. Problemet er systemet! For som han sier: Det er fantastisk lønnsomt å stå som hovedforsørger!»

Faren hevdet at alt lå til rette for delt omsorg for sønnen, og påsto at den eneste grunnen til at moren motsatte seg dette, var at det ville koste henne 30 000 kroner i året.

Klagen var opprinnelig utformet som et brev til Vi Menn, hvor barnets bestemor ønsket å få vurdert redaksjonens ansvar for å «kontrollere riktigheten» i en artikkel? Hun hevdet at artikkelen var full av feil og mente at artikkelen «bevisst har stemplet offentlig en person». Hun etterspurte rettsikkerheten til det enkelte mennesket.

I tilsvarsrunden fikk sekretariatet skriftlig samtykke fra moren og fikk også fått tilsendt rettsdokumenter i barnefordelingssaken. Vi Menn anførte at man ikke så at klagen klargjorde hvordan artikkelen skulle være i strid med noen etisk regel, eller at det forelå brudd. Redaktøren hevdet at «*artikkelens tema er et generelt problem, illustrert ved situasjonen intervjuobjektet opplever, og ikke spørsmålet om hvem av de to foreldrene som er best egnet som omsorgsperson. ...Barnets mor er forøvrig heller ikke identifisert ved navn eller bilde*».

Videre vistest det til at artikkelen hovedsaklig beskrev ulike økonomiske konsekvenser av samværsordninger, og at dette var et aktuelt tema som ulike media har behandlet. Vi Menn avviste forøvrig at artikkelen inneholdt feil. Vi Menn hevdet også at saker som denne bør kunne omtales utifra et "public interest" hensyn. «*Man må nødvendigvis illustrere spørsmålene med enkelttilfeller. I dette tilfelle har man også unnlatt å identifisere klageren*».

PFU mente at «*Vi Menn har tatt opp forhold av allmenn interesse. Utvalget kan ikke ta stilling til de økonomiske beregningene i artikkelen, idet påstand står mot påstand om hva som er korrekt. Utvalget vil imidlertid påpeke at pressen bør vise varsomhet med identifisering i forbindelse med samlivsbrudd og barnefordeling. ...I det påklagede tilfellet mener utvalget at bladet gjennom opplysninger som framkom i artikkelen dessuten burde forstått at klageren kunne bli identifisert i nærmiljøet og oppleve artikkelen som krenkende. I en sak der det åpenbart er ulike syn, og der det framsettes påstander fra den ene part, burde klageren vært kontaktet før publiseringen. Vi Menn har brutt god presseskikk*».

Vi ser altså her at PFU lar være å ta stilling til korrektheten av det som kommer frem i artikkelen, og avgjør spørsmålet utifra identifisering og at klageren burde vært kontaktet. Det ser likevel ikke ut til at man i denne saken har vurdert identifiseringsspørsmålet som det mest tungtveiene, men det at motparten ikke har vært kontaktet. Det hadde vært interessant å se hva som hadde vært utfallet dersom moren i saken hadde blitt kontaktet i forkant av publisering for eventuell imøtegåelse. Denne saken er også merket med at den skal anonymiseres med videre omtale, uten at årsaken til dette er ytterligere begrunnet.

### **«Blir tvunget til å jobbe mer» - Aftenposten Sak 201/02<sup>36</sup>**

Neste sak i økonomidiskursen kom på trykk i Aftenposten 4. november 2002 under tittelen «*Blir tvunget til å jobbe mer*». I ingressen sto følgende: «Han jobber i halv stilling for å få mer tid til

---

<sup>36</sup> <http://presse.no/pfu-sak/20102/>



barna, men må likevel betale bidrag som om han jobbet 80 prosent.» Også denne saken er anonymisert.

Saken omhandlet en far som opplevde at han fikk bidrag fastsatt utifra en inntekt høyere enn han faktisk hadde. Bakgrunnen var at han hadde gått ned i stillingsprosent, og oppga at dette var for å være sammen med barna. Trygdeetaten la skjønnsmessig til grunn en bidragsevne på 80%.

Oppslaget var illustrert med et bilde av mannen og barna hans. Det ene barnet hang rundt halsen på mannen, og holdt tommelen opp. I billedteksten stod å lese:

*«Hos pappa: XX (8) og YY (6) stortrives sammen med pappa (navnet) fra torsdag til mandag hver uke. Med halv jobb kan han hente dem tidlig på skolen».*

I teksten fremgikk at barnas far ønsket delt omsorg ved skilsmissen, men at retten avgjorde at moren fikk hovedomsorgen. Fylkestrygdekontoret skal ha forlangt at han «skulle betale som om han var i full jobb: 7.500 kroner for begge barna av en netto (halv) lønn på 12 400 i måneden.» Han hevdet det ikke var rart at mødre valgte den ordningen som ga best økonomisk uttelling så lenge systemet var lagt opp slik: «Man hører jo hele tiden at fedre skal stille opp for sine barn. Men da må systemet legge forholdene til rette for dette. Det gode forholdet jeg har klart å opprettholde til barna mine, har skjedd mer på tross av enn på grunn av systemet som vil tvinge meg til å jobbe mer».

I en oppfølgersak 21. desember 2002 beklaget Aftenposten at «oppslaget fremsto som lite skjønnsomt og at det ikke ble utvist nødvendig saklighet og omtanke da barn i tekst og bilder ble identifisert, likeså at det i artikkelen fremkom opplysninger om angivelige bidragsbeløp.»

Barnas mor reagerte på at hun som hadde daglig omsorg for barna ikke var spurt om det var greit med denne typen medieoppslag. Hun mente at dersom saken skulle omtales, burde «alle personopplysninger være anonymisert. Her er barna avbildet over 5 spalter på meget sentral plass i avisen (side 3). Barna er nevnt ved navn og alder sammen med sin far som fremstår med fullt navn, foran farens hus». Hun påpekte også at fylkestrygdekontorets vedtak var unntatt offentlighet, og at hennes mann aldri hadde betalt noe i «nærheten av de oppgitte beløp».

Sekretariatet ba Aftenposten vurdere muligheten for en minnelig løsning, noe som kulminerte i oppfølgersaken. Men klageren mente beklagelsen hadde for svakt trykk og krevde at saken likevel ble behandlet i PFU da Aftenposten nektet å publisere beklagelsen en gang til med riktig trykk. Aftenposten hevdet at de publiserte beklagelsen etter avtalen, men at «av en uforklarlig grunn var tittelen blitt rastret».

Aftenposten poengterte at man muntlig hadde beklaget identifiseringen av barna, og publisert en avtalt beklagelse i avisen. Man mente at beklagelsen ble publisert godt synlig og at den rastret

tittelen var en detalj i denne sammenheng. Dermed mente avisen at man hadde oppfylt avtalen med klager, og at PFU ikke hadde noen sak å behandle. Klageren påpekte at det var viktig for henne og hennes nærmeste krets at beklagelsen var korrekt. «Hvis denne måten å trykke beklagelser på blir godtatt er det et signal om at en ikke bør prøve å løse saker i minnelighet».

I PFUs uttalelse het det i standardformuleringen «*at også barnefordelingssaker må være et område som er underlagt pressens oppmerksomhet, forutsatt at det presseetiske regelverk samtidig etterleves. Utvalget mener det er viktig å sette søkelys på de problemer involverte kan oppleve på grunn av skilsmisser og påfølgende barnefordelingssaker.*

*I det påklagede tilfellet konstaterer utvalget at Aftenposten har avbildet og navngitt to barn sammen med sin far i en pågående konflikt om bidragsordningen mellom foreldrene. Etter utvalgets mening har avisen ved sin omtale av bidragskonflikten og bruk av bildet og navn, viderebrakt personlige opplysninger som kan oppleves som en unødig belastning for barna. Selv om Aftenposten har beklaget oppslaget muntlig og i spaltene, retter ikke dette opp det presseetiske overtrampet.»* Med henvisning til VVPL 4.8 ble Aftenposten felt.

Man føler seg fristet til å spørre om det virkelig er barna som i denne saken har opplevd en unødig belastning. I en sak som denne, og flere av de andre, er det nok klageren som har opplevd seg krenket, og det er tvilsomt om barna har opplevd saken som belastende.

### **«Betal lavere barnebidrag» - Dine Penger Sak 049/04<sup>37</sup>:**

Dette var en forbrukersak i Dine Penger, hvor saken dreiet seg om hvordan man kunne unngå høyt barnebidrag gjennom delt omsorg. Saken var illustrert ved en far som sto frem med sin sak, og klageren var moren som mente seg feilaktig fremstilt, i tillegg til å bli identifisert. Også denne saken er anonymisert i PFU-basen. Jeg har ikke fått svar fra Dine Penger på min henvendelse til dem, og har derfor ikke faksimile. Av resyméet beskrives en tresiders artikkel, tydelig rettet mot fedre og inneholdt tips til hvordan man kunne få mer samvær og betale mindre i barnebidrag etter de (dengang) nye barnebidragsreglene.

I ingressen stod det: «*Unngå at eks-en stikker av med alt etter skilsmissen: Med noen grep kan du være mer sammen med barna og betale mindre i barnebidrag.*»

I en rammesak titulert «*Retts sak er galskap*», stod følgende i ingressen: «*I en retts sak er det tilfeldig hvordan utfallet blir, sier XX fra Bærum. Han mener han ble offer for et gammeldags kjønnsrollesyn i retten da han forsøkte å få delt omsorg for barna sine.*»

---

<sup>37</sup> <http://presse.no/pfu-sak/04904/>

Rammesaken var illustrert med et mindre bilde av en mann, med billedtekst: *«Barna i fokus: Økonomiske motiver bør aldri være drivkraften for å kreve mer omsorg, mener XX.»*

I teksten går det fram at han prøvde å få delt omsorg for sine to barn etter skilsmissen, men «hans eks-kone fikk medhold i to rettsinstanser da hun stevnet ham». Faren opplyste at omkostningene ved rettsak var store, men at det var viktig for ham å ha prøvd, *«særlig siden barna ønsket sterkt å bo like mye hos hver. Dette med at barn over 12 år skal høres og tillegges vekt, oppfatter jeg som et narrespill. Ønskene deres tas ikke nødvendigvis hensyn til. Som far er du ofte prisgitt morens versjon, uansett hvilke argumenter som legges frem, og hun får som regel viljen sin, sier XX.- Økonomiske motiver, der den ene krever mest mulig omsorg for å få størst mulig bidrag for å klare utgiftene, må aldri være drivkraften, sier han.»*

Den omtalte eks-kona, klaget til PFU med reaksjon på at hun ikke ble informert om oppslaget. Hun mente at både hun og barna ble krenket i oppslaget, og anførte at hun ikke var gitt anledning til å korrigere eks-mannens versjon av tvisten. Hun opplyste at barna reagerte svært sterkt på oppslaget. I tillegg hevdet moren at hun indirekte var i slekt med en ansatt (her kalt YY) i Dine Penger, ved at han var bror til hennes svigerinne. Hun påpekte også at faren i saken gjennom sitt arbeid som freelance pressefotograf hadde hatt foto-oppdrag for Dine Penger, og i tillegg hadde jobbet sammen med journalisten som skrev den innklagede saken. Hun hevdet at *«De involverte i Dine Penger har sikkert kjennskap til vår skilsmisse fra flere hold. De burde ha skjønt at denne saken ikke skulle vært trykket. Dersom XX hadde optrådt anonymt, ville saken selvsagt stilt seg annerledes.»*

Klageren imøtegikk flere av påstandene fra artikkelen ved å fremlegge mailkorrespondanse for PFU. Dine Penger hevdet hensikten med caset var å illustrere hvordan en rettsak kunne slå ut, *«hvis enighet ikke oppnås. Intervjuet balanserer vinklingen mot økonomi i hovedartikkelen. Casepersonens poeng er at en rettsak ikke er noen god løsning. Mottager av hans kritikk er ikke hans tidligere kone. Det er rettsvesenet og deres holdninger som kritiseres. Vi ønsker å formidle en erfaring fra retten som andre lesere kunne lære noe av. Ekern sier at vi burde kontaktet henne før artikkelen kom på trykk. Det mente vi, og mener fortsatt, ikke var påkrevd i og med at det er rettens behandling av saken som kritiseres, ikke henne.»*

Dine Penger hevdet også at eks-mannen var den eneste som ble identifisert: *«De eneste som kan identifisere alle involverte, er de som allerede kjenner saken. Og da mener vi at vi er innenfor den linje PFU tidligere har trukket i slike saker.»* Redaktøren hevdet også at anonymisering ville svekket troverdigheten i saken, og at ikke burde være slik at *«en person som har vært gjennom en barnefordelings sak i retten, skal nektes å si sin mening om rettssystemet under fullt navn.»*

Dine Penger avviste også at det var feil i artikkelen, og tilbød klageren plass for et leserbrev, noe hun avslo. Istedet opprettholdt hun klagen, og hevdet det ikke var noen tvil om at hun og barna kunne identifiseres gjennom saken. Hun skrev: *«Jeg vil ikke på noe tidspunkt stå fram i media med denne saken av hensyn til barna. Fremstillingen føles på ingen måte generell for oss saken gjelder, og vi føler oss krenket av den. Etter min mening bør pressen vise stor varsomhet i slike saker spesielt hvor barn er involvert.»*

PFU la vekt på at *«Dine Penger måtte stå fritt til å formidle reaksjoner på hvordan rettsaker kan oppleves av involverte i barnefordelingssaker, og betviler ikke bladets legitime motiver for å sette søkelyset på konsekvensene av slike rettsaker. Likevel kan ikke utvalget se at dette kan endre varsomhetskravet som følger omtale av barn og familietvister. Etter utvalgets mening har bladet gjennom bruk av bilde og farens fulle navn, også indirekte identifisert både barna og barnas mor.»*

Her henviste PFU til VVPL 4.8. Videre vurderte utvalget at VVPL 4.14, om retten til samtidig imøtegåelse, var brutt, da bladet skulle ha *«innhentet klagerens kommentarer når bladet valgte å identifisere eks-mannen sammen med hans versjon av rettstvisten»*. Til sist slo utvalget fast at det er *«fullt mulig å formidle troverdige reaksjoner i barnefordelingssaker uten å måtte identifisere partene»*. Dine Penger ble felt.

## **Økonomidiskursen oppsummert.**

I de tre sakene som har vært behandlet av PFU, ser vi som for kidnappingsdiskursen at det er VVPL 4.8 som legges til grunn, hovedsakelig. Vi ser at PFU i liten grad går inn på selve argumentasjonen til klagerne, og reduserer vurderingsgrunnlaget til om barn er identifisert. Vi ser også at PFU slår fast at det er viktig at saker som har med dette problemområdet blir publisert og dekket i offentligheten, men altså at pressen må kunne greie dette uten å identifisere partene. Konflikten må gjerne vises, men den skal ikke ha ansikter. Vi ser at alle sakene her handler om menn som rapporterer urettferdighet knyttet til barnebidrag, man kan derfor si at det fremstår som et mannsproblem. Slik kan en hevde at en streng vurdering i disse sakene kan fungere begrensende på at slike problemstillinger kommer frem i offentligheten.

## **Leserbrevdiskursen**

Leserbrev skiller seg fra redaksjonelt innhold i avisene. Her er publikums mulighet til å fremme sine synspunkter på ulike spørsmål. Likevel slik at redaksjonen både har rett til å avvise og redigere innsendte bidrag. Avisens redaktør unnslipper heller ikke ansvar for leserbrevets innhold; Slik sett må redaktører ta stilling til om leserbrev oppfyller de presseetiske krav. Det er seks saker i utvalget som omhandler leserbrev. Alle leserbrevene er fra fedre som følte seg urettferdig behandlet og ønsker å formidle dette gjennom lokalpressen. Tre av dem handler om samme sak: En far klaget inn

at hans leserbrev ble refusert i tre aviser. Innlegget inneholdt sterke personkarakteristikker og anklager om «grotesk korrupsjon» i rettsvesenet. Avisene ble frifunnet for å refusere disse etter forenklet saksbehandling.<sup>38</sup> Jeg går ikke nærmere inn på disse sakene.

## **«Urettferdighet og lite likestilling i våre lover» Lofot-Tidende - PFU-sak 099/00**

Lofot-Tidende brakte fredag 7. april 2000 et anonymt leserinnlegg hvor det het: *«Hvorfor er det slik at hvis en pappa som ikke leverer sitt barn til avtalt tid etter samvær, kan bli ettersøkt av politi, beskyldt for kidnapping, puttet i fengsel og til og med kan han miste samværsretten med sitt barn? Mens en mor som holder igjen barnet, ikke leverer barnet ut på samvær, bare kan holde på slik?»* I innlegget gikk det fram at moren saboterte farens samværsrett, og dermed kan det sammenlignes med situasjonene som jeg har definert under sabotasjediskursen, men i denne sammenhengen forsøker den ene parten å eksponere sin versjon direkte, og ikke gjennom intervju.

En rekke eksempler ble nevnt i innlegget: *«Hun har hele tiden funnet på årsaker til at faren ikke skulle få ha sin datter. En stund var datteren for liten, da måtte samværet foregå innenfor morens husvegger. En stund skulle datteren ikke få møte farens nye partner(...). Datteren ble ammet til hun var nærmere to år slik at far ikke skulle få ha henne på overnatting». «Vi vet at hun kun er ute etter å hevne barnefaren dermed tenker hun ikke på barnets beste. Hun gjør seg skyldig i «omsorgssvikt»».* Videre fremgikk det at moren skal ha fått diagnostisert barnet som allergisk mot hund, fordi faren var hundeeier. Men da faren ville prøve å bekrefte dette ved å få barnet testet selv, ble dette lagt tilside. *«Barnet var ikke lenger allergisk».* Ifølge innlegget skulle moren også ha truet med å flytte bort om han ikke sluttet å kreve samvær med datteren. Det ble klaget over at barnet hadde for lite klær på seg når hun skulle til faren, og at klærne var skitne. Endog skal barnet fått se moren slå faren ved en anledning. Og til sist hevdet faren at barnet ikke ønsket å dra hjem til moren ved endt samvær, og gråt når hun skulle dit.

Familieterapeut Elin Solvang klaget på vegne av den omtalte moren. Hun reagerte på opplysningene i innlegget «som gjør det mulig for henne å bli identifisert i lokalsamfunnet» Flere slektninger skal ha identifisert henne, og antagelig flere. Dette skal ha bidratt til at den anonyme moren *«har følt seg belastet i den grad at det har utløst angst- og depressive symptomer».*

Klageren kunne ikke se at innlegget hadde allmenn interesse *«fordi det omhandler eksempler og detaljer som er uinteressante for allmennheten, men svært belastende å lese for de som er involvert i denne saken»*, og mente uansett at redaktøren burde forkortet innlegget og dermed gjort det mer

---

<sup>38</sup> <http://presse.no/pfu-sak/92-028/>, samt 29 og 30.

anonymt. Redaktøren svarte at han hadde kontakt med brevskriveren før det kom på trykk, «og i fellesskap fjernet vi flere elementer som kunne virke identifiserende». Redaktøren hevdet at det var «lite eller ingenting» i innlegget som virket identifiserende, bortsett fra barnets alder. Men han medgikk at de som allerede kjente saken, ville kunne skjønne hvem det gjaldt.

Lofot-Tidende viste til at saken hadde «høy aktualitet jmf. Hjelmeland-saken<sup>39</sup> og nå nylig ildspåsettelse i en Oslo-barnehage». Det ble hevdet at eksemplene som faren tydde til «med all tydelighet <viser> problemene en far, som bare ønsker å utøve samværsretten med sitt barn, kan havne opp i. Lokalavisen er et utmerket forum for å skrive av seg frustrasjoner og ikke minst påvirke politikere i en slik retning at lovverket endres».

Klageren på sin side mente at leserinnlegget «kun har interesse for de enkeltpersoner som er involvert i en privat konflikt», og hevdet at innlegget virket konflikteskalerende. Til dette svarte redaktøren: «At leserinnlegget oppfattes av Solvang som privat og dermed ikke fortjener spalteplass vil være en helt håpløs praksis å forholde seg til. Vi har til punkt og prikke etterlevd det ansvar som er nedfelt i Vær Varsom-plakaten. ... Hun burde etter vårt syn benyttet seg av sin rett til å komme ut i det offentlige rom med sin kritikk av brevet og avisen som satte det på trykk».

PFU uttalte som vanlig at barnefordelingssaker ikke er et område som er unndratt pressens oppmerksomhet og også «personlige opplevelser i slike sammenhenger <må> kunne formidles, men utvalget vil påpeke redaksjoners særlige aktsomhetskrav når det dreier seg om menneskers privatsfære.» Utvalget mente at leserinnlegget gikk for langt i sin omfattende og detaljerte omtale av morens angivelige sabotering av samværsordningen. De mange og til dels grove beskyldningene rammet både moren og barnet på en unødig belastende måte. Leserbrevet brøt derfor med de presseetiske varsomhetskrav knyttet til menneskers privatliv og intimsfære.

Utvalget felte Lofotposten etter VVPL punkt 4.3: «Vis respekt for menneskers egenart og identitet, privatliv, rase, nasjonalitet og livssyn. Fremhev ikke personlige og private forhold når dette er saken uvedkommende.» Det kan poengteres at denne saken ikke ble vurdert etter VVPL 4.8, selv om spørsmålet om identifisering ble tatt opp i klagen.

## **«Tanker fra en rettsløs far» Lillesands-Posten - PFU-sak 114/04**

Lillesands-Posten brakte 7. mai 2004 et leserinnlegg med tittelen «Tanker fra en «rettsløs» far».

Innlegget var undertegnet med fullt navn. Innsenderen hevdet at barneloven var laget for å ivareta

---

<sup>39</sup> <http://presse.no/pfu-sak/08600/> Jeg har valgt å ikke ta med Hjelmeland-saken i utvalget. Saken ble løftet til PFU av generalsekretæren etter initiativretten, og selv om det var en barnefordelingskonflikt som var den bakenforliggende årsak til gisselaksjonen. Kokkvold skrev til PFU følgende relevante poeng: «Det er riktignok ikke lett for pressen å ivareta partenes ytringsfrihet i barnefordelingssaker, men det er ikke så vanskelig at TV 2 kan bruke ytringsfrihetsargumentet for å viderebringe gisseltakerens ytringer om sin vanskelige livssituasjon.»

barnets interesser, «Men når den ene parten velger å trenere og nekte samvær, må den andre parten mer eller mindre godta dette. Ballen er da spilt over til denne parten og må da gå videre til rettsapparatet for å få gjennomført noe som allerede er nedfelt i barneloven.» Han uttrykte en oppfatning om at «den parten som hindrer samvær et lovbrudd som burde vært straffbart, som andre typer lovbrudd. Det er alt for enkelt for en av partene å bruke barna i en konflikt med den andre.»

Klageren hevdet, med samtykke fra innsenderens tidligere kone, at innlegget brøt med VVPL fordi faren hadde publisert det under fullt navn. «Lillesand er en såpass liten by, der er bland annet ingen andre med samme navn, da blir den andre parten og barna identifisert og hengt ut i lokalpressen uten mulighet til å forsvare seg.» Klageren hevdet at avisen hadde latt den ene parten si sin mening uten å gi den andre så mye som en advarsel eller mulighet til å uttale seg. Det ble reagert på at moren ble beskyldt for å «begå en kriminell handling, et lovbrudd med å nekte samvær.» Uten at leserne fikk vite hva som faktisk var tilfelle. «Nektes virkelig samvær? Hva er så grunnen? Er det mor eller kanskje barnevernet som ønsker kontrollert samvær i en overgangsperiode? Er det barna selv som ikke ønsker samvær?» Det ble hevdet at barna i denne situasjonen måtte møte spørsmål og meninger fra kjente og ukjente, og at dette gjorde vondt verre. Spenstig nok mente klageren at Lillesands-Posten hadde brutt VVPL 1.2, 1.4, 3.2, 4.1, 4.3, 4.8 og 4.14.

Lillesands-Postens redaktør skrev at det hadde vært kontakt med klageren, men at det var uaktuelt med en minnelig løsning. Han hevdet at klager la til grunn «at innlegget omhandler en konkret skilsmisse. Slik oppfattet vi det ikke, og det gjør vi heller ikke etter å ha gått gjennom saken på nytt. Innlegget er av en generell karakter, og vi kan ikke se at det representerer et brudd på andre menneskers privatliv.» Redaktøren vurderte innlegget å være en del av samfunnsdebatten og måtte kunne tillates, særlig i en tid med mye fokus på barneloven. Han mente at brevskriverens erfaringsbakgrunn «som gjør at han har førstehånds kunnskap til problemstillingen» ikke skulle ekskludere ham fra å delta i debatten. Angående minnelig løsning svarte klageren at det var hun som kontaktet avisen, og ikke omvendt, slik Lillesand-Postens tilsvarende kunne gi inntrykk av. «Hadde redaktør Børresen kontaktet meg etter at saken kom til PFU, ville jeg, barna og mor vært like interessert i å komme til en minnelig løsning i saken mot hans avis som vi var i saken mot Fædrelandsvennen.» Siden det ikke foreligger en klagesak mot Fevennen i basen, må en anta at det ble en minnelig løsning angående et tilsvarende innlegg i den. Klageren opprettholdt at siden leserbrevet «er signert med fullt navn, blir dette ikke sett på som en generell sak av leserne.»

PFU innledet med den generelle passus at det for pressen kan være legitimt å la parter som opplever urettferdighet i kjølvannet av familietvister, få komme til orde med sitt subjektive syn. Men dette *«opphever imidlertid ikke de presseetiske varsomhetskrav, og i særlig grad ikke de som knytter seg til forhold der barn er involvert.»*

Utvalget konstaterte at leserinnlegget indirekte identifiserte både barna og moren. Utvalget viste til VVPL 4.8 og 4.3, om respekt for menneskers privatliv. Utvalget fant det utvilsomt at lesere ville oppfatte innlegget som basert på egen erfaringsbakgrunn. Dermed anså utvalget at manglende anonymisering medførte at *«avisen bidrar til å formidle konkrete anklager som redaksjonen ikke kan inntå for berettigelsen av. Slik utvalget ser det, forsterkes det presseetiske overtrampet gjennom navnebruken ved at påstandene i innlegget kommer overraskende på den angrepne part. I annen redaksjonell sammenheng ville det i seg selv vært uakseptabelt å fremme slike anklager uten å la motparten komme samtidig til orde med sin versjon.»* Lillesands-Posten ble felt.

### **«Hva er mishandling av barn?» Hitra-Frøya - PFU-sak 192/07**

Hitra-Frøya brakte onsdag 2. mai 2007 et anonymt leserinnlegg med tittelen *«Hva er mishandling av barn?»*. Innlegget startet slik: *«Når man hører begrepet mishandling av barn tenker de fleste på fysisk mishandling. Men begrepet mishandling innebærer også psykisk mishandling. Dette er historien om et lite og vergeløst barn, som blir brukt av sin mor som et pressmiddel, overfor sin tidligere samboer.»* Videre, etter en omtale av hvor sterkt knyttet barnet er til sin far, het det: *«Morens omsorg, eller rettere sagt, mangel på omsorg, er så graverende at det for oss som kjenner saken, er det helt uforståelig at ikke barnevernet har grepet inn. Moren tenkte bare på sine egne behov, følge med på TV-serier, eller sitte foran dataskjermen.»*

Det ble hevdet at moren hadde nektet faren samvær med barnet, og at hun hadde løyet og sagt at barnefaren hadde mishandlet henne gjennom hele samboerforholdet. Det ble også opplyst at hun urettmessig hadde beskyldt faren for tyveri. Leserbrevskribenten mente å vite at moren gjorde alt dette for å få faren fradømt retten til samvær med barnet og få større barnebidrag. Videre: *«Og for en person med høy inntekt, så blir vedkommende en god melkeku for en mor. I sin fullstendige mangel på empati, gjør hun dette på en så kynisk måte at det går kaldt nedover på folk flest! At det stakkars barnet savner faren sin og hans familie, ofrer hun ikke en tanke!»*

Innlegget sluttet med en oppfordring til *«den instansen, og for folk flest, som skal komme på banen når et barn blir utsatt for omsorgssvikt»* om å gripe inn. Innlegget var signert *«Hilsen forskrekket observatør»*. Det fremgikk at innlegget var forkortet.

Det var den omtalte kvinnen som klaget, via advokat. Kvinnen følte seg identifisert, og hun hadde fått mange henvendelser fra familie og venner som forsto hvem som ble omtalt i innlegget, og hun



opplevde seg uthengt i sitt nærområde. Advokaten hevdet at avisen bidro til fremsettelse av ærekrenkelses.

Avisen anførte at innlegget var nøye vurdert før det ble tatt inn: *«Avgjørelsen om å trykke innlegget ble derfor tatt ut fra at allmennheten skal få et visst kjennskap til hva en slik sak kan dreie seg om, uten at partene skal bli identifisert i en konkret sak. Saken ble gjennomgått nøye nettopp med tanke på å unngå all mulighet for identifisering. Våre lesere har ingen mulighet til å identifisere personene i denne saken.»* Klagerens advokat anførte at *«Det er straffbart å medvirke til at ærekrenkelses fremsettes og en kan vanskelig forstå at dette er i tråd med god presseskikk, spesielt ikke all den tid dette har stått på trykk i en lokalavis i et meget lite lokalsamfunn.»*

PFU viste til at de presseetiske normene, slik de er nedfelt i Vær Varsom-plakaten, selvsagt også gjelder for leserinnlegg og andre bidrag utenfra. *«Samtidig er det i norsk presse en akseptert praksis for stor takhøyde knyttet til nettopp meningsytringer av ulike slag, eksempelvis leserinnlegg.»*

Selv om avisen hevdet at det ikke skulle være mulig å identifisere partene, ble det hevdet at dette likevel har skjedd. PFU mente at avisen *«ved å bringe det påklagede leserinnlegget i den form det fikk, beveget seg inn i et svært privat rom, med et partsinnlegg med sterke påstander om omsorgssvikt.»* PFU kunne ikke se at avisen hadde hatt noen mulighet til å kontrollere om påstandene var korrekte, og klageren hadde heller ikke hatt noen mulighet til samtidig imøtegåelse. I tillegg kom at innlegget var brakt anonymt. Utvalget at hensynet til klageren måtte veie langt tyngre enn allmennhetens eventuelle behov for generell kunnskap om slike forhold, uavhengig av graden av identifisering. Hitra-Frøya ble felt for brudd på VVPL 4.1, der det heter at man skal legge vekt på omtanke i innhold og presentasjon. Dette kan synes litt underlig, all den stund det kanskje egentlig handlet mest om at innlegget ikke var tilstrekkelig anonymisert til at klager og andre skulle kunne skjønne hvem det handlet om.

## **Anonymiseringsdiskursen**

Som vi har sett, er spørsmålet om anonymisering av de som presseoppslagene omhandler, svært strengt vurdert av PFU. En sak i Aftenposten kan kanskje illustrere dette ytterligere: «Fikk bank av kona i 8 år» Aftenposten - PFU-sak 110/05<sup>40</sup>:

Dette var en sak hvor den ene parten i en barnefordelingssak, far, fortalte sin versjon av et voldelig forhold med derpå følgende barnefordelingssak. Saken kan fremdeles finnes på nett, men kun med overskrift og en faktaboks, og ikke selve saken. Dette kan tyde på at Aftenposten har fjernet saken fra nett etter fellelse i PFU. Det som var finurlig i denne saken, var at det ikke ble bekreftet fra

---

<sup>40</sup> <http://presse.no/pfu-sak/11005/>

avisen hvorvidt klageren faktisk var ekskonen til intervjuobjektet. PFU gikk ikke nærmere inn i dette uavklarte spørsmålet, men la til grunn som faktum klagers påstand om at intervjuobjektet var hennes eksmann. Dette utifra hennes reaksjon, påståtte gjenkjennelse og beskrivelse av et traumatisk ekteskap.

*«Frykten for å miste omsorgsretten til barnet, gjorde at «Ola» holdt sammen med en voldelig kone i åtte år. I de verste periodene fikk han bank flere ganger i uken.»* het det i førstesidehenvisningen. En anonym mann, «Ola», fortalte at det var vanskelig å forlate kona, da han var redd for å miste kontakt med barna. Tilslutt oppsøkte han Alternativ til vold, og fikk hjelp på mor og barnavdelingen. Han tok initiativ til skilsmisse, men valgte likevel å ikke flytte ut, da han fikk råd om han da ville miste mulighet til delt omsorg. I artikkelen påstod han at han i ettårsperioden med barnefordelingssak var 20 ganger på legevakten og dokumenterte skader etter vold. Sakkyndig i saken anbefalte delt omsorg.

Klageren var altså en kvinne som hevdet at hun gjenkjente sin eks-mann med det samme hun så bildet i artikkelen, og hun følte seg uberettiget uthengt som mishandler. Hun hadde også opplevd at andre kjente ham igjen. Både journalisten og hennes eksmann nektet å innrømme at det var han som var «Ola».

Til PFU opplyste Aftenposten at intervjuobjektet var lovet anonymitet fra avisens side: *«Det er brukt oppdiktet navn, hverken alder eller bosted er angitt, heller ikke antall barn eller barnas kjønn. Det er heller ingen andre detaljer i intervjuet som kan bidra til identifisering. Heller ikke bildet er egnet til å identifisere mannen. Det er tatt bakfra, i mørk jakke uten spesielle kjennetegn, og mannen har heller ingen andre særlige kjennetegn som fremkommer på bildet. Bildet er tatt på et nøytralt sted (toppen av Postgirobygget) som ikke kan knyttes til mannen eller hans nærmeste. Dette er en type anonymisering som stadig gjøres i pressen i slike saker, og vi mener at det i dette tilfellet er gjort spesielt omhyggelig.»* Og videre: *«Klageren opplyser at hun er intervjuobjektets kone. Det kan vi ikke bekrefte. Vi har i utgangspunktet ingen opplysninger om hvem mannens kone er. Vi har heller ikke bekreftet dette overfor klageren, slik man kan få inntrykk av i klagebrevet.»* *«I den grad familie, venner og andre bekjente måtte ha gjenkjent avbildede som hennes mann, har hun i høy grad bidratt til det selv, ved at hun har gått rundt og forelagt artikkelen for en rekke mennesker, ifølge klagen.»*

Aftenposten anførte at man selvsagt er klar over at det fins minst to sider i slike parkonflikter. Hensikten her var å fortelle mannens historie - uten å gå nærmere inn på de bakenforliggende årsakene til konflikten. Aftenposten antok at intervjuobjektet ikke hadde andre motiver for å fortelle historien enn at han ville vise at også menn kan oppleve partnervold. Avisen hevdet også at deres

kilde har fremvist dokumentasjon for volden. Til dette hadde klageren et omfattende svar, hvor hun dokumenterte sin identitet og utdypet sin reaksjon på artikkelen. Hun hevdet at bildet identifiserte hennes eks-mann, og dermed henne og barna. Hun fant det «helt utrolig» at Aftenposten kunne påstå at bildet var godt anonymisert. I tillegg beskrev hun samlivet med «Ola» som et «sammenhengende helvete». Selv om hun erkjente å ha slått sin eks-mann ved ett tilfelle, fant hun det uakseptabelt å bli fremstilt som «mishandler» gjennom 8 år. Aftenposten sto på sitt løfte om å gi sitt intervjuobjekt anonymitet, og ville fremdeles hverken bekrefte eller avkrefte at klageren var «Olas» ektefelle. Videre forsvarte avisen seg med at det ville bli umulig å ta opp slike historier hvis kravet skulle være at man måtte fortelle en fullstendig, objektiv historie. Avisen hevdet at artikkelen tok opp et viktig, tabubelagt, tema, og at det var gjort i en forsvarlig, anonymisert form. Likevel medga man om billedbruken at *«mannen kan bli gjenkjent av de aller nærmeste, som kjenner hans historie, men det er ikke i forhold til dem anonymiseringen er viktig. Det vesentlige er at han er anonymisert overfor dem som ikke kjenner historien fra før. Intervjuobjektet selv, som er den nærmeste til å få reaksjoner, kan fortelle at han ikke har fått henvendelser fra folk som har gjenkjent ham, utover de aller nærmeste, som kjenner hans historie.»* Aftenposten avsluttet sitt siste tilsvar med å legge til at avisen satt på et omfattende materiale som grundig dokumenterte at mannen hadde vært utsatt for vold fra sin ektefelle.

PFU valgte å *«legge til grunn at klageren er den reelle og direkte berørte part i saken, ikke bare ut fra kvinnens påståtte gjenkjennelse av mannen på bildet, men også på bakgrunn av hennes sterke følelsesmessige reaksjon og detaljerte beskrivelse av et traumatisk ekteskap. Dette til tross for at det ikke foreligger en definitiv stadfestelse av at klageren er den omtalte kvinnen.»* PFU erkjente at Aftenposten hadde som intensjon å gi maksimal anonymitet, men at man likevel innså *«muligheten for at mannens aller nærmeste ville kunne gjenkjenne ham. Etter utvalgets mening skulle avisen ytterligere gardert seg, ved heller å bruke et illustrasjonsfoto.»* PFU slo også i uttalelsen fast at man *«i lignende saker, der den ene parten i et forhold ensidig får legge fram sin versjon i pressen, har utvalget flere ganger understreket viktigheten av at den andre parten på forhånd blir orientert.»* Særlig vekt legges generelt på dette når barn er involvert, med den merbelastning også indirekte identifiserende medieomtale kan innebære. Det ble konkludert med at selv om forutsetningen var full anonymitet, påhviler det redaksjonen en selvstendig presseetisk plikt til å forsikre seg om *«at en artikkel som dette ikke kommer som et uventet sjokk på den eller de den rammer. Med andre ord anser utvalget at avisen, som sin forutsetning for å bringe mannens historie, skulle ha satt som krav at den omtalte ektefellen på forhånd skulle kontaktes.»* Aftenposten ble felt for brudd på privatlivets fred, VVPL 4.3.

Her ser vi altså at man ikke ble felt etter VVPL 4.8, altså at barna ved gjenkjenning av faren skulle kunne bli identifisert.

## Sammenfatning og konklusjon

Jeg har gjort rede for at vi i dagens samfunn opplever samlivsbrudd i et omfang som man aldri tidligere har sett. Å leve i en familie hvor foreldrene bor på to adresser er den nye normalen. Dette har, såvidt jeg kan forstå, vidtrekkende konsekvenser både i familien, og på det samfunnsmessige plan. Hvordan samfunnet forholder seg til samlivsbrudd, både når det gjelder å skape gode regler og sosiale praksiser, og når det gjelder den offentlige samtalen, har betydning for menneskene som opplever de nye familiekonstellasjonene. Ved å trekke linjene fra de Castbergske barnelover og frem til i dag, hvor vi ser en stadig økende likestillingstendens, håper jeg å ha etablert de historiske forskjeller som eksisterer for far og mor; De har ulike posisjoner i familien, og når de går ut i foreldrebrudd. Dette innebærer ofte, så vidt jeg kan se, at det blir en asymmetrisk konflikt mellom foreldrene (selv om vi altså kan se en klar og økende likestillingstendens). Fedrene blir deltidsforeldre og bidragsbetalere, mens mødrene blir heltidsforeldre og bidragsmottakere. Fedrene står dermed svakere enn mødrene i forhold til barna, slik for eksempel Thuen viser.

Strukturelt kan man da hevde at det ideologiske hegemoni besittes av mødrene, og dette kan altså kalles en ideologisk effekt, jfr. Fairclough. Jeg tror det er alment erkjent og ukontroversielt at denne skjevheten eksisterer, det kan anses som en sosial praksis. Det er systematisk skjevhet i hvordan omsorgen fordeles mellom far og mor. De senere år har antallet barnefordelingskonflikter økt, paradoksalt nok parallelt med det økte fokus på likestilling. Flere fedre krever nå å være mer enn helgepappa. Dette gir seg også utslag i ønsket om å fortelle sine historier i media, argumentere mot det en opplever som urettferdig. Dette kan anses som at man har diskursivt konstituerte roller, som så utfordres idet flere, særlig fedre, søker å endre den tradisjonelle omsorgsfordelingen. Det kan hevdes at det er uheldig dersom adgangen til å komme til orde blir hindret. Utifra de innklagede sakene, vurderer jeg det slik at skranken for hva som blir akseptert av PFU representerer en begrensning som det er behov for å drøfte grundigere.

Jeg ser ikke vesentlige ulikheter i hvordan PFU har vurdert sakene i de ulike diskursene jeg har definert. Gjennomgående er sakene vurdert etter VVPL 4.8, om hensynet til barn, og med særlig vekt på identifisering. Vi ser også at spørsmålet om samtidig imøtegåelse har vært fellingsgrunn, i tråd med PFUs veiledet om det at også ved anonyme beskyldninger kan utløses imøtegåelsesrett. Et par saker har også blitt vurdert som å krenke privatlivets fred, etter VVPL 4.3.

Det oppfattes som litt paradoksalt at PFU på den ene siden i sine uttalelser presiserer at dette er et viktig samfunnsområde som fortjener pressens oppmerksomhet, samtidig som utvalget praktiserer en svært streng tolkning, spesielt av VVPL 4.8. I flere av sakene har man blitt dømt for indirekte identifisering av barna, selv om det nok er mor som har følt seg krenket oppslaget. Dette kan sammenlignes med barnelovens vurderingskriterium i barnefordelingssaker: I barneloven er det ett hensyn som har gjennomgripende betydning for avgjørelsen av omsorgsspørsmålet:

*«§ 48. Det beste for barnet*

*Avgjerder om foreldreansvar, om kvar barnet skal bu fast og om samvær, og handsaminga av slike saker, skal først og fremst rette seg etter det som er best forhold barnet.»*

Dette vil kunne innebære at også andre forhold kan tillegges betydning, men uansett er forståelsen av hva som er barnets beste, et vanskelig spørsmål å avgjøre så lenge begrepet ikke er gitt et mer konkret innhold. Når et barnefordelingsspørsmål skal avgjøres, blir det om å gjøre for foreldrene å knytte sin argumentasjon til hva som er «barnets beste». Man kan si at interessekonflikten reduseres ned til spørsmålet om hva som er barnets beste, og at en dermed risikerer å tape av syne at også far og mor kan ha legitime interesser, eller at viktige spørsmål som har med barnets totale omsorgssituasjon kan tapes av syne. Skjevheter mellom far og mor får mindre betydning enn hensynet til «barnet beste», uten at dette er gitt et konkret innhold. Det blir dermed opp til rettens skjønn å vurdere hva dette innebærer. Tilsvarende kan en hevde at VVPL 4.8 setter barnets behov i høysetet, noe som selvsagt er viktig. Men samtidig medfører dette at det blir en reduksjonistisk vurdering: Den urett en far eller mor utsettes for, blir vanskelig å fokusere på, siden PFU for eksempel ikke tillater at en far argumenterer mot skjevheter i bidragsordningen under eget navn. I tillegg risikerer man at hensynet til barnet blir et vikarierende hensyn der hvor det faktisk kan handle om at det er motparten som føler seg krenket. Selv når han fremstår anonymt, medfører det fellelse i PFU hvis moren skulle kunne kjenne seg i igjen i saken, som vist i sabotasjesaken og leserinnleggene.

Utfordringen blir å finne en måte å balansere disse hensynene på, slik at en kan formidle både systematiske skjevheter og personlige opplevelser. Hvis ett hensyn trumfer formidlingen på en slik måte at et viktig samfunnsspørsmål ikke får den dekningen det bør, har vi en situasjon der en snever presseetisk definisjon kan stå i veien for pressens samfunnsoppdrag.

Greier pressen å bidra til å sette fokus på disse skjevhetene, avdekke dem og bringe dem til torgs i tilstrekkelig grad? Det ser jo ut til, både i PFUs formuleringer og i avisenes argumentasjon, at det er ønske om og vilje til å «ta debatten». Jeg har også påvist at det har blitt en stor økning i antallet presseoppslag som gir treff på søkeordene jeg satte opp da jeg søkte i PFU-materialet. Som vist i utvalgskapittelet, skal en ikke uten videre anta at alle treffene faktisk innebære at presseoppslagene faktisk handler om samlivsbrudd, det kan godt hende at en stor del av sakene ikke har dette som tema. Likevel er det klart at det har vært en økning, og samlivsbrudd og skilsmisse omtales i pressen i vesentlig større grad enn tidligere. Jeg kan ikke se utifra mitt materiale at det har vært en økning i antallet klagesaker på dette feltet de senere år.

Så blir spørsmålet om sakene som er klaget inn for PFU reflekterer den presseetiske tilstand; At så få saker er klaget inn, kunne i en forstand forstås som at pressen generelt dekker denne typen saker på en etisk forsvarlig måte. Men det kan like godt være at mange saker som ville medført fellelse i PFU ikke klages inn til utvalget. Det kan også være at pressen dekker slike saker i mindre grad enn samfunnsbetydningen skulle tilsi, at man er mer forsiktig enn man ønsker å være. Spørsmålet om skilsmisse er en no-go sone i media kan ikke besvares utifra de data jeg har i utvalget. For å kunne si noe om dette, må en hente inn tilsvarende data fra pressevirkeligheten, analysere disse mer systematisk.

I materialet kan vi i noen av avisenes tilsvarende spore ønsket om å utfordre rammene for hva som kan publiseres, og hvordan. I Wilmann-saken hevdet som vist VG at man rett og slett ville sviktet sin oppgave om en ikke lot Wilmann komme til orde. Tilsvarende så vi at Dagbladet gjerne så at PFU kom med et nytt styringssignal på familieområdet, da det var lenge siden grensen for hva som kunne tillates var vurdert i PFU. At man ba om en slik prinsipiell vurdering i en sak som kanskje var litt tvilsom hva angikk avisens presseetiske vurdering, fikk jo stå sin prøve; PFU valgte å slå fast at man hadde gått over streken. Samtidig viser sakene som er forsøkt anonymisert, men likevel utilstrekkelig, at avisene har forsøkt å leve opp til varsomhetsreglene når det gjelder identifisering.

Ved at jeg nå har samlet alle sakene som berører skilsmisseområdet, håper jeg at det viser at PFU gir svært strenge styringssignaler på dette området. Utvalget ser ikke ut til å ha tatt hensyn til den systematiske skjevheten mellom far og mor, men gjort konkrete vurderinger knyttet opp mot en streng tolkning av Vær Varsom-plakaten. Anders Johansen kritiserte som nevnt utvalget for nesten utelukkende å gjelde personvernsaker, og at allmene hensyn i mindre grad blir vektlagt i vurderingen. Utvalgets standarduttalelse om at «at også personlige problemer knyttet til

samlivsbrudd og samværsrett må kunne være tema for journalistisk behandling» kan anses noe hul, så lenge man velger å være så streng som man har vært i sakene som har vært til behandling. PFU risikerer ved sin strenge vektlegging av VVPL 4.8 å bidra til at viktige saker om de skjevheter som knytter an til familie og skilsmisse blir underdekket av pressen.

Samtidig gir argumentasjonen fra avisene grunn til å anta at redaksjonene både trår varsomt og forsøker å finne måter å dekke dette feltet som et viktig samfunnsproblem.

PFU har svakt definerte kategorier, benevninger på dette området, som vist i utvalgskapittelet. Dette forsterker min antagelse av at man ikke har definert feltet i tilsvarende grad som i kriminalsaker.

PFU har utarbeidet egne veiledere for samtidig imøtegåelse, omtale av selvmord og klager på digitalt innhold.<sup>41</sup> Det fins ingen veileder for familieområdet, selv om omfanget av familierelaterte saker i pressen har økt eksponensielt. I kategoriseringen av saker i PFU-basen virker det som man ikke har greid, eller forsøkt, å avgrense skilsmisserelaterte saker som egen kategori. Sett i lys av argumentasjonen som avisene gir i sakene, mener jeg det kan være hensiktsmessig dersom PFU utvikler en veileder også på familieområdet.

## **Avsluttende merknad**

Jeg håper at jeg i denne oppgaven har greid å samle og beskrive hvordan PFU vurderer presseetikken på skilsmisseområdet. Jeg håper at jeg har avdekket at dette er et område som det bør være en presseetisk debatt om, hvor man tar opp og drøfter hva som bør være god presseskikk på et område som tilsynelatende blir for strengt, eller snevert, vurdert. Det har vært store endringer og mye debatt på dette feltet i mange år, og en enorm utvikling både i antallet barnefordelingskonflikter og nye omsorgsløsninger. Dette bør stimulere til at man også bruker ressurser på utvikle presseetikken på feltet.

---

<sup>41</sup> <http://presse.no/pfu/etiske-regler/presseetiske-veiledere/>

## Kilder

- Allern, Sigurd. «Publikum, klagerne og Pressens Faglige Utvalg». IJ-rapport 8/97.
- Brurås, Svein. «Etikk for journalister» 3. utg. Vigmostad og Bjørke, 2009.
- Brurås, Svein. «Kriminaljournalistikkens etikk». Doktorgradsavhandling, 2009.
- Bjerke, Paul. «Refleks eller refleksjon?». Doktorgradsavhandling, 2009.
- Eide, Martin. (red.) «Til dagsorden!». Oslo 2009.
- Eide, Martin. «- Etter det vi forstår på politisk hold», Universitetsforlaget, 1984
- Fairclough, Norman. «Critical Discourse Analysis», second edition. Taylor & Francis, 2010.
- Foreningen 2 Foreldre. «Hvordan ta vare på familien etter samlivsbrudd».  
Veiledningshefte. Oslo 1995
- Grønvold, Sara Eline. «Foreldre som krenker egne barns personvern på sosiale medier : Nyter barn i Norge et tilstrekkelig godt vern?» Oslo 2012.
- Heradstveit, Daniel. «Mediakrigen i Libanon. Var NRK balansert?», Oslo, NUPI 1983
- Hovlid, Ellen Lexerød. «Vern av privatlivets fred – med særlig fokus på kjente personers vern mot offentliggjøring av private forhold i redaktørstyrte medier» UiB, 2014.
- Jørgensen, Marianne og Phillips, Louise.  
«Diskursanalyse som teori og metode». Frederiksberg 1999.
- Jensen, An-Magritt og Clausen, Sten-Erik, «Barns familier», NIBR-prosjektrapport 1997:21.
- Johannesen, Frøydis. «Det klare skillet» - en undersøkelse av PFU-sak 136/09. Oslo 2012.
- Johansen, Anders. «Hvem tar ansvar for etikken?». 4/96. Inst for medievitenskap, UiB 1996.
- Lyngstad, Jan, Kitterød, Ragni Hege og Nymoen, Erik H:* «Bosted og samvær 2002, 2004 og 2012 - Endringer i ansvar og omsorg for barna når mor og far bor hver for seg». **SSB 2014.**
- Raaum, Odd. «Pressens tøyelige etikk». Oslo 1986.
- Raaum, Odd. «Pressen er løs». Oslo, 1999.
- Raaum, Odd. «Dressur i Pressen». Oslo. 2003.
- Robberstad, Hege. «Språket som kamparena». Hovedoppgave i medievitenskap, UIB, 1995.
- Røssland, Lars Arve. «Presseskikkens samtale». Doktoravhandling. Vigmostad og Bjørke 1999.
- Røssland, Lars Arve. «Diskursbegrepet og diskursanalysen sin relevans for studiar av journalistikk og journalistisk etikk». Inst for medievitenskap, UIB, 2000.
- Røssland, Lars Arve. «Bokanmeldelse: Festskrift II»  
Norsk medietidsskrift, 2004, Vol.11(01), pp.108-111
- Rasmussen, Terje; Helstad, Katrine; Sandve Amarloui, Åste & Ytterdal Sørum, Kathrine (2012).  
Pressenormers bidrag til journalistikkens selvstendigjøring. Norsk Medietidsskrift. ISSN 0804-8452. 19(1), s 130- 150



- Skaar, Ronny Bjørnar. «Forsørgelse og omsorg: Farsrollen i norsk barnelovgivning 1915-1981»  
Bergen, 2003.
- Sørum, Katrine. «Presseetikk på plakaten»  
Hovedfagsoppgave, inst for medier og kommunikasjon, Oslo, 2006.
- Sørum, Kathrine Ytterdal; Rasmussen, Terje; Amarloui, Katrine Helstad & Alnæs, Åste Sandve  
(2012). Presseetikk og autonomi: Pressenormers bidrag til journalistikkens  
selvstendigjøring. Norsk Medietidsskrift. ISSN 0804-8452. 19(2), s 130- 150
- Thuen, Frode. «Livet som deltidsforeldre». Vigmostad og Bjørke 2004.
- Vær Varsom-Plakaten. <http://presse.no/Etisk-regelverk/Vaer-Varsom-plakaten>
- Wærness, Kari. «Fra «mor og far» til «likestilte foreldre» som grunnlag for  
velferdsstatens familiepolitikk». Tidsskrift for velferdsforskning, nr 4/2015.
- Østbye, Helge et. al. «Metodebok for mediefag». Bergen 2013.